

✓ 177.620

V 1970

UNIVERSITATEA DIN CLUJ ȘI INSTITUTELE EI DE EDUCAȚIE

Memoriu înaintat M. S. Regelui Ferdinand I.

DE

ONISIFOR GHIBU

profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române, comandor al ordinului „Coroana României”, fost secretar general al Resortului de Culte și Instrucție publică din Transilvania.

CU DOUĂ ANEXE:

Universitatea națională a Daciei superioare

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE

VASILE PÂRVAN

profesor la Universitatea din București, membru al Academiei Române

și

Sufletul dela Oxford

DE

CONSTANTIN MUREȘANU

licențiat în Filosofie și Drept

BCU Cluj-Napoca

PEDAG 2008 00034

Biblioteca Centrală
Raională Arad

CLUJ, 1922

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „ARDEALUL”, STRADA MEMORANDULUI Nr. 22

0010 012008 290010 012008

MAIESTĂȚII SALE
FERDINAND I,
REGELE TUTUROR ROMÂNILOR.

SUMARUL:

Prefață: Motivare către M. S. Regele.

I. Universitatea românească din Cluj. — operă a marilor vremuri de prefacere.

II. Ea voia să aibă un caracter propriu, superior și celui moștenit dela Unguri și celui din Vechiul Regat.

III. Ea avea să imprime Clujului timbrul de oraș per eminentiam universitar. Asemănarea cu Strassburgul.

IV. Nu numai cultivatoare a științei, ci și îndrumătoare a educației, după principiile valorificate de secole în instituțiile universitare ale Angliei.

V. Crearea Căminurilor studențești, ca institute de educație și impunerea lor ca o obligație a Societății, nu a Statului. Atmosfera culturală și socială a Căminurilor studențești. Contactul lor cu cultura latină și anglo-saxonă. Directorul de cămin ca părinte al tinereții.

VI. Țărani ardeleni repatriați din Crimeea își dau obolul lor pentru îndrumarea tinereții universitare.

VII. Transformarea fostei pepiniere de maghiarizare, cunoscută sub numele de „Casa Învățătorilor”, în „Colegiul Latin”, menit a da viitorilor profesori secundari o îndrumare în direcția genului rasei noastre. Legăturile acestui Colegiu cu institutele similare din Italia, Franța și Anglia. Schimb de studenți între țările latine.

VIII. Casa Învățătorilor, ca unealtă de desnaționizare a Nemaghiarilor pe timpul dominațiunei ungurești.

IX. C. I. în posesiunea Statului român care-i schimbă destinațiunea

X. Învățătorii români nu reclamă pe seama lor Casa din chestiune.

XI. În schimb, o reclamă Universitatea, pentru scopurile ei educative.

XII. Consiliul dirigent al Transilvaniei dă Universității C. I. cu obligația de a o organiza ca Colegiu.

XIII. Asociația învățătorilor români din Transilvania se constituie în moștenitoare a C. I. și o reclamă pe seama sa. Consiliul Dirigent nu găsește întemeiat punctul de vedere de drept al Asociației, și lasă Casa Învățătorilor Universității.

XIV. Desființarea Consiliului Dirigent aduce în fruntea învățământului din Transilvania persoane, cari pun școala în serviciul politicei de partid și a intereselor personale.

XV. Universitatea protestează împotriva intenției Ministerului de a da Colegiul Latin pe mâna învățătorilor, calificând această încercare drept „crimă națională”, iar din punct de vedere juridic, ca »erezie în drept.»

XVI. Lămuriri pentru publicul mare privitoare la C. I.

XVII. Din motive de politică de partid, Ministerul de Instrucție, ignorând pur și simplu Universitatea, desființează Colegiul Latin.

XIII. Universitatea află din gazete măsurile pe cari ministerul politicianizat, le ia pe șocoteala ei. La telegrama ei urgentă, Ministerul răspunde abia după trei săptămâni, sancționând ilegalitatea și călcând autonomia universității.

XIX. Secretarul general al Instrucției din Transilvania, călcând angajamentul față de Universitate și față de Minister, aprobă singur Statutele Casei Învățătorilor, copiate după cele ungurești. Prin aceste statute se impun Statului obligațiuni materiale în favorul învățătorimei înhămate la politica de partid a guvernului Averescu. Cu nedreptățirea învățătorilor neromâni, cari au înființat Casa Învățătorilor, și a tuturor învățătorilor și profesorilor din celelalte provincii ale țării, se crează revolțatoare privilegii și hătururi cătorva învățători ardeleni politicianizați.

XX. Universitatea protestează. Statutele ilegale sunt înlocuite brevi manu cu o Convenție adhoc între C. I. și Universitate. În sensul

Convenției C. I. are doi directori și rezervată e pentru studenții în litere și științe. Educația și disciplina o exercită Universitatea, — Casa Învățătorilor are exclusiv partea administrativă.

XXI. În vreme ce se creează legături cu institute de educație din Grecia, Italia și Franța (schimb de studenți și de publicații, călătorii etc), învățătorimea română din Ardeal distruge până și inscripția Col. Latin.

XXII. Noii conducători ai C. I.; foști slujbași unguri și modești învățători confesionali cu spinarea vecinic încovoiată. Directorul C. I. trece dintr'un partid politic în cellalt, cu gândul la propriul său interes. Pentru un moment, condamnă politica, pentru a se arunca apoi definitiv în valurile ei. Încurajat de conducătorii statului, amenință cu „forța“, dacă acasta nu va împlini pretensiunile învățătorimii.

XXIII. Conducătorii statului demoralizează învățătorimea și o în-deamnă la anarhie.

XXIV. Casa Învățătorilor ajunge astfel cuib de politicianism fără scrupul și exploatare a statului, până la excrocherie. Se jefuește statul, pentru a face tot felul de hatăruri învățătorimei redusă la rolul de agent electoral.

XXV. Politica culturală și financiară a Statului duce la ruină și demoralizare.

XXVI. C. I. în loc de institut de cultură și educație — sediu al „Băncii învățătorilor“.

XXVII. C. I. — cuib de anarhie. Directorul C. I. se socotește stă-pân al Statului și nu se supune nici dispozițiilor Ministerului, nici Universității. El sfidează cu acelaș curaj și Statul și Universitatea și Dreptul și Adevărul. Directoratul gen. al Instr. din Ardeal — complice al operei de anarhie — din motive de politică de partid. Un profesor universitar, membru coresp. al Academiei Române, fost secretar general al Resortului de Instrucție din Transilvania și comandor al «Coroanei României», batjocurit într'un mod de necrezut de către conducerea C. I., — nu găsește nicăiri dreptate și, după ce amenință că va da în judecată Statul pentru abuz de putere și anarhie, se vede nevoit a apela la însuș Regele țării pentru a pune capăt anarhiei generale dela C. I.

XXIII. Învățătorii din Transilvania mai ocupă și un al doilea Cămin dela Unguri, tot în Cluj. Pe banii Statului, ei își adăpostesc acolo ficele lor.

XXIX. Fostul director al Colegiului Latin cere în fața acestui fapt, ca Universitatea să reclame dela Stat mutarea Casei Învățătorilor în acest nou Cămin și retrocedarea Colegiului Latin Universității,

XXX. Necesitatea reînființării Col. Latin — o necesitate națională.

XXXI. El trebuie să facă parte din Institutul de Pedagogie, pe care-l reclamă interesul general al școalelor și al culturai ardeleni, în prima linie, și al celei românești, în general.

Concluziuni propuse Maiestății Sale Regelui:

1. pentru readucerea în Transilvania a unei atmosfere de cinste și de patriotism, în locul celei de politicianism corupt, care amenință cu distrugerea Statul.

2. pentru înființarea unei direcții speciale a Învățământului superior.

3. pentru revizuirea radicală a situației Casei Învățătorilor din Cluj și pedepsirea exemplară a funcționarilor cari au introdus și menținut anarhia.

4. pentru reînființarea Colegiului Latin și

5. pentru chemarea la viață a Institutului de Pedagogie.

Anexe: I. Universitatea națională a Daciei superioare de V. Pârvan.
II. Sufletul dela Oxford, de Constantin Mureșan.

Epilog. Directoratul general al Instrucției din Transilvania se scuza — foarte tardiv — împotriva acuzației ce is'a adus, de abuz de putere și de anarhie.

MAIESTATE,

Când, la 2 Februarie 1920, cu prilejul inaugurării festive a Universității din Cluj, ați binevoit prea grațios a-mi conferi ordinul «Coroana României» în gradul de comandor, ați aflat de cuviință să-mi amintiți modesta activitate desfășurată în Basarabia în epoca de trezire a ei la viață românească, precum și pe cea desvoltată în Transilvania înainte de războiu și după unirea ei cu România, — încheind că, în special pentru silințele mele depuse în serviciul organizării Universității din Cluj, m'am făcut vrednic să port «Coroana României.»

Recunoașterea de care Maiestatea Voastră a binevoit a mă învrednici, m'a mișcat adânc și ea a fost pentru mine un îndemn mai mult pentru a lucra spre binele Patriei mărite și, în special, pentru progresul înaltei școale căreia mi-am dedicat întreaga viață.

Ca unul care am fost ales de Soartă să preiau, înainte de aceasta cu trei ani de zile, pe seama Statului român, Universitatea din Cluj, căreia i-am închinat apoi întreaga mea putere de muncă, — simțind marea răspundere ce o am în fața Istoriei pentru întreaga desvoltare a acestui înalt așezământ de cultură și cunoscând interesul și dragostea pe care Maiestatea Voastră le-a manifestat totdeauna față de el, — m'am simțit dator să mă adresez prin acest Memoriu de-a dreptul către Maiestatea Voastră, spre a-l supune înaltei aprecieri câteva momente cu totul hotăritoare

pentru îndrumarea educației tinerimei noastre universitare și a culturai și vieții noastre naționale peste tot.

Intâmplările dureroase ale ultimilor ani au creat în Transilvania o atmosferă morală atât de grea, încât spre a putea servi, în împrejurările date, marile principii conducătoare ale vieții noastre naționale, n'am mai găsit altă cale deschisă, decât cea spre Maiestatea Voastră. Politicianismul fără scrupul a înăbușit atât de mult viața publică a acestei țări, încât numai Maiestatea Voastră mai poate aduce îmbunătățirea capabilă să ne salveze.

Sunt convins că Maiestatea Voastră, îngrijat cu drept cuvânt de viitorul Țării, Va găsi modalitatea pentru rezolvirea justă a chestiunilor presintate în Memoriul de față, dând prin aceasta Universității noastre puțința de a fi ceea ce în adevăr trebuie să fie, și restabilind în acelaș timp atmosfera de înaltă moralitate a vieții publice din această țară.

Cluj, 12 Maiu 1922 (a treia aniversară a preluării Universității din Cluj pe seama Statului român).

Al Maiestății Voastre prea plecat și prea supus

ONISIFOR GHIBU
profesor universitar.

I.

Printre puținele lucruri solide cari s'au făcut în Transilvania dela Unire încoace este, fără îndoială, Universitatea din Cluj, deschisă în toamna anului 1919, la câteva luni după memorabila adunare națională dela Alba-Iulia.

Universitatea din Cluj.

„Au fost mulți cari n'au crezut cu putință acest lucru, greu de realizat chiar în țări cu o tradiție seculară“ — scrie primul rector al Universității din Cluj, d. Sextil Pușcariu, în Raportul său despre activitatea Universității în primul ei an de funcționare, raport publicat în I. Anuar al Universității din Cluj. „Iar dacă totuș a fost posibil ca în toamna anului 1919, la termenul fixat, Universitatea românească a Daciei superioare să-și înceapă activitatea în condițiuni de cari avem, cred, dreptul să fim mulțumiți, aceasta se datorește înainte de toate faptului că, în vremuri de prefacere s'au găsit oameni cari să aibă curajul să se descătușeze de formele convenționale și să-și asume toată răspunderea pentru faptele lor“. (Pg. 2).

„Cei aleși prin voința națiunii în fruntea treburilor obștești, în toiul preocupărilor uriașe de a introduce un regim nou și o viață ordonată într'o provincie secătuită de războiul îndelungat și tulburată de idei revoluționare“, au înțeles pe deplin misiunea înaltă pe care trebuia să o îndeplinească această Universitate. Gândul lor nu era să înjghebeze în Cluj o simplă traducere în românește a fostei Universități ungurești sau o copie a Universităților din Vechiul Regat, ci să dea viață unei instituții care să facă dovada înaintea lumii întregi, că poporul nostru este capabil de cultură și că a meritat să fie stăpân pe întreg pământul pe care-l revendicase o mie de ani.

II.

Sunt țări în cari sub Universitate se înțelege o școală superioară unde un număr de profesori țin lecții pentru un număr de studenți, — și unde între cei dintâi și între cei din urmă nu mai este nici un alt fel de legătură. Dar sunt și țări de

Caracterul propriu al noiei Universități.

acelea în cari sub Universitate se înțelege o viață comună științifică, socială și s'ar putea zice chiar familiară a profesorilor cu studenții și, până la un loc, cu societatea. Intre țările cele dintâi era și România veche, între cele din urmă este Anglia și America.

Intemeietorii Universității din Cluj au vrut ca această Universitate să fie în bună parte, după modelul celor engleze, însă corespunzând geniului nostru național și de rassă. De aceea Consiliul Dirigent al Transilvaniei a făcut apel, pe lângă alți savanți ai neamului nostru, și la d. V. Pârvan, autorul larg conceputului studiu relativ la organizarea pe baze noi a Universității din Cluj*), studiu pe care, pentru importanța lui ne-am luat voie a-l reproduce, cu autorizația autorului, la sfârșitul acestei lucrări. Mai mult chiar, după deschiderea Universității, căreia d. Pârvan i-a consacrat un întreg semestru din activitatea sa, Consiliul Dirigent, prin mine, i-a făcut în modul cel mai stăruitor propunerea ca dsa să se transfere definitiv la Cluj în calitatea de director al învățământului superior, și să puie în practică rând pe rând întreg proiectul său, pentru care C. D. se angaja să voteze sumele de bani necesare. Din nefericire pentru Universitatea noastră d. Pârvan a fost împiedecat de alte datorii să primească această însărcinare, care ar fi pus Universitatea noastră pe o cale de dezvoltare cât se poate de favorabilă.

Totuș, și fără concursul d-lui Pârvan, C. D. a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a organiza atât știința, cât și viața noiei Universități conform unor exigențe cât mai avansate.

III.

Clujul ca oraș per
eminentiam uni-
versitar

Paralel cu aceasta, C. D. și-a dat din capul locului foarte bine seama de însemnătatea general-culturală a noului centru de viață românească, care trebuia să devie de aci încolo Clujul, în comparație cu celelalte centre vechi și nouă ale României întregite. Clujul nu trebuia să devie un centru politic care să rivalizeze cu Bucureștii și nici un centru comercial, care să încerce a întrece Oradea-Mare, Timișoara, Galații sau oricare alt oraș comercial al țării, — în schimb el trebuia să devie un

*) Universitatea națională a Daciei superioare. Părerii propuse public Marelui Sfat Național al Românilor din Ardeal, Banat și Țara ungurească Luceafărul (București, 1914, Nr. 6 (Martie).

mare centru cultural, el trebuia să devie orașul românesc **per eminentiam universitar.**

Fără a imita pe Franța, care a acordat din prima zi după armistițiul din 1918, o atențiune cu totul deosebită Strassburg-ului, pentru dezvoltarea Universității căruia a alocat încă în bugetul anului 1919 suma de 27 milioane de franci, C. D. a înțeles că dintre toate punctele în cari se dă pe teritoriul României întregite, războiul între noi și între rasele străine cărora le fuseserăm supuși, cel mai important este Clujul, ca cel mai avansat post cultural spre Apus, și pentru Universitatea căruia în consecință nici un sacrificiu nu trebuia să pară prea mare.

De aceea a ținut C. D. ca însaș inaugurarea Universității românești să se facă cu un fast, care nu numai că a întrecut orice proporții cunoscute până aci la astfel de ocaziuni, chiar și în țările cele mai înaintate, dar care i-a asigurat din primele luni ale existenței ei un loc de onoare printre Universitățile din lume, — de aceea a ținut ca corpul didactic al Universității să fie recrutat în modul cel mai ireproșabil și întregit cu un frumos număr de profesori francezi, — de aceea a votat pentru dezvoltarea Universității, pe lângă creditele ordinare curente, încă 50 milioane Lei, din cari să se creeze o serie întreagă de institute noi, menite a o pune în timpul cel mai scurt în situația de a rivaliza cu Universitatea din București și, cu timpul de a o și întrece.

IV.

Mână 'n mână, cu asigurarea dezvoltării vieții științifice a Universității din Cluj, C. D. a căutat să dea o rezolvire cât se poate mai bună și chestiunii îndrumării vieții studențești. Consecvent acestei preocupări el a deschis imediat Căminul studențesc, în fruntea căruia a pus un profesor universitar care nu trebuia să fie un simplu administrator, ci un părinte sufletesc al tinerimei, un educator, un director de conștiințe. Căminul nu avea să mai fie, ca pe timpul Ungurilor, un simplu hotel de studenți, ci o mare familie menită a da tinerilor, pe lângă adăpost și hrană, și o educație socială și națională, precum și un ajutor științific pe care Universitatea singură nu-l poate oferi.

În acelaș timp C. D. a dat Universității pentru acelaș scop

Viața studențească în noua Universitate. Căminurile studențești.

un al doilea imobil potrivit și anume Casa învățătorilor. Aceste două căminuri aveau să cuprindă pe studenți separat, după facultăți: primul pe cei dela Medicină și Drept, al doilea pe cei dela Litere și Științe.

Acesta din urmă, plecând dela necesitățile carierei de profesor pentru care se pregătesc studenții celor două facultăți, precum și dela necesitățile culturale speciale ale poporului nostru din această parte, avea să fie organizat în formă de colegiu, din care cauză i s'a și dat oficial numele de COLEGIU LATIN.

V.

**Căminurile
studențești
— o obliga-
ție a întregi
societăți — nu a
statului**

Una din notele caracteristice pe care trebuia să o aibă căminurile studențești, notă exprimată și în ultimul alineat al memoriului de mai sus, era că acestea trebuiesc susținute nu din banii statului, care a ieșit atât de zdrobit materialicește din războiu, ci din banul marelui public românesc. Universitatea nu trebuie să fie numai a studenților și a profesorilor, ci a societății întregi care pe deoparte trebuie să o ajute în cele materiale, iar pe de alta să se împărtășească cât mai mult de binefacerile ei culturale și științifice. În acest sens Resortul Cultelor a și făcut către Universitate o adresă (Nr. 12.003/1910) de următorul cuprins:

Domnule Rector!

După cum Vă este cunoscut, Consiliul Dirigent a acordat pentru studenții Universității din Cluj 350 burse și semiburse, constătătoare din locuință și întreținere în cele două Căminuri. Senatul universitar a distribuit la timp bursele și, până în momentul de față, ambele căminuri s'au împopulat. Rămâne acum ca Universitatea să desăvârșească opera, organizând viața internă a căminurilor așa, încât ele să nu fie numai institute unde studenții să-și aibă locuința și masa, ci unde ei să poată avea și condiții superioare de ordin cultural, științific, social și moral. Căminurile trebuie să completeze activitatea Universității pe toate căile, potrivit necesităților speciale ale timpului și ale neamului nostru. Ele trebuie să fie institute de educație și îndrumare, la fel cu institutele similare ale poporului din Apus și în special din Anglia.

În acest sens, pentru a putea asigura realizarea tuturor scopurilor pe cari le-a urmărit C. D. prin acordarea marelui

număr de burse, Vă rog D-le Rector să binevoiți a lua prin Senatul universitar, următoarele măsuri:

1. Să ne recomandați de urgență pe unul dintre Domnii profesori ai Universității, care este străbătut de importanța misiunii acestor Căminuri, spre a-l numi director al Căminului studenților (Mensa Academica), care este o directă anexă a a Universității. Directorul va avea locuință și întreținere gratuită în Cămin, pentru sine și pentru familia sa, și va fi ajutat în îndeplinirea misiunii sale de un administrator și de Comisiunea de supraveghere exmisă de Senatul universitar și completată cu alți membrii, conform regulamentului Căminului.

2. Să elaborați de urgență Regulamentul Căminului, luând ca bază alăturatul regulament unguresc de până acum și să priveghiați pentru aplicarea corectă a dispozițiilor referitoare la ordinea și la viața internă a Căminului.

3. Să luați măsuri pentru organizarea în cadrul Căminului, a unor cursuri de limba franceză și de limba engleză, a căror cunoaștere este indispensabilă de aici încolo pentru intelectualii noștri. Fiecare bursier este obligat a urma cel puțin una din aceste două limbi vii, cari se vor preda de către cei doi lectori universitari, dd. G. Oprescu și P. Grimm, în câte 5 ore pe săptămână. Veți căuta ca organizarea acestor cursuri să se facă în cele mai bune condiții.

4. Să ne faceți propuneri cu privire la organizarea de conferințe sistematice din diferitele materii, unele pentru toți bursierii, altele numai pentru studenții dela aceeași facultate. Credem că este absolut necesară o serie de conferințe despre Limba românească, despre Literatura și Istoria românească, pe cari bursierii, în mare majoritate dela Medicină, Drept și Științe, nu le cunosc și a căror cunoaștere este indispensabilă oricărui intelectual român. De asemenea, trebuiesc ținute conferințe de cuprins social și național de actualitate, evitând, bineînțeles, chestiunile de politică fluctuantă.

5. Să ne prezentați un plan după care se vor ținea, pe facultăți, conferințe din domeniul științelor aparținătoare respectivei facultăți. Aceste conferințe, cari ar putea lua și caracterul de discuții libere, ar avea menirea să adâncească, să amplifice și să verifice cunoștințele pe cari profesorii le împărtășesc studenților la Universitate,

Cursurile de sub p. 5 și 6, ținute de profesorii universitari, vor fi retribuite după o cheie relativ la care, prin aceasta am onoarea a Vă cere și părerea Dvoastră.

Afară de profesorii universitari vor putea ține conferințe și alte persoane cunoscute în viața noastră culturală, dacă se vor anunța prealabil la Comisiunea Căminului, respectiv la Directorul.

6. Să puneți în vedere bursierilor că Consiliul Dirigent, care a luat asupra sa atâtea sarcini materiale, așteaptă dela toți bursierii o purtare morală neexcepționabilă și spor bun în studii. Toți bursieri vor trebui să dea dovadă despre aceasta prin colocvii la sfârșitul semestrelor. Cei cari vor contraveni Regulamentului Căminului sau nu vor dovedi spor bun în studii, își vor pierde bursa la sfârșitul semestrului.

7. Să inițiați o colectă în stil mare în favorul Căminului Studentesc, căci nu este just ca toate sacrificiile de această natură să le suporte numai Statul. Societatea este datoră să vie și ea cu obolul ei la susținerea conducătorilor ei de mână. Să nu uităm că ungurii au făcut „Mensa Academica“ din Cluj aproape numai din contribuțiile benevole ale particularilor. Nu trebuie să ne răzimăm numai în oficialitate, care se poate întâmpla la un moment dat, să nu mai fie în stare a susține instituții atât de folositoare, punându-le în situații cu totul perplexe.

Sunt convis, D-le Rector, că On. Senat Universitar va lua cât mai repede măsurile indicate și că ne veți raporta cu privire la ele.

Cluj, 18. Noemvrie 1919.

p. Șeful resortului :
O. GHIBU

Senatul Universitar a însărcinat cu ducerea la îndeplinire a acestor dispoziții Comisiunea Căminurilor, care, bineînțeles că avea nevoie de timp pentru a putea îndeplini toate acestea în condiții mulțumitoare.

Totuș, imediat ea a inactivat lecțiile de limbi streine, a numit un director al Căminului în persoana D-lui I. Lupaș, a elaborat Regulamentul Căminului și a inițiat o colectă care a at în câteva luni de zile peste 700,000 Lei.

VI.

Pentru Colegiul Latin Resortul Cultelor dobândise o dona-
țiune de 100.000 ruble din partea Românilor ardeleni emigrați
în Crimeea și repatriați la 1919 în urma stăruințelor Consiliului
Dirigent. Eu vizitasem la 1918 pe acei Români, cu ai căror bani
se tipărește și cartea de față, și cari repatriați și în urma sfa-
turilor mele, au ținut să aducă pe altarul țării lor întregite o
jertfă, atribuită de C. D. apoi Colegiului Latin. Este atât de miș-
cătoare scrisoarea pe care o trimit ei Consiliului Dirigent, în-
cât ea merită să fie publicată aici în întregime, deodată cu nu-
mele celor cari au contribuit la colectă. Iată

Fondul ar-
delenilor
emigrați
în Rusia“
pentru
Colegiul
Latin

DECLARAȚIA.

Subscrișii Români transilvăneni, fiind în drum spre casă, venim — la propunerea d-lui Const. Tipuriță, delegatul Consiliului Dirigent pentru Românii emigrați în Crimeea (Rusia) — a declara, cumcă în semn de mulțumită față de Atotputernicul care ne-a învrednicit și pe noi, ceice de mai mulți ani pribegim prin țări străine, să vedem glia strămoșească desrobită, să vedem plaiurile cari odinioară erau străbătute de turmele părinților noștri, eliberate de sub jugul unguresc, — că de bunăvoie dăm fiecare după puterile noastre, o parte din agoniseala noastră pentru orfanii acelora, cari au căzut pe câmpul de luptă. Dăm cu dragă inimă, când ne gândim că de aici încolo nu vom mai fi siliți să părăsim munții noștri, pribegind cu turmele prin stepele Rusiei îndepărtate, ci liberi vom putea trăi aici acasă. Dăm cu dragă inimă, căci știm că obolul nostru nu se va folosi pentru interese străine, ci pentru sprijinul și întărirea neamului românesc. Ca ajutorul nostru să aibă efectul dorit, declarăm că fiecare dăm din agoniseala ce avem asupra noastră cel puțin 10%, punând întreaga sumă la dispoziția onor. Consiliu Dirigent român din Transilvania, să dispună asupra ei în felul amintit de noi mai sus, sau dupăcum crede că reclamă interesele neamului. Cu atât mai vârtos credem de cuviință să facem această jertfă, fiindcă mulți dintre noi cu drag am fi intrat în rândurile acelora, cari au luptat cu arma pentru desrobirea neamului, împrejurările însă nepermițându-ne, venim pe calea aceasta să ne arătăm dragostea față de neam.

Sperăm că darul nostru, care isvorește din inimă curată, va fi primit și întrebuințat pentru întărirea României-Mari.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Sevastopol, la 18 Septembrie 1919.

Ioan Pleșa 5400 ruble, Dumitru Beju 4000 ruble, Dumitru Fleaca 3000 ruble, Ioan Roșu, Ioan Fleaca, Constantin Monta, Gheorghe Oana, Gheorghe Suciu, Ioan Suciu, Dumitru Tanase, Mihaiu Ghenie, Dumitru Ranga, Ioan St. Popa câte 1000 ruble, Dumitru Oana 750 ruble, Gligor Apostolescu, Gheorghe Roșu, Ioan Voicu, Const. Palmeș, Dumitru M. Verza, Dumitru Arsin, Bucur Schiopescu, Const. Drăgoiu, Dumitru Monta, Ioan V. Ranga, Nicolae N. Sipot, Ioan D. Beju, Vasile Verza câte 500 ruble, Gavrilă Ghenie, Nicolae Sipot, Ioan Nistor, Dumitru Muntean, Gheorghe Ghenie, Constantin Nistor, câte 250 ruble, Ioan Preda 100 ruble — toți din comuna Rod (jud. Sibiiului), Nicolae Juga 5000 ruble, Simion Schitea 4000 ruble, Petru Bunea 3000 ruble, Ioan M. Ciorogariu, Nicolae Dancu, Ioan Prică, Ioan Popa câte 2000 ruble, Ioan D. Gligor 1500 ruble, Ioan Câmpean, Ioan Bumbea, Gheorghe Rodeanu, Vasile N. Juga, Ilie N. Juga, Ioan Candid Popa, Ioan St. Popa, Petru Prică, Dumitru Prică, Ioan Dancu, Nicolae Oprean, Nicolae N. Rodean, Simion Lal câte 1000 ruble, Ioan D. Dancu, Ioan P. Hânsa, Const. N. David, Petru Hosu, Dumitru J. Rodeanu, Ioan Lal câte 1000 ruble, Dumitru Schitea, Ioan D. Domnariu, Ioan Răceu, Stefan Bunea, Dumitru M. Ciorogariu câte 250 ruble, toți din Tilișca (acelaș județ), Ioan Mănișiu 1000 ruble, Nicolae Muntean, Ioan Vonica, Aron Toma, Stan Muntean câte 500 ruble, Ioan Văleanu, Traian Mănișiu, Ilie Marcu câte 250 ruble, toți din Poiana Sibiiului, Const. Mănea 5000, Moise Mănea 3000, Ioan P. Ittu, Ioan I. Mara, Ioan Hoadrea câte 1000 ruble, Nicolae N. Ittu, Dumitru Oancea câte 500 ruble; — toți din Vale (acelaș jud.), Ioan Tăban 1000, Dumitru Hanzu 750 ruble, — ambii din Cacova, Petru Bârs din Sibiel 750 ruble, Nicolae Goșa din Săliște 500 ruble, Constantin Stăncău din Uricani (jud. Hunedoara) 250 ruble, Filimon Vas din Arpașul de jos 250 ruble, Gherasim Rusu din Ghijasa de sus 250 ruble, Achim Dârlosan din Ighișdorf 250 ruble, Irime Boțan din Spățac 250 ruble și diferiți alții 10.000 ruble. Suma totală 100.000 adică una sută

mii ruble. (Cf. Resortul cultelor Nr. 379/919 presidial. Prezintat la 27 Octombrie 1919).

Luând act cu mulțumită de aceasta mișcătoare donațiune. C. D. a destinat-o pentru «Colegiul Latin» ca fond pentru burse pe seama studenților în litere cu adausul că fondul va purta numele: Fondul ardelenilor emigrați în Crimea.

VII.

Colegiul acesta al cărui program se desemna și întregia în mod deosebit și prin atribuitul său de „latin“, și al cărui director interimal fusesem numit eu, și-a intemeiat încă în anul I o frumoasă bibliotecă românească, a introdus lecții obligatoare de limba franceză respectiv engleză, în anul al doilea (1920/21) el adăpostea chiar în cuprinsul său un profesor francez și un profesor italian, meniți a familiariza pe membrii colegiului cu limba și cu cultura acestor două națiuni surori, de cari Ardealul fusese silit să trăiască până aci atât de izolat.

În Septemvrie 1920, după un an de experiențe, Senatul universitar luase deja în studiu un proiect de organizare definitivă a colegiului, organizare care trebuia să înceapă în Octomvrie acelaș an și să se desăvârșească an de an, prin crearea unei tradiții solide și sănătoase.

Las să urmeze aici memoriul din chestiune:

Domnule Rector!

Aflându-ne în preajma deschiderii noului an Universitar (1920/21), subsemnatul, în calitatea mea de director al «Colegiului Latin» îmi iau libertatea a Vă ruga să binevoiți a dispune luarea măsurilor necesare în vederea organizării «Colegiului Latin» potrivit indiciilor date la timpul său de Consiliul Dirigent, Resortul Cultelor, precum și necesităților Universității și, în general, ale școalei și culturii noastre naționale.

După cum s'a comunicat prin ordinul Nr. 3721/1920 al Resortului de Culte și Instrucțiune publică, Colegiul latin va avea să cuprindă începând cu acest an școlar, pe cei 100 bursieri ai celor doua facultăți, de litere și de științe, de a căror îndrumare cât mai bună să se îngrijească după norme pe care le va stabili anume Universitatea, rămânând ca studenții în drept și medicină să fie adăpostiți în «Căminul Studențesc.»

Cel dintâi
colegiu :
„Colegiul
Latin“

Proiectul
de organiza
re a
Colegiulu
Latin.

În înțelesul acestui ordin subsemnatul m'am ocupat cu proiectul de organizare a «Colegiului Latin» în conformitate și cu intențiile Consiliului Dirigent și cu nevoile întregului învățământ românesc pe cari, ca secretar general al acestui Resort am avut prilejul să le cunosc destul de aproape timp de un an și jumătate.

În cele următoare îmi iau voie să Vă supun acest proiect de organizare, cu rugămintea să binevoiți a-l transpune de urgență Onor. Senat Universitar spre studiu și eventuală aprobare. Protectului însuș, las să-i premerge o paranteză și o scurtă expunere de motive care va ilustra și mai bine necesitatea organizării «Colegiului Latin» pe bazele indicate de mine.

Paranteza: Congresul Asociației învățătorilor ținut la 1-2 August a. c. în Cluj a cerut Onor. Secretariatului general al Instrucțiunii ca «Colegiul Latin» să fie dat Asociației învățătorilor, așa cum a fost subț unșuri. După cum am auzit, d. Secretar general li-a promis învățătorilor că le va satisface dorința.

Pentru orientarea D-voastră țin să Vă fac cunoscut că actualul «Colegiu Latin» a fost făcut la 1902 de statul unguresc și dat în folosința învățătorilor spre a-și putea crește copiii la Universitatea din Cluj. Statul român luând locul statului unguresc, a dispus de averea moștenită dela acesta așa cum i-au cerut interesele speciale ale lui; adesea el a schimbat destinația unei clădiri, fiindcă aceasta o cereau considerații de ordin mai înalt. Astfel, ca să amintesc numai câteva din sutele de cazuri petrecute în Transilvania: la Cluj statul a instalat în localul școalei normale de fete Comandamentul corpului VI. de Armată, așezând școala normală de fete în localul unei școli primare; în Odorheiu a așezat în localul școalei reale un orfelinat pentru orfanii de războiu, în Târgul-Mureșului a așezat o școală normală în localul destinat pentru prefectura județului, în Sibiiu liceul de fete într'o cazarmă, în Satul mare a așezat în localul destinat școalei comerciale un spital ș. a.*) Ce babilonie ar fi, dacă fiecare instituție care a scăpat din mână un local de-al

*) Astăzi aș mai putea adaogă că în Institutul de Zoologie al Universității din Cluj s'a mai instalat noul Institut de Speologie, în Institutul Pasteur noul Institut de Radiologie și cel de Igienă Socială, — apoi în Cazarma honvezilor din Sibiiu școala normală confesională, în Institutul de corecțiune din Cluj, un orfelinat, etc. etc.

statului, lăsându-se condusă numai de punctul ei de vedere uni-literal, ar face acum proces statului pentru că acesta, orientându-se după toate punctele lui de vedere, a fost pus în situația să judece și să lucreze altcum decum cerea tradiția ungurească?

Statul român, în cazul de față în adevăr a socotit că cea mai mare necesitate a întregului învățământ național din Transilvania nu este în prima linie creșterea copiilor de învățători, ci este formarea cât mai desăvârșită a unui corp de profesori la înălțimea cerințelor de astăzi, și de ceea a dat fostei „Case a învățătorilor“ o destinație în acest sens. De altfel Casa aceasta a fost a învățătorilor unguri din Transilvania, pe cari statul unguresc ținea să-i răsplătească și în acest chip pentru serviciile de maghiarizare aduse printre Români. Gestul făcut de statul unguresc prin cedarea acestei case nu se adresa de fapt dăscălimii, ci agenților de maghiarizare. Învățătorii români nu pot revendica din nici un punct de vedere ca un drept al lor fosta Casă a învățătorilor, căci nici supt unguri nu a fost a lor și ei n'au contribuit cu nici un filer la „Fondul Eötvös“, cu ajutorul căruia s'a ridicat la timp, în parte, această casă. Numai românii renegați erau membrii ai societăților ungurești, iar cuvântul acelora, chiar dacă s'au convertit, nu poate fi luat în seamă în cazul de față.

De altfel trebuie să relevez că statul român a respectat tot ce se putea respecta din tradiția ungurească a «Casei învățătorilor», anume el a pus în vedere învățătorilor, că fiii lor vor fi primiți cu precădere în „Colegiul Latin“ și în „Căminul Studentesc“, ca bursieri. Ceeace însă nu le putea acorda Statul cu nici un preț era conducerea însăși a Colegiului, pe care a crezut că este mai just să o încredințeze Universității.

Este mai presus de orice discuție că un institut Universitar nu va putea fi condus nici când așa de bine de o asociație de învățători, cum poate fi condus de Universitate, prin organele ei. Un profesor universitar va fi de sigur mai în măsură se dea o îndrumare studențimii universitare decât un învățător, care în cazul de față, după dorința Congesului Asociației, este el însuș un student al Universității noastre. (d. A. Pora).

Îmi place a crede, Domnule Rector, că în cazul că necesitatea ar cere, nu veți întârzia a apăra cu toată energia

dreptul, pe care Universitatea l'a dobândit dela stat și nu veți lăsa ca Colegiul latin, care până acum a fost ce e drept numai în stare embrionară, să fie distrus. De altfel mă măgulesc cu speranța, că Onor. Secretariat. va ști să respecte și din parte-i autonomia Universității și nu va căuta să frustreze cea mai înaltă instituție culturală a țării, de o anexă a ei, fără de care nu va fi în stare să servească tocmai cea mai cardinală trebuință a culturai noastre. Dacă chestiunea schimbării caracterului C. L. a luat la Onor. Secretariat această întorsătură din considerații de ordin personal sau de ordin politic, și dacă eu sunt acea persoană din pricina căreia instituția este expusă să îndure o astfel de transformare nefavorabilă, prin aceasta cu onoare pun la dispoziția d-voastră postul de Director al Colegiului Latin. Chestiunea organizării acestui Colegiu este mult mai importantă de cât să-i fie permis cuiva să o exploateze în orice chip pentru un interes personal sau politic, sau din dorință de răzbunare.

Expunerea de motive.

Dupăce Provedința divină ne-a învrednicit să vedem realizată unitatea națională, este datoria noastră supremă de a ne îngriji pe toate căile ca să ridicăm poporul și statul român la un nivel de cultură și de știință superior celui la care au putut ajunge popoarele conlocuitoare, cari în trecut au fost mai favorizate de soartă decât noi. Mijlocul cel mai puternic cu ajutorul căruia ne vom putea ridica la acest nivel este învățământul. Dacă ne dăm bine seama, trebuie să recunoaștem că, pentru moment, cea mai importantă problemă a întregului nostru învățământ este pregătirea unui cât mai mare număr de profesori înarmați cu toate armele necesare unei așa de sfinte chemări ca aceea pe care au s'o îndeplinească în vremuri atât de mari și de tulburi totodată. Curentul materialist care caracterizează toate manifestațiile vieții noastre de astăzi, poate fi combătut numai prin profesori-apostoli și numai aceștia vor fi în măsură să creeze, să susție și să răspândească printre toți fiii patriei noastre întregite cultura românească, — aceștia, iar un profesorii-funcționari și profesorii-negustori de ore. Dar singură Universitatea cu cursurile și cu Seminariile ei, nu este în stare să pregătească deplin pe acești

profesori-apostoli, căci Universitatea face știință în mod academic, fiind datoră să se menție în fiecare moment la nivelul științific superior al celorlalte Universități din lume. Pentru viitorii noștri profesori opera Universității este pe cât de înaltă și de binefăcătoare, pe atât de unilaterală în acelaș timp. Opera ei trebuie neapărat completată în mod sistematic și consecvent prin mijloace în afară de Universitate și aceasta cu atât mai vârtos, cu cât pregătirea pe care o aduc tinerii cu sine din licee este cu totul insuficientă. Căci să vedem de unde ne vin de fapt studenții noștri la Universitatea din Cluj? Ei ne vin dela liceele ungurești ale Transilvaniei de ieri, cari licee din punctul nostru de vedere au fost destul de slabe. Și sub raportul științei și sub al educației sufletești ele erau lipsite de orice ideal mai înalt. În cei cinci ani de războiu (1914—1919) aceste școli au corespuns și mai puțin ca de obicei, tocmai din cauza ideei imorale care era la temelia războiului austro-ungar. Ne mai vin elevi din școlile confesionale românești, cari în timpul războiului au fost și ele mai slabe ca de obicei. Un destul de îndelungat timp de aici în colo ne vor veni apoi elemente slăbuțe din liceele de stat românești, cari au fost bogat garnisite cu profesori-practicanți improvizafi la repezeală, așa precum ne-au silit împrejurările. Subt raportul național și moral elevii acestor profesori vor fi bunișori; sub cel științific însă vor lăsa și ei foarte mult de dorit. Pe știința unor astfel de elemente Universitatea va putea clădi puțin. Pentruca însă să scoatem și din aceste elemente, — să nu uităm că alte elemente nici nu vom avea o vreme îndelungată — profesori buni, trebuie să-i așezăm pe studenți în condiții de viață cât se poate de prielnice, trebuie să găsim modalitatea de a le putea pe de o parte revizui, complecta și întări capitalul de cunoștințe, iar pe de alta de a imprima întregii lor pregătiri un timbru de idealism luptător contra tuturilor neajunsurilor moștenite dela un trecut milenar nefavorabil și a curentelor rele aduse de războiul mondial, precum și de a da acelei pregătiri un caracter distinct, românesc și latin, în stare să impună cu timpul cultura românească și latină nu numai fiilor neamului nostru, ci și naționalităților străine din patria noastră, cari se consideră superioare nouă și ca nivel cultural și ca rassă.

Viitorii noștri profesori, de cari atârnă în măsură mai

mare de cât de oricare alt factor viitorul culturii neamului nostru, trebuie să fie sub toate raporturile la înălțimea la care sunt profesorii altor neamuri. Pentru ca aceasta să se poată, ei trebuiesc puși încă din timpul studiilor în legătură cu viitorii lor colegi din alte țări; ei trebuie să rivalizeze cu aceștia și pe cât numai se poate, să trăiască în relații strânse cu ei, alături chiar de ei. Poporul nostru trebuie să însemneze ceva nu numai în patria sa, ci și în concertul mondial, și pentru ca aceasta să fie cu puțință, pentru pregătirea viitorilor profesori trebuie să se facă toate sacrificiile posibile. Ceeace în această operă nu poate face Universitatea din Cluj, trebuie să facă Colegiul latin, a cărui organizare eu o văd în modul arătat mai jos.

Organizarea Colegiului. C. L. este o anexă a Universității din Cluj care are menirea de a completa instrucția și educația acelor studenți în litere și științe cari îi sunt încredințați de către consiliile celor două Facultăți, în vederea pregătirii lor cât mai bune pentru cariera de profesor, în primul rând și în al doilea pentru cea de cercetători științifici.

Scopul Colegiului Latin este:

a) de a oferi membrilor săi condiții priincioase de locuință și întreținere;

b) de a reface cultura dobândită de membrii săi în școala secundară, așa ca ea să poată servi de temelie solidă la opera pe care e chemată să o săvârșească Universitatea, în vederea rolului cultural și social al viitorilor profesori;

c) de a supraveghea, îndruma și completa întreaga instrucție și educație a membrilor săi în timpul studiilor universitare, potrivit cu necesitățile de viață ale Statului nostru și cu exigențele științei și vieții contemporane universale;

d) de a servi în acelaș timp ca o pepinieră a ideii și a culturii naționale românești și a celei latine, antice și moderne, contribuind prin aceasta și din parte-i la închegarea caracterului românesc și latin al statului nostru, care are o înaltă menire civilizatoare la porțile Orientului.

Intru ajungerea scopului acestuia C. L. va contracta legături strânse cu instituțiile universitare similare din patria noastră și din țările latine, și în măsura în care se va constata că e necesar, și cu instituțiile similare din alte țări, în special cu Englitera, făcând cu acelea schimb de studenți.

Mijloacele de care se servește C. L. pentru ajungerea scopurilor sale sunt:

a) Vieța de internat, similară cu a Colegiilor din Apus, după o ordine de casă care se va fixa printr'un regulament special. Membrii vor avea locuință, hrană și îngrijire cât se poate de bună, așa ca munca lor științifică și intelectuală să nu fie împiedecată de griji materiale.

b) Supravegherea vieții sociale-morale și a activității științifice a studenților de către „Delegațiunea Universitară“, respectiv de către directorul Colegiului și de către personalul auxiliar al acestuia.

c) Cursuri de completare și aprofundare a cunoștințelor din liceu, școala normală, după specialități, cu colocvii obligatoare (repetitorii).

d) Cursuri de limbi streine: franceză, italiană, engleză, germană, etc.

e) Pentru oțelirea trupului: sport, scrimă, fotbal, patinat, înotat, gimnastică, în localul special al Colegiului.

f) Pentru educația artistică: cursuri de muzică (pian, vioară), aduse într'o anumită legătură cu Conservatorul.

g) Serate culturale, literare și muzicale. În seratele literare se vor face de către profesorii celor patru facultăți comunicări despre chestiuni pe care viitorii profesori trebuie să le cunoască; apoi despre fapte noi din domeniul științei, culturai și moralei; dări de seamă despre cărți vechi și noi, despre congrese, despre trebuințe curente ale vieții culturale etc. Asemenea comunicări vor face și alți reprezentanți ai culturai și ai științei, români sau streini, a căror contribuție va fi socotită folositoare. Vor mai face comunicări și membrii actuali și cei emeriți, precum și cei fondatori și onorari ai Colegiului. Subiectele tratate vor fi publicate, în rezumat sau în întregime, în „Anuarul Colegiul latin“. Seratele muzicale-artistice vor căuta să familiarizeze pe membrii Colegiului cu muzica clasică și cu cea națională și în general cu toate artele.

h) Biblioteca și sala de lectură. Acestea vor cuprinde pe lângă cărțile de cultură generală și pe lângă cele de specialitate cărțile cari se ocupă în special de cultura latină a tuturor timpurilor. Vor mai cuprinde apoi publicațiile periodice ale

Colegiilor similare străine și publicațiile științifice și de popularizare ale diferitelor universități (Anuare, buletine etc.)

i) Excursii, călătorii de studii, misiuni, premii și activitate socială. În fiecare an membrii C. L. împărțiți în serii vor face sub conducerea directorului eventual a altor profesori universitari, excursiuni de studii în localități și la institute a căror cunoaștere mai de aproape le poate promova cunoștințele.

Absolvenții cei mai buni ai C. L. vor fi trimiși în călătorii de studii, eventual pe câte 1—2 ani în vre-un Colegiu similar din străinătate, primindu-se în locurile rămase pe urma lor studenți trimiși de Colegiile respective. La concursurile universitare internaționale C. L. va trimite reprezentanți.

Dintr'un fond de premii al C. L. se vor premia studenții cei mai buni, cari se vor distinge prin lucrări științifice și prin o purtare laudabilă.

C. L. va căuta să desvolte o activitate culturală-socială în mahalalele Clujului și în satele din împrejurime în scopul de a obișnui pe membrii săi — viitori profesori — cu o activitate extrașcolară.

C. L. va publica un „Buletin“ lunar sau trimestrial în românește și un „Anuar“ în limba română și franceză, care va cuprinde o dare de seamă fidelă a activității Colegiului, cu rezumate ale comunicărilor, cu știri personale etc. și care se va trimite ca schimb tuturor Colegiilor similare și tuturor universităților din lume.

Membrii C. L. sunt de cinci feluri:

a) ordinari (activi), sunt studenții dela litere și științe, cari vor fi recomandați ca vrednici de către Consiliul facultății respective. Toți membrii ordinari sunt bursieri și sunt obligați a se supune Regulamentului de casă special al Colegiului. 10% dintre studenții bursieri pot fi cetățenii acelor state cu instituțiile similare ale cărora C. L. are schimb de studenți.

b) emerțiți. Aceia, cari pe timpul studiilor universitare au fost membrii ai C. L., rămân după plecarea lor de aici »membrii emerțiți«. Ei plătesc o taxă anuală de cel puțin 100 Lei și au dreptul la un exemplar gratuit din Buletinul și Anuarul Colegiului, precum și pe acela de a lua parte la seratele Colegiului și de a face comunicări.

c) membrii onorari sunt proclamați acei bărbați, români

sau străini, cari s'au ilustrat în chip deosebit pe terenul științei sau al culturai, sau cari au sprijinit, moral sau material, C. L. eventual colegii similare sau universități ;

d) membrii fondatori, cari fac C. L. o donațiune din venitul căreia se poate susține în permanență cel puțin un bursier;

e) membrii ajutători, cari contribuie la susținerea C. L. cu o sumă anuală de cel puțin 100 lei. Și categoriile de sub p. c—e se bucură de drepturile celor de sub p. b.

Conducerea Colegiului Latin o are Delegațiunea universitară a C. L. constătătoare din câte trei membrii exmiși de Facultatea de litere și de cea de științe. Organul acestei delegațiuni este directorul, care este unul din cei șase profesori. Directorul are la dispoziția sa un personal didactic și de serviciu corespunzător, ca: secretar, administrator, pedagogi, repetitori (dintre absolvenți sau candidați de profesori) și contează pe sprijinul tuturor colegilor lui dela cele patru facultăți.

Mijloacele de susținere: Membrii activi vor fi deocamdată bursieri ai Statului. Pentru susținerea C. L. Statul va lua în bugetul său sumele necesare, până când Colegiul va găsi mijloace proprii pentru susținerea sa. Se vor căuta mecenati și membrii fondatori; se vor face colecte, se vor da serbări, se vor încasa taxe, se vor desface publicații, așa ca cu timpul Colegiul Latin să nu mai fie o povară pentru Stat.

Acestea sunt, Dle Rector, punctele călăuzitoare la organizarea C. L., așa cum le intenționase la timpul său Resortul Cultelor și așa cum cred că ar trebui să rămâie. Le supun aprecierii Dvoastră, repețându-mi și acum dorința de a le transpune onor. Senat universitar spre deliberare și punere în aplicare cu începere dela 1 Oct. a. c.

Primiți etc.¹⁾

Cluj, la 2 Sept. 1920.

Onisifor Ghibu

directorul Colegiului Latin.

Proiectul acesta a fost prezentat Senatului Universitar, care l-a dat în studiul unei comisiuni constătătoare din rectorul, din decanii și prodecanii Facultăților de Litere și Științe, care avea să se pronunțe asupra lui, propunând eventualele modificări.

¹⁾ Vezi Archiva Rectoratului Universității No. 20—1921.

Paralel cu opera de organizare pe care trebuia să o facă Universitatea prin Senatul ei și prin Comisia Căminurilor, luașem și eu unele măsuri proprii relative la viața internă a Colegiului, în scopul de a crea încă din primele zile un început de tradiție sănătoasă, menită a imprima apoi institutului un caracter propriu. Astfel, încă la 15 Decembrie 1919 eu afișasem pe tabla Colegiului un Regulament intern, care fixa astfel rostul Casei și datoriile membrilor ei:

»Casa Invățătorilor« este o instituție a cărei menire principală a fost în trecut ocrotirea fiilor membrilor corpului didactic, cari studiau la Universitatea din Cluj.

În anul școlar curent potrivit nouilor necesități ale neamului nostru, la admiterea studenților ca interni ai Căminului dela »Casa Invățătorilor« nu s'a mai luat în considerare ocupațiunea părinților.

Dela internii de azi ai acestui Cămin, a căror majoritate absolută sunt susținuți pe cheltuiala Statului, se așteaptă să fie zeloși la studiu și să aibă o purtare neexcepționabilă din toate punctele de vedere.

În special se așteaptă dela ei:

1. Să fie străbătuți în fiecare clipă de conștiința și de mândria că sunt primii cetățeni ai noii Universități românești din Dacia superioară.

Dela nici o generație n'a așteptat neamul românesc atâta, cât așteaptă dela prima generație de intelectuali crescută în deplină libertate națională și culturală.

2. Să-și întrebuințeze întreg timpul pentru cultivarea cât mai întinsă a minții, a inimii și a trupului lor. În acest scop ei vor urma cu râvnă și punctualitate cursurile universitare, atât pe cele ale specialității lor, cât și pe cele de cultură generală și națională.

3. Să învețe în mod serios una din cele două limbi mai răspândite, de a căror cunoaștere, în viitor nu se va putea dispensa nici un om cult: franceza sau engleza» — etc.

În toamna anului al II-lea, la 26 Octombrie 1920, înfiinșasem apoi un comitet de studenți, al cărui atribuții eu le fixasem cu colaborarea studenților, în următorul Regulament provizor:

«Conform dispozițiilor Regulamentului Căminurilor, studenții

fiecărui cămin delegă din sânul lor un comitet constatător din 6 persoane, care comitet are îndatorirea, pe deoparte să dea directorului Căminului concurs în tot ce privește conducerea și viața internă a Căminului, pe de alta să servească de organ intermediar între Direcțiune și studenți.

-Comitetul de studenți se va alege în fiecare an în primele zile ale lunii Octomvrie, în urma avizului Direcțiunei, care va însărcina pe un student cu conducerea ședinței de constituire. Despre alegere se va încunoștiința imediat Direcțiunea, care va convoca la ședință pe membrii aleși.

Comitetul se compune dintr'un președinte, un vicepreședinte, un secretar, un bibliotecar și un vicebibliotecar. Comitetul ține ședințe de câteori cere trebuința. Ședințele vor fi convocate de președintele comitetului, în înțelegere cu Directorul Căminului. Directorul asistă regulat la ședințe. În cazuri gîngăse el se poate dispensa de această obligațiune.

Datoria comitetului este:

1. Să-și dea concursul ca Regulamentul intern al Colegiului să fie observat cu rigoare de toți membrii colegiului, atât în interesul particular al fiecăruia, cât și în interesul căminului, al studenției, al Universității și al culturii peste tot.

2. Să elaboreze proiectele pentru Regulamentele speciale ale Colegiului.

3. Să lucreze pe toate căile ca în colegiu să se introducă și să se menție o viață studențească socială, culturală și științifică de un nivel înalt. În acest scop comitetul este obligat:

a) să și dea concursul la organizarea repetitoriilor și a cursurilor de limbi străine, cari se vor ținea în cadrul Colegiului, și să se intereseze de bunul mers al lor.

b) să organizeze înăuntrul Colegiului și în legătură cu sala de gimnastică a acestuia, o viață sportivă necesară și priincioasă sănătății și bunei dezvoltări fizice a fiecărui student.

c) să organizeze cursuri de răspîndire a culturii și în afară de membrii Colegiului, și anume mai întîi cursuri de limba și de cultura românească pe seama personalului de serviciu al Colegiului, și apoi, cu timpul, și pe seama populației din cartierul în care se găsește Colegiul ș. a. m. d.

d) să îngrijească de sporirea și buna administrare și în-

trebuințare a bibliotecii și a salei de lectură, făcând din ele instituții indispensabile fiecărui membru al Colegiului.

4. Să ia măsuri în cazuri disciplinare mai ușoare, și să se pronunțe în cazuri mai grele, cari cad în competența Comisiunii Căminurilor.

5. Să-și dea concursul la rezolvirea tuturor chestiunilor interne de administrație, în măsura necesității și a posibilității».

Aceste două Regulamente erau străbătute de acelaș spirit care m'a călăuzit în mod permanent în întreaga mea activitate depusă până aci pe altarul Universității din Cluj, anume de a crea în locul mocneli de pe timpul Ungurilor, o atmosferă de viață universitară ca în Colegiile Apusului, așa cum o fixase, de altfel, și d. V. Pârvan în proiectul său.

Pusă pe bazele amintite până aci, Universitatea din Cluj avea să-și desfășure limpede și metodic activitatea sa de generator a științei, de factor răspânditor de cultură nu numai pentru studenți, ci pentru întreg poporul, și prin institutele anexate ei, de îndrumătoare a tinerimei în sens educativ, moral, social și național.

Rămânea numai ca Timpul, marele regulator al progresului omenirii să desăvârșească, încetul cu încetul, în mod solid, opera inaugurată sub auspicii atât de priincioase.

Dar Timpul, care la alte popoare aduce o consolidare a lucrurilor plâpânde, la noi aduce adeseori o distrugere a lor, sau cel puțin o slăbire sau o întârziere păgubitoare.

Așa s'a întâmplat cu o serie întreagă de probleme de ale Universității din Cluj, inițiate în bune condiții, apoi împiedecate și făcute chiar imposibile, de către guvernele cari s'au succedat la cârma țării după desființarea Consiliului Dirigent. (Aprilie 1920.)

Politica de interese personale și de partid, — acea politică nenorocită care a împiedecat în așa de mare măsură consolidarea Universității din București și mai ales a celei din Iași și care a distrus în plină floare Școalele normale superioare de pe lângă aceste două Universități, — această politică de destrămare a tot ce nu asigură interesele celor cari o reprezintă, și-a făcut intrarea și în Transilvania, amenințând să producă și aici aceleași efecte ca și în Vechiul Regat. În fața acestei politici, tendințele de mai sus ale Universității din Cluj nu mai numărau nimic; proiectele și începuturile de organizare

ale noiei vieți universitare, făcute de alții, trebuiau tocmai pentru aceea, nimicite.

Astfel, la câteva luni, Ministerul Instrucției, sesizat de noul său secretar general din Transilvania, d. Dr. O. Prie a desființat Colegiul Latin, și în locul lui a înființat, pentru interese de politică personală și de partid, așa zisa CASA INVĂȚĂTORILOR, — instituție copiată cuvânt de cuvânt după Unguri.

VIII.

La 1896, când Ungurii își serbau la Budapesta jubileul de o mie de ani dela venirea lor pe aceste plaiuri, s'a ivit în capul unora ideea, că ar fi bine să se facă acolo o instituție specială, în care să fie crescuți copiii învățătorilor chemați la greaua datorie de maghiarizare a naționalităților din Ungaria. Inițiativa particulară a învățătorilor s'a pus imediat pe lucru și, în adevăr, la 19 Novembrie 1899, după trei ani de stăruințe, se și deschide în capitala Ungariei o „Casă a învățătorilor“ sub auspiciile Societății Eötvös, alcătuită anume în acest scop din delegați ai tuturor societăților învățătoresci din Ungaria. Cu prilejul inaugurării acestei case, președintele Fondului Eötvös, d. Dr. Iosif Gööz și-a arătat printre altele via satisfacție că acum există în Ungaria o casă, în care „umilul învățător sătesc care stă ca o sentinelă a maghiarismului la frontierele țării“ — are unde-și crește copiii.¹⁾

Dar inițiativa particulară a învățătorilor s'a dovedit în curând neputincioasă și la 1901 Statul s'a văzut nevoit a cumpăra el însuș realitățile din Budapesta ale Fondului Eötvös, pe care acesta nu le mai putea susține.

În semn de apreciere a activității »patriotice« a dascălimii, Statul consimte să întrebuințeze aceste realități pentru Casa învățătorilor „Francisc Iosif“, în fruntea căreia, pentru a fi sigur totdeauna de directivă, așează un comitet constătător din o serie întreagă de somități ale vieții politice și școlare ungurești.

La câțiva ani după aceasta conducătorii dela Budapesta se gândesc să facă o astfel de Casă și în inima Ardealului românesc, la Cluj, unde fiii de învățători maghiari și maghiarizați din teritoriile nemaghiare ale țării, să poată avea înlesnirile

¹⁾ Cf. Az Eötvös-alapra (orsz. tanítói segélyegyesület) vonatkozó közlemények. Budapesta, 1900. Pg. 4.

Ce a fost
pe timpul
Ungurilor
„Casa Invă-
țătorilor?“

necesare pe timpul studiilor lor secundare și superioare. În scurtă vreme se și înalță, pe un teren donat de Primăria orașului Cluj, o clădire mare cu două etaje, numită »Casa Hunyadi«, care apoi este dată de Stat în întrebuințarea Fondului Eötvös din Budapesta. Această Casă nu s'a făcut nici cu banii învățătorilor români din Transilvania și nici pe seama copiilor acestora, cum ar fi fost firesc, ci pe seama acelor copii de învățători din diferitele părți ale Ungariei și în special din cele locuite de naționalități, cari neputând fi primiți în C. I. din Budapesta, veniau la Universitatea din Cluj, unde puteau găsi adăpost în a doua Casă a învățătorilor, sporind în acelaș timp, în mod măiestrit, și procentul studenților unguri dela Universitatea din centrul Ardealului românesc.

Casa învățătorilor a fost de fapt una din creațiunile spiritului unguresc grandoman, care îmbătat de gloria milenară sărbătorită cu atâta pompă la 1896, credea că în câteva decenii va putea să prefacă toată suflarea din regatul sfântului Ștefan în suflare ungurească. Ea era o pepinieră de maghiarizare — și nimic altceva. Toate celelalte scopuri de binefacere atinse în statutele ei, erau lucruri subordonate tendinței de maghiarizare. Câteva date statistice luate pe trei ani consecutivi (1904—6) vor fi suficiente să ne probeze aceasta.

În anul 1904 au fost primiți în cele două Case, din Budapesta și Cluj, 180 fii de învățători. Judecându-i după nume, după confesiune și după locul de origină ei se repartizează astfel: 86 unguri (în cazul cel mai bun), 28 șvabi, 28 slovaci, 19 evrei, 9 ruteni, 5 sârbi și 5 „români.“ Toți aceștia din urmă erau fii de învățători complect sau cel puțin în parte maghiarizați. (Elevi „români“ sunt: Kerezsi, Papp, Szitás, Fábian, Rácz, toți fii de învățători dela școli de stat ungurești).

În 1905/6 erau primiți în Casa din Cluj 38 romano-catolici, 26 reformati, 16 evangeliști, 16 izraeliți, 4 unitari și 4 greco-catolici. Dintre acestia din urmă unul singur era Român (I. Bojoru), restul ruteni (Brascsajko, Lipeckzy și Wladimir).

O altă statistică, din punctul de vedere al locului de origină al studenților, ne arată că în 1906/7 erau în C. I. din Cluj 32 studenți din Transilvania, iar restul de 42 din comitatele extraardelene și anume: Szabolcs 1, Békés 2, Ung 1, Bereg 6, Zala 1, Zemplén 1, Trencsén 1, Sáros 3, Komárom 1, Bácsbo-

drog 1, Pest-Pilis 2, Somogy 1, Pojon 2, și 10 din diferite localități slovace, șvabești etc.

Ceeace este o dovadă limpede că C. I. din Cluj era o simplă sucursală a oficinei de maghiarizare din Budapesta, pentru toate naționalitățile cari se pretau la aceasta. Învățătorii români, cu adevărat români, n'aveau absolut nimic a face nici cu Soc. Eötvös, nici cu C. I. Acei români, cari vor fi fost membri ai Fondului Eötvös, erau învățători la școli de stat, — oameni cari se despărțiseră de soarta neamului lor, tradând direct cauza noastră națională. Dacă, eventual, va fi fost pe ici pe colo vreo excepție, aceasta nu face decât să întărească regula generală evidențiată mai sus.

IX.

La 1919 când Consiliul Dirigent a luat pe seama Statului român instituțiile culturale din Cluj, în localul C. I. era așezat Depozitul sanitar al Armatei române. De altfel Casa fusese ocupată dela 1914 până în a cel moment exclusiv pentru trebuințele armatei (spital pentru unguri, apoi cazarmă pentru nemți și în urmă pentru armata noastră).

Casa Învățătorilor din Cluj, trecută în posesiunea Statului român

Când în calitatea de secretar general al Resortului de Instrucție am vazut în primăvara anului 1919 pentru întâiaoară această casă, am găsit-o într'o stare cu totul deteriorată. La început nu știa nimeni cu siguranță cine este stăpânul ei, din care cauză ea a și fost preluată de noi în urma tuturor instituțiilor culturale din Cluj. Învățătorimea română din Transilvania întrunită la Sibiu în primul ei congres, în Februarie 1919, n'a arătat, cum și era firesc, nici un fel de interes sau pretensiune față de această casă, pe care revizorul școlar de mai târziu al Clujului, d. Dr. G. Vilt, se sfia, chiar și după ordinul expres al C. D., s'o preia pe seama Statului, spunând că ea este o proprietate particulară a unei societăți de binefacere din Budapesta.

După multe greutăți mi-a succedat în fine să evacuez în Septembrie 1919 Casa de armată și s'o repar, așa ca să poată fi întrebuințată pentru nouile nevoi ale Statului român. La început era vorba ca în parterul și în primul etaj să fie adăpostit Resortul Cultelor, care avea să se mute tocmai atunci din Sibiu la Cluj, iar etajul al doilea să rămână drept Cămin pentru

studenții noiei Universității românești. Pentru aducerea în ordine a lucrărilor în acest sens, Resortul Cultelor mă numise pe mine în mod interinal director al C. I. (Nr. 16441/1919), măsură care se impunea dela sine, deoarece alți profesori universitari nu se găseau încă așezați în Cluj și chiar și când s'au așezat, nici unul nu voia să intre într'o astfel de slujbă ingrată. Cu toate stăruințele mele nu mi-a fost cu puțință să găsesc până în Decembrie 1919 un profesor universitar care să primească direcția Căminului studențesc, pe care îl oferisem pe rând d-lor N. Bănescu, N. Drăganu, V. Bogrea și paremi-se și altora. Ca să fi primit vre-unul direcția C. I., care trebuia radical amenajată etc. etc. — nici vorbă nu era. Negăsind pe altcineva, eu eram obligat să iau asupra-mi această Casă, mai ales că era hotărât să se așeze într'nsa și Resortul al cărui secretar general eram eu.

Iată aici și ordinul de numire :

Domnule secretar general,

Prin aceasta primiți însărcinarea de a supraveghea amenajarea și organizarea »Casei Invățătorilor« din Cluj, în vederea trebuințelor Resortului nostru și a tinerimei universitare. Până la alte dispoziții Veți ținea locul directorului de până acum al Casei Invățătorilor.

Sibiu, 4 Octombrie 1919.

BRANISCE m. p.

În ultimul moment, pe neașteptate, mi-a succedat să fac în ce privește plasarea Resortului un alt aranjament, mai bun. Găsisem anume o casă mare de vânzare, pe care repede am cumpărat-o, pe răspunderea mea, și apoi am avizat Consiliul Dirigent ca s'o plătească. C. D. a găsit târgul bun și l-a aprobat [două corpuri de case, dintre cari una aproape nouă, cu 62 camere, cumpărate cu 350.000 Lei!] Prin cumpărarea acestei case pe seama Resortului, Casa Invățătorilor putea fi rezervată întreagă pentru studenți.

X.

Invățătorimea nu formulează pretenții asupra Casei invățătorilor.

Până aci invățătorimea română, cum spusei, nu s'a gândit să formuleze vre-o pretensiune asupra acestei case. Pentru întâia oară invățători vorbesc de ea în Sept. 1919, când din ordinul meu, se luase din mâna Ungurilor casele similare din Arad, Satumare și Timișoara. Cu acest prilej revista „Invățătorul“

din Cluj, al carei redactor este dl A. Pora, scria; »La Cluj și Arad, guvernul unguresc prin societatea Eötvös a ridicat câte o admirabilă casă pentru învățători, unde copiii lor cari cercetau școlile mai înalte, aflau adăpost. Trecând și aceste instituții în administrarea Consiliului Dirigent, învățătorii români au o dorință: să li se păstreze neștirbită menirea lor, căci dacă statul face înlesniri militarilor pentru a-și crește copiii, de ce să nu se facă și nouă, dascălilor, cari ne jertfim viața pentru întărirea și consolidarea statului« (Nr. 1. Septemvrie 1919, pg. 15).

Când am citit aceste rânduri, n'am stat o clipă la îndoială de a satisface această dorință a învățătorilor și, într'un moment de generozitate care însemna o nedreptățire a tuturor celorlalte tagme din care constă poporul nostru, am stabilit că în fosta Casă a învățătorilor din Ungaria fiii de învățători vor fi primiți cu preferință.

În Nrul 2 al aceleași reviste dl A. Pora scrie sub titlul „O dorință justă“, următoarele: „Mișcarea de organizare a învățătorilor numai atunci se va putea înfăptui, dacă va avea un birou stabil de propagandă. Președintele Asociațiunii dacă va interveni la C. D. suntem siguri că ni se vor pune la dispoziție câteva odăi în Casa învățătorilor din Cluj, care ar trebui să servească numai scopurilor pentru care este întemeiată. Aici s'ar putea organiza o bibliotecă pedagogică centrală... și câte lucruri bune.“ (pg. 15).

În Nrul 3 al aceleași reviste, anunțându-se deschiderea Universității din Cluj, se adaugă: „Pe lângă Universitate s'au deschis două căminuri studențești. Unul din aceste căminuri este așezat în „Casa învățătorilor.“ Băieții de învățători, cari urmează cursurile la Universitatea de aici, să țină seamă că au favorul în locul prim de a fi primiți în acest cămin.“

Așadar, nicăiri nu apare din rândurile învățătorimei accentuarea vreunui drept al ei asupra casei, ci numai dorința ca C. D. să le ocrotească în cadrele ei, pe fiii lor cari studiază la Universitatea din Cluj, și, mai târziu, ca să li se dea câteva camere, unde «Asociația învățătorilor» să-și poată plasa biroul. Când dl Pora a venit la mine și mi-a arătat această dorință, eu am găsit-o justă. Țineam și eu ca corpul dascălesc să aibă un centru al său, și nu numai învățătorimea, ci și profesorimea secundară și superioară. În consecință am și ame-

națat 6 camere în parterul casei, două pentru învățători, două pentru profesori secundari și două pentru universitari și, ocazional am și comunicat membrilor corpului didactic acest lucru. Intre aceea experiența m'a convins că nu este bine ca cercul didactic să se facă într'un cămin de studenți, care-și desena în mintea mea tot mai precis caracterul de colegiu, pe care nici o altă preocupare nu-i permis să-l tulbure. Și atunci am comunicat d-lui Pora că mă ocup cu gândul să găsesc pentru Cercul didactic — care are o importanță mai mică decât îndrumarea studenției — o altă soluție. Vom vota dela Resort o subvenție anuală din care să se poată plăti chiria unei case, unde corpul didactic să nu fie deranjat și să nu deranjeze nici el pe nimenea. Dl Pora a luat la cunoștință cele comunicate de mine, fără să fi arătat nici cea mai mică nemulțumire.

XI.

Universita-
tea reclamă
Casa învă-
țătorilor ca
Cămin p.
studenți.

Intre aceea, Comisia Căminurilor universitare, văzând că situația C. I. nu este pe deplin lămurită încă, a adresat Senatului universitar o adresă, cerând ca această casa să fie cedată în toată forma universității. Iată adresa din chestiune:

Domnule Rector, Onor. Senat.

În Cluj există acum două Căminuri pentru studenți universitari. Urmează de aci, că:

- 1. Fiecare Cămin trebuie să aibă o conducere separată? și că*
- 2. Cele două grupe de studenți — „Cămin și Casa Înv.” trebuie să aibă două regulamente?*

Noi credem că aceste două posibilități sunt absurde și că On. Senat Universitar nu le poate admite.

De aceea, fără a lămuri mai amănunțit, ne mărginim să accentuăm convingerea că aceste chestiuni trebuiesc hotărâte în sensul ca:

- 1. Cele două Căminuri să aibă o singură conducere,*
- 2. Unicul regulament, elaborat de Comisia de control a Căminurilor, să fie același pentru amândouă Căminurile.*

Intrucât „C. I.” s'a consacrat studenției, acolo a intrat cu studențimea și controlul firesc, autonom al Universității. Nu se poate concepe ideea ca acolo să fim oaspeți și conducerea stu-

denților să fie independență de autoritatea Senatului Universitar. Autoritatea Senatului Universitar rămâne știrbită, dacă nu va domni și în „C. I.“, ca și la Cămin. Prin urmare noi facem propunerea ca On. Senat Universitar să ceară de urgență, ca On. Consiliul Dirigent să cedeze în mod expres Universității acel local, unde de fapt ea se află cu studenții săi.

Cluj, 18. XII. 1919.

Președintele Comisiei Căminurilor: G. Bogdan-Duică m.p.,

Membri: Dr. Grigoriu, Fl. Ștefănescu-Goangă,

V. Meruțiu, N. Ghiulea¹⁾

XII.

Intre aceia pe mine chestia C. I. mă preocupa neconținut. Căutam, fără întrerupere, o soluție cât mai bună și, aproape în aceeași zi cu hotărîrea Comisiei Căminurilor, la 19 Decembrie 1919 eu puseseam pe hârtie, ca propuneri cari să se înainteze Consiliului Dirigent, următoarele:

„Casa Înv. din Cluj a fost o instituție creată în scopul de a da mână de ajutor învățătorilor cari aveau copii studenți la Universitatea din Cluj. Acest scop a fost atins într-o măsură destul de bună pe timpul fostei Ungarii. El poate fi urmărit cu aceeași solitudine și de aici încolo, chiar și dacă instituția din chestiune, în vederea unor societăți nouă, și-ar modifica, în parte, destinația. În adevăr, Casa Înv. va trebui să servească în cel mai înalt grad interesul învățământului românesc. Pentru multă vreme încă, problema de căpetenie pe care va avea s'o servească Administrația învățământului, este pregătirea cât mai temeinică a corpului didactic de toate gradele. Pentru a avea un învățământ popular bun, trebuie să avem învățători buni și pentru a putea avea învățători buni, ne trebuiesc școli normale cu profesori buni; pentru a avea școli secundare bune cu cari să naționalizăm orașele, ne trebuiesc profesori secundari buni. Acești profesori trebuiesc creați anume, după un plan și sistem binehotărât. La anul viitor trebuie să avem la Universitatea din Cluj cel puțin 150 de studenți noi în litere și științe. Directorii și profesorii noștri vor primi o adresă din partea noastră, în sensul ca să îndrume și să pregătească în cursul acestui an pe

Consiliul
Dirigent
înființează
„Colegiul
Latin“

¹⁾ Vezi arhiva Resortului Nr. 4286. S. III 1920. Hârtia a intrat la 20 Februarie 1920.

cei mai buni elevi din cl. VIII pentru a se înscrie toamna viitoare la litere și științe, punându-le în vedere burse. Acești 150 de tineri vor trebui plasați într'un internat anume, unde să li se dea o educație și instrucție specială. Acest internat nu poate fi altul decât „Casa Înv.” Aici vor fi concentrați numai studenții în litere și științe, rămânând „Căminul Studențesc” pentru mediciniști și juriști. Ungurii aveau două instituții de acest fel, la Budapesta: «Colegiul Eötvös» și «Apponyianum».

Scopurile celelalte pe cari avea de gând să le urmărească C. I., ca: Muzeu și bibliotecă pedagogică, se vor realiza deosebi, în cadrul Institutului de pedagogie, care se va înființa.

În ce privește administrația C. I. cred că trebuie lăsată Universității, ca și cea a Căminului Studențesc.”

XIII.

Asociația
învățătorilor
din
Transilvania
cere
pe seama
sa C. I.

Propunerea aceasta a mea încă nu fusese înaintată C. D. când, deodată, într'un moment, când Casa era complet amenajată și dată noiei sale destinațiuni, se prezintă la Resort o delegație a Asociației învățătorilor români din Transilvania și cere ca acesta să cedeze Asociației casa, pentru a-și adăposti în ea fiii cari studiază în Cluj. După o îndelungată chibzuială C. D., în ședința sa dela 4 Februarie 1920, luând în cercetare chestiunea C. I. a conchis în mod absolut neîndoielnic că învățătorimea română din Transilvania n'are nici un drept propriu zis asupra casei din chestiune, care este proprietatea Statului, și în consecință având în vedere toate necesitățile culturale ale întregului neam, a decis să dea C. I. Universității din Cluj, cu obligația de a face în ea un Colegiu special pentru studenții în litere și științe. Iată adresa Nr. 3721/1920 din 20 Febr. 1920 prin care Resortul Instrucției publice cedează C. I. Universității:

Domnule Rector!

Am onoare a vă face cunoscut că privitor la instituția „Casa Învățătorilor”, Consiliul Dirigent în ședința sa din 4 Februarie a. c.¹⁾ a luat următoarele hotărâri: Instituția C. I. se dă, până la alte dispoziții, în întrebuințarea Universității din Cluj,

¹⁾ La aceea ședință eu nu am participat. Chestiunea a prezentat-o d-l V. Branisce, șeful Resortului.

spre a servi drept Cămin special pentru studenții în litere și științe. Universitatea va avea să dea acestui Cămin o organizare specială, potrivit scopului pe care acesta va avea să-l urmărească și anume: pregătirea de profesori pentru învățământul secundar, normal și civil. În Casa Învățătorilor vor fi primiți cu precădere fiii de învățători și, întrucât nu sunt înscriși la Litere și Științe, vor fi trecuți la Cămin și primiți în schimb dela „Cămin“ studenții înscriși la Litere și Științe.

p. Șeful Resortului:

GHIBU

XIV.

Între acea, la câteva săptămâni C. D. a fost desființat. Pentru mine, personal, încetarea activității mele în administrația școlară era o binefacere, căci timp de un an și jumătate fusesem facă întrerupere suferind, din care cauză mi-am și presintat de trei ori demisia din post, fără însă să mi se fi primit. Totuș, când am văzut ce vine pe urma C. D., am rămas profund măhnit.

Desființarea C. D. aduce cu sine și desființarea Colegiului Latin.

Pe urma unei munci sfinte, dușă până la sacrificiu pe altarul neamului, veniau acum parveniții proaspeți ai unui nou partid, înființat în câteva zile, mai mult pentru satisfacere poftelor individuale decât pentru binele țării. De aceea când la 22 Aprilie 1920 s'a prezintat la Resortul de Culte și Instrucție noul secretar general la Dr. O. Prie ca să preia Resortul, cei cari aveau să-l predăm: dl Dr. V. Branisce, șeful resortului și eu, secretarul general, am ținut să facem o declarație principiară, a cărei trecere în procesul verbal al actului de predare am cerut-o — ce e drept, zadarnic. — Declarația, care ținea să fixese un fapt nou și nenorocit pentru Ardeal și pentru întreaga țară, adecă aservirea școalei la carul politicianismului, începe așa: «Plecând dela conducerea Resortul de Culte și Instrucțiune publică, noi, cari nu am venit aici în baza vre-unei coniecturi politice trecătoare sau în numele vre-unui partid oarecare, ci în baza politicei naționale seculare a întregului neam românesc din Transilvania, ne simțim obligați a spune celor cari, în baza unui joc al pasiunilor politice, ne iau locul, că socotim angajarea școalei la interesele efemere ale politicei și întreruperea activității sistematice de organizare de până acum ca o profundă greșală și ca un atentat la însăși ființa neamu-

lui nostru atât de primejduită de popoarele conlocuitoare.» (După aceasta urma o înșirare a problemelor școlare inițiate de noi, dar neterminate).

Cu prilejul preluării, d-l Prie, după ce a văzut în ce stare găsește Resortul menit să-l conducă de aci încolo, a declarat solemn, în două rânduri, înaintea funcționarilor aceluși resort, că recunoaște «munca uriașe» dezvoltată de noi (Dr. V. Branisce și eu) și că numele noastre «vor rămânea scrise cu aur în analele culturii naționale.» Totuș, d-sa nu venise să continue această activitate, ci ca orice parvenit politic, se gândia mai mult la sine decât la țară și la cultura ei. Printre altele d-sa avea și o socoteală personală cu fostul resort, care nu aflase de bine să-l nuimească și pe d-sa, la 1919, profesor la Universitate, — din simplul motiv că nu fusese recomandat de către «Comisiunea Universitară».

Reprezentanții Asociației învățătorilor au simțit îndată că d-l Prie poate să le fie, în astfel de împrejurări, favorabil tendințelor cu privire la C. I., și în consecință i s'au adresat cu cererea ca să le cedeze lor această Casă.

XV.

**Școala în
serviciul
politicei
de partid
și al inter-
reselor
personale**

Pentru a-și câștiga sufragiile învățătorilor, de cari avea nevoie pentru alegerile supletorii de deputați — la alegerile generale d-l Prie căzuse și dânsul ținea să fie cu orice preț deputat, cu toate că legea nu permitea ca secretarii generali să fie deputați — D-l Prie li-a și promis imediat învățătorilor Casa, fără să fi știut care este situația juridică a ei și care este roșul cultural al Colegiului Latin. Când în August 1920, după congresul Asociației, nou constituita societate «Fondul Gh. Lazăr» — o simplă traducere, regionalizată însă în cadrele Ardealului, a societății Eötvös din Budapesta — a înaintat dlui Prie statutele spre aprobare, cerând în acelaș timp pe seama acesteia Colegiul Latin, referentul acestei chestiuni, d-l Dr. I. Mateiu, a comunicat dlui Prie că d-sa nu împărtășește punctul de vedere al învățătorilor și că deci propune ca Colegiul Latin să rămâie al Universității. Atunci d-l Prie desmetecit pentru un moment, s'a văzut nevoit să se oprească pe loc, dându-și seama că, într'adevăr, d-sa nu poate să-i ia Universității o instituție, care i s'a dat din partea C. D. în mod legal. Dar cum rămâne cu cuvântul dat învățătorilor, în plin congres? Dilema

era evidentă și destul de penibilă, mai ales că era vorba ca învățătorii să-i dea d-lui Prie concurs efectiv în alegerea de deputat care se apropia. Pentru a câștiga timp, d-l Prie dispune să se trimită memoriul învățătorilor Universității spre opinie, dar pentru a nu se compromite în fața învățătorilor, d-l Prie nu vrea să iscălească însuș adresa către Universitate. Și cum la d-l Mateiu nu mai putea face apel, se face pur și simplu un falș, și hârtia No 25428/1920 merge la Universitate purtând iscălitura falșe a d-lui Mateiu. (Am văzut însumi actul și am cunoscut imediat falșul asupra căruia i-am și atras atenția d-lui Mateiu).

Senatul Universitar sesizat de actul falș al Resortului, s'a întrunit imediat și în ședința sa dela 20 Sept. a luat chestiunea în dezbateri.

Iată, după însuș procesul verbal al acelei ședințe rezultatul dezbaterilor:

«Avându-se în vedere dispozițiile luate din partea Consiliului Dirigent, cu adresa Nr. 3721/920, Senatul Universitar, la propunerea d-lui prorector S. Pușcariu, însărcinează pe d. E. Hațieganu, prodecan al Facultății de drept, să redacteze un memoriu scurt către Minister, în care să arate:

a) *că Colegiul Latin, fiind dat din partea Consiliului Dirigent Universității cu o destinație precisă, Universitatea nu poate ceda acest Cămin studențesc, de care are absolută nevoie*

b) *că învățătorii nu au nici un titlu de drept și nici nevoie atât de urgentă ca Universitatea, ca să plaseze în acest edificiu societatea lor învățătorescă, după modelul «fundațiunei Eötvös» a maghiarilor, care avea scopuri de maghiarizare». (Archiva rectoratului Universității. Nr. 98/1920).*

În baza referatului d-lui E. Hațieganu, rectorul Universității a redactat apoi memoriul în care pretensiunile învățătorilor sunt socotite pur și simplu ca o «erezie în drept». În acelaș timp, d-l Sextil Pușcariu, primul rector al Universității, făcând cu prilejul începerii celui de-al doilea an școlar darea de seamă despre gestiunea sa de rector, califica tendința de a desființa Colegiul Latin ca o «crimă națională». (Cf. I. Anuar al Universității din Cluj, pag. 18).

Memoriul
Universității
cătră
Minister

Iată aici Memoriul Universității :

Domnule Ministru,

La adresa Nr. 25428/1920 s. VI., prin care onor. Minister ne invită a ne da părerea asupra hotărîrilor Congresului Asociațiunei învățătorilor privitoare I. la statutele fondului »George Lazăr« și II. la statutul de administrație al Casei Învățătorilor din Cluj, am onoare a Vă aduce la cunoștință, că Senatul universitar în ședința sa din 24 Septembrie 1920, admițând raportul făcut în cauză de d-l profesor Emil Hațieganu, m'a însărcinat a vă expune părerea sa :

I. În principiu învățătorii sunt liberi a constitui orice asociațiune între ei și a forma orice fond, cât timp acestea sunt în conformitate cu legile de ordine publică și în limitele drepturilor ce le aparțin, fără a-și aroga pretențiuni neîntemeiate sau de a-și însuși calități străine. Din acest punct de vedere, statutele fondului „George Lazăr“ ar putea fi aprobate, dacă se exclude Cap. VIII. din ele ; deoarece acest capitol prevede că „Afacerile Casei Învățătorilor din Cluj“ trec în folosința și administrarea fondului »George Lazăr«, pe când chiar în § 1 al statutului de administrare al »Casei Învățătorilor din Cluj« se prevede clar că clădirea, în care voește a se instala această nouă asociațiune constituită concomitent cu cea precedentă, e proprietatea Statului ; și e evident că membrii fondului „George Lazăr“ nu pot dispune și administra averea Statului român.

II. Statutul de administrare a „Casei Învățătorilor din Cluj“ nici într'un caz nu poate fi aprobat. În adevăr :

1. În primul loc, admițând faptele pentru moment, așa precum le așterne congresul învățătorilor, nu trebuie să se uite împrejurarea că Consiliul Dirigent, singura autoritate guvernativă a Ardealului până la unificare, a luat o dispozițiune cu privire la clădirea vizată prin statut, predând-o Universității din Cluj, pentru a servi drept Cămin studenților. Oricari ar fi drepturile petiționarilor, nu prin aprobarea unor statute se pot infirma deciziunile unui guvern.

2. Pentru ca domnii învățători însă, să nu se nutriască cu credința, că li se face o nedreptate, Senatul universitar, fără nici o părtinire ține să li pună în cunoștință adevărata situațiune de drept a fostei Case a învățătorilor din statul maghiar, casă care

nici într'un caz, chiar pentru onoarea și demnitatea învățătorilor români, nu poate fi considerată ca o ființă morală, la a căreia succesiune ar fi chemată noua „Casă a învățătorilor din Cluj.“

Și iată pentru ce:

Prin „contractul de donațiune“ din 20 Octombrie 1905, se constată că orașul Cluj dăruiește statului maghiar un teren cu condițiunea, ca clădirea ce o va construi statul să servească drept cămin pentru copiii învățătorilor ce vor fi membri în „Societatea Eötvös“ din Budapesta. Statul maghiar acceptă donațiunea, iar pentru a nu fi pururea legat de această condițiune, stipulează că își rezervă dreptul de a schimba destinațiunea imobilului, îndatorindu-se în acest caz de a indemniza orașul de valoarea terenului pe cale judecătorească (art. 5 din Contract). E necontestabil prin urmare că însuși Statul maghiar își rezervase dreptul de a schimba destinațiunea imobilului.

Nimeni, nici orașul, nici societatea Eötvös căreia i s'a dat spre administrare imobilul, nici Casa învățătorilor de pe atunci, care era o filială a precedentei societăți, nu ar fi putut împedeca pe statul maghiar a-și exercita un drept, pe care formal și-l stipulase.

3. Evenimentele politice însă au schimbat situațiunea juridică. Astăzi Clujul și Ardealul fac parte din Statul român. Conform principiilor de drept, acesta nu e numai succesor statului maghiar, dar se mai bucură și de drepturi noi, inerente personalității sale de stat. În virtutea calității sale de succesor, Statul român a dobândit dreptul de a schimba destinațiunea imobilului conform intereselor sale proprii, având în principiu îndatorirea de a indemniza orașul Cluj de valoarea terenului statornicită pe cale judecătorească. Aceasta a determinat pe Consiliul Dirigent a pune chiar în executare acest drept, dând imobilul în administrațiunea Universității spre a servi drept cămin studenților.

Dar mai mult încă, în virtutea noilor sale drepturi, inerente personalității sale de stat independent, Statul român intră în stăpânirea imobilului liber chiar de sarcina impusă în favoarea orașului Cluj; căci este știut, că societățile constituite cu scopul definit de a dezvolta și susține organizarea politică a unui stat încetează de drept prin strămutarea sau alipirea la un alt Stat a teritoriului, unde ele operează, și aceasta pentru rațiunea

simplă, că tolerarea lor ar fi un pericol permanent pentru siguranța politică a noului Stat din care acum fac parte. În special „Societatea Eötvös“, societate maghiară constituită în Budapesta, nu poate direct sau indirect opera în România pentru realizarea scopului urmărit, și anume de a întări elementul maghiar în Cluj și Transilvania în folosul Statului maghiar. Acest scop apare cu evidență, dacă se ține seamă de persoanele politice cele mai marcante ce au constituit-o, de capitalul de care ea dispunea și mai cu seamă de organizarea specială a conducerii ei.

Societatea Eötvös înființând „Casa Învățătorilor din Cluj“, cu ajutorul căreia să-și atingă scopul în Transilvania, este evident că nici cea dintâi, nici cea din urmă nu mai pot funcționa ca atare pe pământul românesc. Prin încetarea scopului, societatea trebuie să iea sfârșit. Statul român se găsește astfel lipsit de orice sarcină; el e liber de a dispune oricum va voi de bunul său.

Congresul învățătorilor recunoaște implicit legalitatea acestei consecințe, dar crede că înființând o nouă societate în locul Societății Eötvös, adică „fondul Lazăr“, și constituind o nouă asociațiune a învățătorilor în locul celei încetate, — adică nouă „Casă a Învățătorilor din Cluj“, pot să se considere ca succesori ai asociațiunii dispărute; ceea ce fără îndoială este o *erezie în drept*. — În adevăr, fără a intra în cercetarea tuturor condițiilor cerute de principiile juridice relative la continuitatea ființelor morale existente într'un Stat față de alt Stat și luând în considerare numai faptul, că nici unul din membrii actualei asociațiuni nu se încumetează a pretinde, că scopul ei e acelaș cu al vechei organizațiuni, trebuie să recunoaștem că e înlăturată ambiguitatea ce rezultă din adoptarea denumirii lor comune. Învățătorii actuali personal nu pot pretinde nici un drept asupra imobilului. Învățătorii actuali, constituiți în asociațiune, trebuie să justifice, că acestei noi asociațiuni s'a conferit de cineva vre un drept sau cel mult, pe baza unei controverse, să poată susține, că constituirea dreptului pretins a fost făcută în vederea creațiunei acestei asociațiuni. A pune această chestiune este a o și rezolvi. Deci noua „Casă a învățătorilor din Cluj“ nu are nici un drept câștigat asupra clădirei numite astăzi de guvernul în vigoare mai înainte „Colegiul Latin.“

Statul român astfel descărcat de orice îndatorire față de societatea Eötvös și deci și față de creațiunea acesteia (Casa Învățătorilor) poate dispune singur și nelimitat de menirea ce trebuie să dea proprietății sale.

Statul român, în solitudinea sa pentru interesele proprii ale studenților în genere, care sunt actualmente lipsiți chiar de locuințe, și în solitudinea sa în special pentru fiii învățătorilor, a dat clădirea din chestiune în administrarea Universității cu indicațiunea hotărâtă de a servi drept Cămin studenților în Litere și Științe, unde să fie primiți cu precădere tocmai fiii învățătorilor.

Din acest punct de vedere Statul român, pe de o parte de fapt satisface scopului mărturisit al donatorului terenului prin convențiunea citată, fără însă a periclita siguranța sa politică, — iar pe de altă parte satisface interesul privat al învățătorilor, ai căror fii vor găsi un cămin alcătuit în condițiuni superioare acelorora, ce se urmărește prin statutul de organizare al Casei învățătorilor din Cluj. În adevăr: Universitatea, primind administrațiunea, e pe cale de a întocmi un regulament special al celui Cămin, călăuzindu-se de normele reclamate de necesitățile timpului, de prescripțiile pedagogice cele mai nouă și de scopul special de a pregăti pe noii profesori de școale secundare și normale, atât de necesari în starea actuală a lucrurilor.

Supunându-Vă aceste vederi ale Senatului universitar, Vă rog, Domnule Ministru, a primi încredințarea deosebitei mele considerațiuni.

Cluj, la 2 Octombrie 1920.

(ss) Rector: V. DIMITRIU

XII.

În acelaș timp cu publicarea memoriului de mai sus m'am simțit obligat a publica și eu următorul articol de lămuriri în ziarul «Patria», drept răspuns la un protest al Asociației învățătorilor, răspuns care se publică la alt loc al acestei cărți:

Chestiunea «Casa Învățătorilor» — «Colegiul Latin» fiind adusă în publicitate în timpul din urmă, după ce a fost discutată într'un mod cu totul greșit și preocupat în congresul Asociației învățătorilor din Transilvania ținut la 1—2 August a. c. în Cluj — pentru orientarea învățătorilor și a întregului public

Lămuriri
pentru
publicul
mare și
pentru
învățători

cititor, mă simt dator a da lămuririle de mai jos, precedate de un scurt istoric.

În şedinţa sa dela 4 Februarie a. c. Consiliul Dirigent a hotărât să dea fosta «Casă a Învăţătorilor» din Cluj în întrebuinţarea Universităţii, spre a servi drept Cămin special pentru studenţii în litere şi ştiinţe, cu condiţia ca fiii de învăţători să fie primiţi cu precădere în ambele căminuri ale Universităţii. Acestui Cămin, căruia Resortul Cultelor i-a dat apoi numele, foarte potrivit, de Colegiul Latin, Universitatea urma să-i dea o organizare specială, potrivită scopului pe care-l urmăreşte: acela de-a pregăti buni profesori pentru şcolile secundare şi normale.

În urma acestei însărcinări Universitatea, luând ca bază proiectul ce i s'a înaintat de subsemnatul la 2 Septembrie a. c., proiect, care s'a publicat şi în ziarul «Patria» dela 12 Septembrie a. c., a şi început să studieze chestiunea organizării «Colegiului Latin», pe baze cari să corespundă atât scopului fixat de Consiliul Dirigent, cât şi exigenţelor culturale şi educative ale Universităţii şi peste tot ale timpului nostru.

Între aceea, la 17 Sept. a. c. universitatea primeşte din partea On. Secretariat general al Instrucţiei publice «spre opinie» hotărârile congresului Asociaţiei învăţătorilor din Transilvania privitoare la «intrarea în posesiunea» Colegiului Latin a Asociaţiei învăţătorilor, care se socoteşte succesoară de drept a «Fondului Eötvös», în întrebuinţarea căruia fusese dată pe vremuri Casa învăţătorilor de către fostul Stat ungar.

În aceeaşi zi d-l Andrei Pora, membru în comitetul Asociaţiei învăţătorilor, din Transilvania, aduce chestia fostei Case a învăţătorilor în discuţie publică («Patria» din 17 Sept.) în sensul formulat de congresul Asociaţiei. Fără a aduce vre-un argument în favoarea tezei sale, dl Pora declară de încheiere «în numele alor 4000 de învăţători» că, dacă nu-i se va da Asociaţiei «Casa învăţătorilor», aceştia «sunt firm hotărâţi să recurgă la mijloace de forţă spre a se vedea stăpâni în casa lor.»

La câteva zile ameninţarea cu «forţa» se repetă şi în articolul altui învăţător, publicat în «Înfrăţirea» dela 1 Oct. a. c.

La 2 Oct. Rectorul Universităţii, după ce a ascultat părerea Senatului Universitar asupra chestiunii Casei Învăţătorilor, trimite Secretariatului general al Instrucţiei un memoriu întele-

meiat pe considerații de drept, arătând totala lipsă de îndreptățire a punctului de vedere al Asociației învățătorilor și cerând secretariatului trecerea la ordinea zilei peste incident.

Pentru lămurirea celor ce se interesează de această chestiune am crezut necesar să se dea publicității memoriul Universității și, considerând că acesta se ocupă exclusiv de latură juridică a chestiunii, să-i mai adaog din parte-mi unele lămuriri, cari vor face posibilă judecarea din toate punctele de vedere.

Dupăcum se spune în § 1 al statutelor Fondului Eötvös și după cum spune clar și § 1 al statutelor votate de congresul Asociației dela 1 August, «Casa Învățătorilor este proprietatea Statului».

Cum poate fi astfel vorba de o «intrare în posesiunea» ei a Asociației învățătorilor, care nu este proprietara Casei și care n'are nici un fel de contract cu Statul român în privința asta? Este adevărat că pe timpul ungarilor Statul a dat aceasta casă în întrebuințarea «Fondului Eötvös» anume pentru o Casă a Învățătorilor dar, după cum se spune în mod absolut clar în punct 5 al «Contractului de donațiune» încheiat la 20 Oct. 1905 între orașul Cluj, care a cedat terenul pe care s'a clădit «Casa Învățătorilor», și între Statul ungar care a făcut clădirea cu banii săi, «Statului i se rezervă dreptul, ca în cazul când ar da Casei învățătorilor o altă destinațiune decât cea originală, să poată răscumpăra dela oraș terenul pe un preț pe care-l va stabili judecătoria».

Statul român fiind succesorul de drept al Statului ungar, a intrat în proprietatea Casei Învățătorilor fără de a avea în vre-un chip obligația de a o lăsa mai departe în întrebuințarea «Fondului Eötvös» din Budapesta, sau eventual membrilor ardeleni ai acestuia. Este știut doar că «Fondul Eötvös» era, cât privește Transilvania, un mijloc de maghiarizare a naționalităților nemaghiare. Nici un singur învățător român cinstit nu a fost membru al «Fondului Eötvös»; numai ungurii și jidanii erau membri și cel mult câțiva nenorociți de învățători de stat de origine română, dar cu sufletul vândut.

Prin luarea în stăpânirea românească a Transilvaniei, «Fondul Eötvös», pentru noi nici de drept și nici de fapt nu mai există și deci Statul român era astfel în drept să dea, fără

nici un fel de rezervă, fostei Case a Învățătorilor unguri, destinația pe care o credea el mai bună.

De ce a dat Statul român Casa Inv. în întrebuințarea Universității și nu în a Asociației învățătorilor români din Transilvania? Pur și simplu fiindcă de așa ceva nici măcar vorba nu putea să fie, căci așa ceva nu avusese loc nici sub Unguri și nu avea nici o rațiune să fie nici sub noi!

În adevăr, așa numita Casă a Învățătorilor n'a fost nici sub unguri a „învățătorilor“, cum se crede greșit, și nici n'a fost dată în administrarea Asociației învățătorilor, cum a crezut congresul Asociației învățătorilor români, ci în mâna societății „Fondului Eötvös“, care era o societate deosebită pentru ajutorarea corpului didactic primar, froebelian, civil și normal, precum și a revizorilor școlari și a funcționarilor dela revizorate, — societate din care făceau parte toate somitățile vieții școlare și culturale din întreagă Ungaria, în frunte cu foștii miniștri ai instrucției publice, cu foștii secretari de stat și consilieri ai ministrului instrucției, cari erau chiar membri onorari în comitetul acestei societăți.

Comitetul activ al Fondului Eötvös se compunea din cinci persoane delegate de Ministerul de Instrucție, cari aveau conducerea efectivă a comitetului, din 10 delegați ai „Fondului Eötvös“ și din câte un delegat de-al Asociațiilor regnicolare învățătoresți și anume: Asociația generală regnicolară a învățătorilor, Asociația regnicolară a învățătorilor de stat, Asoc. regnicolară a profesorilor dela școlile civile, Asoc. regnicolară a învățătorilor catolici, — a celor evanghelici, a celor reformați și a celor izraeliți.

O astfel de societate, alcătuită după lupte și experiențe de un sfert de veac (1875—1899), și care strânsese în acest timp un fond de aproape o jumătate de milion de coroane din cotizații (467.000 cor.), prezintă o garanție destul de mare încât Statul să-i poată da pe mână o instituție a sa. Dar, repet, societatea era cu totul altceva decât Asociația Învățătorilor.

La noi, la Români, nu există până acum o astfel de societate, care era, după cum am văzut, a dascălimei întregii țări. Căci Soc. Eötvös nu poate fi confundată nicidecum cu Asociația unei fracțiuni a învățătorilor primari dintr'o singură provincie a României, și nici cu „Fondul Gh. Lazăr“, care s'a înjghebat

abia la 1 August a. c. cu prilejul primului congres ordinar al Asoc. învățătorilor ardeleni, când, după expresia dlui A. Pora, „au fost decretați de membri ai Fondului Lazăr“ toți învățătorii titulari din Ardeal, — și numai aceștia — și când s'a înghebat la rezezeală un comitet în mare parte din oameni cari nici nu sunt membri nici ai Asociației nici ai Fondului Lazăr și cari nici măcar n'au fost de față și deci nici nu știu despre ce e vorba.

Fondul „G. Lazăr“ până azi nu și-a ținut nici măcar adunarea generală de constituire; de drept el nici nu există încă decât pe hârtie și și asta incomplet; el nu are nici membri înscriși, ci numai de cei „decretați.“

Acest argument în sine ar fi suficient pentru ca să închidem întreaga discuție asupra „dreptului“ Asociației învățătorilor români din Transilvania „de a intra în posesiunea“ fostei Case a învățătorilor, — totuși voiu insista și asupra dreptului de care a făcut uz Consiliul Dirigent dând o altă destinație fostei Case a învățătorilor.

Este îndeobște cunoscut, că noul Stat român a dat, și la noi în Transilvania și în Bucovina și în Basarabia, multor clădiri și institute de stat, destinații deosebite de acelea pe cari le aveau sub stăpânirile trecute, ceea ce este foarte natural, căci Statul român, care-și are nevoile sale speciale, nu avea să fie o simplă traducere a Statului ungar, austriac sau rusesc. Noua destinațiune dată fostei Case a învățătorilor este cât se poate de norocoasă și ar trebui să ne felicităm cu toții pentru perspectivele frumoase, pe cari Colegiul Latin le deschide prin organizarea lui unică în felul său la noi. Plecând dela convingerea, că viitorul culturii și vieții noastre de stat atârnă în prima linie de calitatea celor chemați a pregăti în școlile secundare și normale generațiile viitoare, Consiliul Dirigent a socotit, că cea mai importantă problemă a întregului nostru învățământ de toate gradele este pregătirea bună a profesorilor de licee și de școli normale și, în consecință, a hotărît, că în imobilul său care sub unguri a purtat numele de Casa Înv., înființează un institut special în care acel scop să poată fi urmărit cât mai sistematic. Astfel de institute se găsesc în toate țările din lume, chiar și în Ungaria (inst. „Eötvös“ din Budapesta), numai în România nu se găsește nici unul. Nu este o fericire, că ni se dă posibili-

tatea de a înființa la Cluj un astfel de institut, într-o vreme când el nu ar putea fi înființat nici la București, nici la Iași, nici la Cernăuți, din simplul motiv că Statul nu are în nici unul din acele orașe o clădire a sa potrivită pentru un astfel de scop, așa cum o are la Cluj? Care om obiectiv ar putea afirma că Statul ar fi făcut mai bine dacă, în loc să creeze „Colegiul Latin“, ar fi dat imobilul său pe mâna unui „fond“ condus de învățători, care fond încă nici nu e creat deplin și care, oricât de frumoasă menire ar avea, nu poate aduce nici pe departe folosul pe care îl va aduce Colegiul Latin, administrat de cea mai înaltă instituție școlară a țării? Este clar deci: 1. că Statul a fost în dreptul lui să facă cu fosta Casă Inv. ce a crezut el de bine și că el a uzat de acest drept al lui pentru a face un lucru mai bun decât făcuse pe timpuri Statul unguresc.

De un drept al învățătorilor români la această Casă nici vorba nu putea să fie, ci cel mult putea fi vorba ca Statul d e bună voie să dea Asociației inv. spre întrebuințare Colegiul Latin, — deși așa ceva ar fi fost chiar și în contra tradiției ungurești a cărei respectare o cere dl Pora, căci, după cum am văzut, nici sub unguri casa nu a fost dată pe mâna învățătorilor sau a Asociației generale. Dar Statul n'a aflat de bine să încredințeze conducerea Colegiului Latin învățătorilor, pentru a nu le jigni însă susceptibilitatea, el a ținut să garanteze pentru viitor primirea cu precădere a fiilor lor în Căminurile universitare, ceea ce credem că trebuie să-i mulțumească în cea mai deplină măsură. De sigur că fiii învățătorilor, cari urmează la Universitatea din Cluj, vor fi mai bine îndrumați într'un Colegiu condus de un profesor universitar, decât într'unul condus de un învățător. Și pe lângă ocrotirea acestui interes al învățătorilor, într'o măsură chiar mai mare decât pe vremea ungarilor, să ne gândim că prin „Colegiul Latin“ sunt asigurate totodată și punctele de vedere superioare ale Statului și ale culturii naționale și ne punem în acelaș timp de acord și cu țările apusene, cari de sute de ani au astfel de institute.

*

După aceste explicații, credem că incidentul „Casa Învățătorilor“ — „Colegiul Latin“ trebuie închis pentru totdeauna.

De încheiere aș da două sfaturi învățătorilor:

1. În viitor să se ferească de a mai oferi prilejuri de o

aşa de regretabilă superficialitate în judecarea lucrurilor grele şi delicate şi să cântărească lucrurile cu calm, cu obiectivitate şi cu bun simţ, dovedind astfel că sunt o tagmă de intelectuali, şi

2. Chestia „Fondului Lazăr“ să nu o lase din mână, ci să lucreze înainte, întinzând mişcarea în toate ținuturile româneşti şi printre toţi oamenii de şcoală, pentru a dovedi că şi învăţătorii români sunt în stare să facă ce au făcut Ungurii. Acestora li-a trebuit un sfert de veac de muncă şi jertfă până au putut ajunge la o „Casă“ a lor, — învăţătorii noştri să pună umăr la umăr ca în câţiva ani să-i ajungă, ba să-i şi întrecă. În urmărirea acestui scop să-şi aleagă însă mai bine şi mijloacele de lucru şi oamenii, — mai ales oamenii, cari sunt totul la orice operă.

Cluj, 3 Oct. 1920.

XIII.

Memoriul Universităţii, avertismentul public al primului rector şi lămuririle cuprinse în acest articol l-au încurcat din nou pe dl Prie. Dânsul l-a somat pe dl Mateiu să-i facă o propunere concretă în chestiune şi ar fi fost bucuros cu orice soluţie, numai ea să fi purtat iscălitura dlui Mateiu care avea să-şi asume prin aceasta şi întreaga răspundere faţă de învăţători, dar dl Mateiu s'a ferit de a-şi pune părerea pe hârtie, şi s'a mulţumit să repete dlui Prie că chestiunea să rămâie cum a fost, adecă Colegiul latin să rămâie al Universităţii.

Astfel d-l Prie neavând curajul să taie nodul gordian, a pus dosarul chestiunii C. L. la o parte.

La începutul lui Noemvrie, eu am plecat în străinătate pentru câteva luni în căutarea sănătăţii mele adânc zdruncinate. Aveam de gând ca, după ce mă voiu restabili, să vizitez şi colegiile universitare din Italia, Franţa şi Anglia, pentru a lua dela ele oarecare învăţături. În acest interval de timp devenise vacant locul de deputat la Diciosânmărtin şi guvernul averescan s'a hotărît să-l susţie pentru acesta cu orice risc pe dl Prie, care căzuse până aci de două ori. Dl Prie a apelat atunci la învăţători ca să facă propagandă pentru el, punându-le în vedere că dacă va răuşi, le va da în sfârşit Casa pe mâna lor. Zis şi făcut. Cu ingerinţe şi apucături necunoscute până aci în luptele electorale

D-l O. Prie
ezită

Intervin
motive
electorale
şi perso-
nale

dela noi, dl Prie a ajuns în sfârșit „reprezentant al națiunii.“ O astfel de fericire trebuia plătită, și atunci dl Prie nu s'a mai simțit jenat nici de „erezia în drept“ preconizată de Universitatea din Cluj, nici de „crima națională“ pe care i-o punea înaintea dl Sextil Pușcariu — și, într'un moment de generozitate și de recunoștință față de reprezentanții învățătorimei cari zile de-a rândul au făcut pe cei mai devotați agenți electorali — s'a hotărât să exopereze brevi manu dela Ministerul de Instrucție cedarea Colegiului Latin pe seama învățătorilor. În acest scop d-sa a pregătit un referat de o suprinzătoare superficialitate, pe care l-a prezentat în original ministerului din București, și al cărui punct de forță era următorul: «Nu se poate accepta motivarea din pct. 1 al adresei Senatului universitar în chestia aceasta, deoarece statul român, deși este în drept să dea orice destinație acestei căsi¹⁾, care este proprietatea sa, e dator să țină seama de destinațiunea ce a avut în trecut.»

Ce nu se putea face cu o astfel de logică admirabilă, care recunoștea statului român libertatea absolută de a face ce vrea cu proprietatea sa, dar îl obliga, în schimb, să respecte moștenirea ungurească?

Dlui Prie nu i-a fost greu să convingă Ministerul din București de corectitatea punctului său de vedere. Cine-și bătea acolo în mod serios capul cu problemele învățământului superior din Transilvania? Se știe doar că nici până în ziua de azi Ministerul de Instrucție nu are o Direcție specială a învățământului superior, și că chestiunile privitoare la acest grad se rezolvă, cele mărunte, la secția învățământului secundar, iar cele mari de cătră ministrul însuș, care bineînțeles că atunci când nu are referenți speciali responsabili, lucrează fără nici un sistem? Astfel chestiunea Colegiului Latin, în privința căreia dl Prie nu ceruse nici opinia directorului învățământului superior din Transilvania, dl V. Stanciu, nici pe a directorului învățământului primar, dl I. Mateiu, — dsa, secretarul general al Ardealului, o prezintă directorului activității extrașcolare din țările-surori, dlui G. Popa-Liseanu, care, și acesta, avea cu Universitatea din Cluj o socoteală personală dela 1919, — soco-

¹⁾ Actualmente d-l Dr. O. Prie este profesor de limba română la Academia Comercială din Cluj.

teală identică cu a dlui Prie, și anume că nici d-sa nu fusese numit profesor la Universitatea din Cluj. Ca și dl Prie, avea acum și dl Popa-Liseanu ocazia binevenită să-și arate dragostea față de Universitatea care, deși i-a recunoscut meritele, totuș nu fusese în situația de a-i împlini dorința.

În astfel de împrejurări nu este de mirare că dl director Popa-Liseanu a scris pur și simplu pe referatul dlui secretar general: «Sunt de părere să se restituie edificiul corpului didactic din învățământul popular, cu condiția ca în statutele ce se vor înainta spre aprobare să se asigure Universității dreptul de a conduce educațiunea elevilor.» În baza acestei propuneri ministrul de atunci, dl P. P. Negulescu, profesor de filosofie la Universitatea din București, a aflat de bine să aprobe desființarea Colegiului Latin de pe lângă Universitatea din Cluj, — Colegiu creat de un guvern „regionalist” pe care d-sa îl detesta atât de mult.

Ministerul
desființea
ză Colegiul
Latin, igno-
rând pur și
simplu Uni-
versitatea.

XIV.

Toate acestea s'au petrecut în a doua jumătate a lunii Decembrie, fără ca despre rezultat să i se fi comunicat ceva Universității noastre.

Pentru a putea aprecia în toată valoarea ei această procedură, las să urmeze un alineat din adresa Nr. 2486/1920—1 delă 28 Iunie 1921, a Rectoratului Universității către mine:

«Cât privește surprinderea de care ați fost cuprins aflând despre transformarea Colegiului Latin, al cărui imobil a fost atribuit Casei învățătorilor, puteți avea mângăierea că sunteți în bună tovărășie, deoarece și Senatul Universității a fost tot atât de surprins ca și D-V., — nici el n'a fost încunoștințat formal de autoritățile în drept, precum n'ați fost D-V. Numai după ce prin jurnale s'au divulgat tratativele, Senatul a făcut toate demersurile și a prezentat toate întâmpinările sale întemeiate pe principiile de drept și de utilitate socială, încât puteți avea liniștea sufletească că Universitatea a apărut cu demnitate nu numai punctele de vedere anterioare, dar chiar a căutat să încunjure efectele unei expresiuni nenorocite străcurate în adresa, prin care se da Universității dispozițiunea asupra imobilului».

Într'atâta ajunsese Universitatea din Cluj o minge în mâna politicianilor, încât după ce i se călcase în picioare drepturile ei

autonome de câtiă un ministru — profesor universitar la București, nu mai era socotită vrednică nici măcar de a i se face cunoscute măsurile cari o priveau!

Intr'adevăr, la 31 Decembrie 1920, Senatul universitar, auzind din gazete că Ministerul i-a luat Colegiul Latin, s'a întrunit imediat într'o ședință și a însărcinat pe Rectorul să-i ceară Ministerului dela București lămuriri cu privire la veștile alarmante, cari produsese o vie agitație atât printre profesori, cât și printre studenți.

Universita-
tea cere lă-
muriri —
Ministerul
bate în re-
tragere

Iată telegrama Rectorului, cu data de 1 Ianuarie 1921:

D-lui Ministru al Instrucției publice

București.

Senatul Universitar întrunit astăzi, 31 Decembrie, mă însărcinează a Vă ruga să-i comunicați urgent: dacă este sau nu adevărat că «Colegiului Latin», numit înainte «Casa Învățătorilor», i s-a schimbat destinația de cămin studențesc, pentru a fi cedat unei asociații «Gh. Lăzăr».

Dacă Vi s'a prezintat raportul întocmit din punctul de vedere juridic și din punctul de vedere al interesului învățământului, ce a fost înaintat cu privire la această chestiune de către Senatul Universitar cu Nr. 98/1920, d-lui Secretar general al Resortului de Instrucțiune din Cluj?

Deoarece între studenți este mare fierbere, Vă mai roagă a-i liniști printr'un răspuns asigurător. (Nr. 1405/1920).

V. DIMITRIU, rector.

La această telegramă urgentă a Universității, Ministerul a răspuns abia după trei săptămâni încheiate, prin următoarea telegramă:

D-lui Rector al Universității din Cluj,

București, 21 Ianuarie 1921. La telegrama D-voastră comunicăm că ministerul a aprobat referatul secretariatului¹⁾ general din Cluj privitor la Casa Învățătorilor. Edificiul se va restitui corpului didactic primar, cu condiția ca în statutele ce se vor trimite spre aprobare să se asigure Universității

¹⁾ De fapt, a secretarului general, căci directorii celor două secții interesate ale secretariatului nu fuseseră consultați (N. A.)

dreptul de a conduce educațiunea elevilor din acest institut.
(Nr. 534/1921).

p. ministru G. POPA-LISEANU.

În acelaș timp, Ministerul adresează și Secretariatului general din Cluj o scrisoare de următorul cuprins :

Nr. 124.495/1920.

D-le Secretar general,

Cu referire la adresa d-lui Rector al Universității din Cluj Nr. 98/1920 avem onoarea a Vă face cunoscut că Ministerul a aprobat referatul D voastră privitor la Casa Învățătorilor din Cluj. Edificiul se va restitui corpului didactic din învățământul popular, cu condiția ca în statutele ce se vor înainta spre aprobare să se asigure Universității dreptul de a conduce educațiunea elevilor din acest institut.

p. ministru : G. POPA-LISEANU.

Scrisoarea aceasta s'a trimis din partea d-lui Prie la 22 Ianuarie Universității însoțită de următoarea adresă a secretariatului general:

Nr. 38.880/920 Secția III.

5 Ianuarie 1921.

D-le Rector,

Când cu toată onoarea Vă comunicăm copia adresei cu Nr. 124.495/1920 a Ministerului spre luare la cunoștință și conformare, Vă rugăm să binevoiți a cunoaște că, deodată cu încunoștințarea oficială trimisă președintelui Asociației învățătorilor din Transilvania, — am dispus ca să se convoace congresul corpului didactic din învățământul popular¹⁾ spre alcătuirea proiectului de statute al „Casei învățătorilor“ cu ținerea în evidență a clauzei din adresa Ministerului, în sensul căreia „dreptul de a conduce educația elevilor trebuie să se asigure Universității“.

La timpul său ne vom lua voie a Vă cere avizul în acest punct și numai după acela vom lua măsuri pentru aprobarea statutelor.

Secretar general : Dr. O. PRIE.

¹⁾ Acesta avea să hotărască o chestiune care privea tot atât de mult și școlile civile și normale, revizoratele etc. (N. A).

Așadară, într'o chestiune de litigiu, în care Universitatea, cu toată autoritatea ei morală și științifică, își spusese cuvântul, afirmând că presupțiunea învățătorilor este „o erezie în drept“, Ministerul, în loc să fi chemat pe Rectorul la București pentru a-i cere lămuriri și a-i pune în vedere eventualele dificultăți, se lasă înșelat de dl Prie și cu o grabă și cu o lipsă de prevedere pe care n'o poate explica decât halul de disordine administrativă dela acel minister, aduce o deciziune absurdă, pe care apoi la câteva zile este nevoit s'o supuipe la noui schimbări.

Dupăcum se vede din adresa ministerului, acesta în graba sa, dat Colegiul Latin «Fondului G. Lazăr» încă înainte de ce el ar fi fost recunoscut de minister prin aprobarea statutelor, sau de către Parlament, ca persoană morală, — așa dară înainte de ce această societate ar fi existat și de fapt și de drept — lucru de necrezut într'un stat care ia în serios principiile de drept ale vieții publice. Statutele aveau să fie înaintate spre aprobare abia ulterior, — dar, asigură ministerul, strâns cu ușa de Universitate, — acele statute nu vor fi aprobate numai dupăce se va lua avizul universității.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XV.

D-l Prie,
călcând
angajamentele
față de
Universitate și
față de
Minister
— aprobă
singur
statutele
C. I.

Proiectul de statute a fost trimis spre aprobare abia la 23 Ianuarie, dar dl Prie, cu felul d-sale particular de a lucra, nu le-a mai trimis nici Ministerului, nici Universității, ci — ori cât ar părea de necrezut, — le-a aprobat d-sa singur, fără nici o modificare, la 21 Martie ale aceluiaș an!

Spațiul nu-mi permite să redau în întregime statutele fondului »George Lazăr«, totuș voiu releva câțiva §§, cari vor evidenția spiritul general al acestora.

§ 1 spune că Fondul »George Lazăr« se crează cu concursul moral și material al învățătorilor, conducătoarelor de grădini de copii, profesorilor de școli normale, funcționarilor dela revizoratele școlare, profesorilor de școli civile și profesorilor dela școlile medico-pedagogice (cu excluderea profesorilor de liceu, de școli tehnice și speciale și de școli superioare!)

§ 2. Sediul fondului este orașul Cluj (înainte fusese Budapesta. Guvernul Averescu, care a venit la cârmă cu lozinca „unificării“, și ca dușman al „regionalismului“, mută centrul de gravitație al mișcării dascălești nu la București, ci la Cluj, — reședința d-lui Pora și Prie!)

§ 3. Scopul fondului G. L. este a) a veni în ajutorul membrilor săi, precum și a familiei acestora, b) a înființa și susține Cămine pentru băieții și fetele membrilor săi cari studiază la școli superioare și secundare, c) și d) sanatorii și burse.

§ 8. Membrii de drept ai fondului G. L. sunt a) toți învățătorii și învățătoarele școlilor primare, de stat, comunale și confesionale române. Mai pot fi: conducătoarele de grădini etc. (cf. § 1). Așa dară toți învățătorii români (din Transilvania) sunt membrii de drept, în vreme ce celelalte categorii amintite au numai posibilitatea de a fi membri, iar cei de curs secundar etc. nu pot fi de loc membri. Cu alte cuvinte: Secretariatul general din Cluj face o instituție numai pentru cetățenii de limba română din Transilvania, excluzându-i pe cei de alte limbi și pe cei din celelalte provincii.

§ 41. Fondul G. L. stă sub controlul suprem al Ministerului Instrucțiunii, care exercită acest control prin un exmis guvernial. Acesta se invită la toate ședințele comitetului și adunărilor generale. (Exmisul guvernului este d. Dr. Valeriu Seni, directorul regional al învățământului din circumscripția Cluj).

Din statutele Casei Învățătorilor, aprobate de d. O. Prie la 21 Martie 1921 sub Nr. 8716, reținem următoarele:

§ 1. Scopul C. I. din Cluj, care e **proprietatea Statului,**¹⁾ este a da ajutor moral etc. etc.

§ 2. »Pe lângă acest scop general (!!) C. I. din Cluj va adăposti o bibliotecă și un Muzeu pedagogic al Asociației Învățătorilor! În această Casă se mai instalează biroul Fondului George Lazăr. Tot aici se pune la dispoziție o cameră pentru întrunirile și ședințele Cercului didactic din Cluj, precum și două camere pentru învățătorii cari descalecă în Cluj, pentru a avea loc de dormit pentru câteva nopți». (Așa dară, Căminul studenților în Litere și Științe, va fi totodată și bibliotecă învățătoarească, Muzeu pedagogic primar, loc de întrunire al Cercului didactic din Cluj, hotel pentru învățătorii călători și pe deasupra mai vine și Universitatea, cu pretențiile cari se vor vedea mai jos.)

¹⁾ Ceeace nu l-a împiedecat pe d. Pora să susțină totuș că C. I. este proprietatea învățătorilor. »Această Casă s'a ridicat cu banii învățătorilor români», spune d-sa, deși de fapt aceștia n'au dat un singur filer, ci totul a fost făcut de Statul unguresc!

§ 10. Membrii Consiliului de administrație sunt: 5 membri din partea Statului, numiți de Ministerul instrucțiunii, 10 membri din partea Fondului George Lazăr și directorul C. I. (Membrii numiți de Minister sunt: P. S. Episcopul Roman dela Oradea-Mare, d. Dr. T. Mihali, președintele Comisiunei de descărcare și unificare, Enache Ionescu, fost delegat pe lângă Secretariatul general de Instrucție, d. V. Ghidionescu, profesor universitar și d. Dr. V. Seni, director regional).

§ 4. Pentru întreținerea în stare bună a edificiului și a mobilierului se îngrijește Ministerul Instrucțiunii.

§ 11. Consiliul de Administrare al C. D. „supraveghează și se interesează asupra sporului în studii a tinerilor primiți în internat (pct c). Tot în urma propunerilor făcute de comisia de supraveghere și de directorul casei, „hotărăște înlăturarea tinerilor cu purtare necorespunzătoare.” (pct e)

§ 13. În comisia de supraveghere, care constă din 4 membri cari locuiesc în Cluj și din directorul Casei, i se asigură Universității din Cluj dreptul de a delega un profesor universitar. Acest profesor, de acord cu membrii comisiei, se va îngriji de educațiunea elevilor din acest institut.

§ 14. Comisia de supraveghere se îngrijește ca educația națională, morală a tinerilor să fie multămitoare.

§ 20. Directorul „în fiecare lună face raport Comisiunii de supraveghere asupra conduitei tinerilor primiți în internat, designează locul tinerilor primiți și supraveghează ordinea la masă».

§ 22. Directorul C. I. este detașat cu toate drepturile câștigate și avute la detașarea lui și beneficiază de leafa avută, cu toate sporurile și gradațiile, afară de banii de chirie.

§ 23. Directorul Casei, pe lângă leafă, are locuință în C. I., întreaga întreținere (masă, încălzit, luminat și spălat) pentru sine, soția sa și membrii familiei minoreni.

(Cu alte cuvinte, într-o instituție care este a Statului, de educația studenților în Litere și Științe se îngrijește o comisie de supraveghere constatătoare din patru învățători și un profesor universitar! Perspectivele unei astfel de tovarășii nu pot fi decât admirabile. Directorul Casei Învățătorilor este funcționar plătit de Stat cu leafă și cu toate celelalte binefaceri.)

XVI.

Dupăce aceste statute au fost aprobate de d-l Prie, Universitatea, scandalizată, a protestat în mod răspicat și a cerut să se revie asupra întregii chestiuni, cu privire la care părerile ei exprimate în memoriul din Octomvrie 1920 fuseseră complet ignorate. Urmarea fu că atât d-l Prie cât și învățătorii au trebuit să recunoască că statutele aprobate, cu călcarea ordinului ministerial Nr 534/1921, nu pot rămânea în vigoare și în consecință au admis ca între Casa Inv. și între Universitate să se facă, cu data de 14 Aprilie 1921, o „Convențiune cu privire la organizarea în viitor(!) a C. I. din Cluj. Convențiunea constă din următorii §§:

In locul
statutelor
legale —
o Conven-
ție adhoc
între C. I.
și Univer-
sitate

«1. Clădirea se rezervă pentru adăpostirea studenților universitari, cari urmează cursul regulat la Universitatea din Cluj și pentru personalul didactic și administrativ necesar instituției.

2. Instituția se va conduce de 2 directori, unul însărcinat cu educația și disciplina, cellalt cu administrația.

3. Directorul însărcinat cu conducerea educativă și disciplinară, va fi un profesor universitar, numit de Senatul universitar, după propunerea consiliilor reunite ale facultăților de litere și științe. Acest director va avea o diurnă și nu va locui în Cămin.

4. Directorul administrativ, însărcinat cu administrarea instituției, este ales de adunarea generală a fondului «Gh. Lazăr». Acesta va locui în localul instituției, și în cazul când va fi familist, nu va putea ocupa decât cel mult cele 4 camere ale locuinței destinate acestui scop.

5. Instituția va fi rezervată pentru studenții facultăților în litere și științe.

6. Instituția va primi pe toți bursierii și semibursierii, studenți universitari, fiii membrilor de drept ai fondului Gh. Lazăr. Insa juriștii și mediciniștii vor fi adăpostiți, în virtutea convențiunei prezente, în Căminul Studențesc. In locul lor vor fi puși de universitate bursierii și semibursierii facultăților de litere și științe. Locurile rămase libere se vor ocupa de fiii membrilor de drept ai fondului «Gh. Lazăr», ca solvenți. Schimbul de mai sus se va aplica și acestora. In caz, că vor mai rămânea locuri disponibile, după ce vor fi plasați toți fiii membrilor de drept ai fondului «Gheorghe Lazăr», — ele se

vor completa de universitate, cu studenți de ai facultăților de litere și științe».¹)

Cu alte cuvinte, Casei Inv. i se dă, în baza §§ 1 și 5, caracter exclusiv universitar, rămânând numai conducerea administrativă a ei în seama învățătorimei. Ea își pierde caracterul de centru al vieții învățătoarești; ea nu mai este sediu al Asociației, al Cercului didactic, al bibliotecii, al Muzeului pedagogic; ea nu mai este hotel pentru învățători. Ea va avea pe seama studenților în Litere și Științe, și un personal didactic, care va locui chiar aci, — ceea ce înseamnă că C. I., fără ca să-i zică neapărat „Colegiu Latin“, este de fapt organizată ca colegiu. „Conducerea educativă și disciplinară“ o va avea directorul exmis de Universitate și care pentru aceasta va avea o diurnă specială.

Curând după aceasta, Universitatea, după cum și era de așteptat, a mers și mai departe în ce privește interpretarea acestei din urmă dispoziții. Când, la începutul lui Iunie 1921, „Fondul Gh. Lazăr“ a cerut Universității să numească în baza § 13 al Statutelor C. I. un profesor universitar în comisia de supraveghere a C. I., Comisiunea Căminurilor universitare, din ședința sa del 9 Iunie a răspuns următoarele:

«Hotărîrea Ministerului atribue Universității dreptul exclusiv de direcție educativă și disciplinară. Convenția din 14 Aprilie 1921 hotărăște și specifică acelaș lucru, prin urmare educația și disciplina în Căminul Casei învățătorilor Universitatea o va exercita exclusiv prin organele sale: Comisia Căminurilor și Directorul numit de ea. Comisiunea de care vorbiți nu poate fi decât o comisie de control administrativ și în această comisie Universitatea va delega la timp un profesor».

Care va să zică: C. I. este un Cămin studentesc ca oricare altul. Ea stă sub autoritatea educativă și disciplinară a Comisiei căminurilor universitare, care este reprezentată acolo printr' un director delegat de ea și care nu are a face nimic cu C. I. ca atare. Deosebirea între C. I. ca cămin studentesc, și între celelalte căminuri constă numai în ce privește administrația, care, acolo, este dată pe mână „Fondului Gh. Lazăr“, în comisia de

¹) Cf. «Invățătorul» 1921, Nr. 9-10.

sapraveghere a căruia Universitatea trebuie de asemenea să-și aibă un delegat.

Lupta nenorocită provocată de dl Prie între învățători și Universitate părea astfel, terminată prin dezarmarea aproape completă a învățătorilor și prin asigurarea tuturor drepturilor pe seama Universității.

XVII.

În vreme ce au avut loc toate aceste lupte, eu, bolnav, îmi căutam de sănătate într'un sanatoriu din Italia (la Nozzano, lângă Pisa). După ce m'am înțrămat puțin, am căutat să profit ceva în acea lungă călătorie și pentru scopurile pe cari aveam să le servesc după întoarcerea mea acasă. Astfel, consecvent scopurilor pe cari și le fixase la timpul său C. L., am căutat să fac în Grecia, Italia, Franța și Anglia legăturile necesare între acest Colegiu și între instituțiile similare de acolo. La Atena vizitasem, în cursul călătoriei, pe fostul meu coleg de studii universitare din Germania, d-l Dr. D. Glinos, pe atunci secretar general al Ministerului de Instrucție grec, care, înainte de aceasta cu 10 ani îmi tradusese în grecește o mare parte a studiului meu *Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volksschule*.¹⁾ Bucuros de a putea face legături culturale cu România întregită, dl Glinos m'a asigurat că guvernul și Universitatea din Atena vor da tot concursul studenților dela Colegiul Latin din Cluj în studiile pe cari ar intenționa să le facă, alături de cercetătorii altor popoare culte, acolo, precum și în călătoriile întreprinse de ei prin țara clasică a Greciei. Când mi-a vorbit despre primirea pe care o vor face membrii acestui Colegiu chiar în Partenon, mărturisesc că am simțit în sufletul meu o fericire cum foarte arareori i se întâmplă unui biet om. În închipuirea mea vedeam deja pe fericiii fii ai Ardealului desrobit, cari până mai ieri erau opriți de guvernele ungurești de a ieși din țară la studii în străinătate, peregrinând acum cu pietate pela toate locurile sfinte ale civilizației europene și inspirându-se dela ele pentru întreaga lor viață. . .

La Roma, avusem onoarea să fiu primit într'o lungă audiență de ministrul instrucției din acea vreme, d-l Benedetto

¹⁾ Traducerea a apărut în Δελτιο εκπαιδευτικού ομιλου (Atena, 1911).

Inițierea
de legături
între Co-
legiul
Latin și
instituțiile
similare
din Apus

Croce, cu care am discutat amănunțit punctele unui lung memoriu pe care i-l prezintasem prealabil prin profesorul de filosofie și pedagogie dela Universitatea din Roma, d-l G. Gentile, între cari puncte era și acela relativ la schimbul de studenți între România și Italia, punct aprobat cu însuflețire de ministrul Italiei. Mai târziu, când am vizitat școala normală superioară din Pisa am stabilit cu directorul ei, d. Bianchi și cu subdirectorul A. Solari, legături cari deschideau cele mai frumoase perspective pentru studenții noștri și pentru relațiile noastre cu sora noastră latină. Acelaș lucru l-am făcut la Paris, cu Școala normală superioară. Directorul ei, d. H. Lanson, cel mai mare istoric literar al Franței, și-a exprimat via sa bucurie pentru perspectivele pe cari o astfel de soluție le deschide latinității occidentale și orientale. Rămăsese acum hotărât ca în amândouă școlile normale superioare din aceste țări, Colegiul Latin să trimită anual 1-2 absolvenți de-ai universității din Cluj și în locul lor să vie în Colegiul Latin absolvenți ai Sorbonei și ai Universităților italiene. Mai urma numai ca acest aranjament să fie ratificat de guvernele celor trei țări.

Gândul meu era să vizitez și colegiile dela Oxford și Cambridge, în Anglia, dar veștile despre desființarea Colegiului Latin m'au oprit pe loc și astfel m'am întors dela Paris spre Cluj.

La în-
toarcerea
mea din
Apus

Cel dintâi ardelean pe care l-am întâlnit, în ziua de 30 Maiu în gara Teiuș, un student din Cluj, mi-a spus:

— Domnule Profesor, vă spun o veste tristă: zilele acestea învățătorii au luat de pe frontispiciul Colegiului Latin înscripția. .

Am rămas stupefiat. Mă gândeam în gândul meu: ce oameni lipsiți de orice respect! Cum a putut avea cineva cinismul de a distruge singura înscripție de pe tot teritoriul României mari, care reamintește latinitatea noastră? La Roma regele Victor Emanuel stă în palatul ocupat dela Papi, și pe frontispiciul palatului regal se văd până în ziua de azi neatinse emblemele și înscripțiile papale, fără nici un fel de adaus. Atâtea universități italiene poartă și astăzi înscripțiile ordurilor călugărești cari au stat, după vremuri în ele, sau le-au înființat, iar la Cluj învățătorimea română trebuie să distrugă cel dintâi steag al latinității, ridicând acolo! Ce-or fi gândit despre noi în momentul când zidarii loveau cu ciocanele în literele amintitoare

ale latinității, corsicanul Zigliara, profesorul de franțuzește al Colegiului și turinezul Giandomenico Sera, profesorul de italianește, cari ambii își aveau locuința în Colegiu? — Ce-or fi gândit ei despre soarta latinității în aceste locuri, unde ea a fost o mie de ani sugrumată de Unguri, pentru ca acum să fie batjocurită în așa hal de policianismul românesc unificător?

Sosit acasă după o călătorie de șapte luni de zile prin țările latine ale Apusului, am avut în adevăr durerea să intru în locuința mea prin poarta de deasupra căreia învățătorii, cu toată „Convenția“ care asigură Universității noastre colegiul, dăduseră jos inscripția care avea să amintească aici tendințele noastre de latinizare a culturii și vieții noastre...

Luând a doua zi cunoștință în mod amănunțit de tot ce s'a petrecut în absența mea, am trecut la ordinea zilei peste întreagă chestiune, care pe mine nu mă mai privia de loc personal din momentul ce eu încă dela 1 Septembrie 1920 îmi dădusem demisia din postul de director al Colegiului Latin și după ce acea demisie, prin trecerea Casei în seama învățătorilor, a fost apoi de fapt implinită. La urma urmelor, — îmi ziceam — fiecare popor își are conducătorii pe cari îi merită și pățește ceea ce este vrednic să pățească.

La câteva zile m'am și pus să-mi caut o locuință în oraș, dar din cauza crizei mari de locuințe, prevăzând că n'o să-mi găsesc o casă cum îmi trebuie mie, în lunie mi-am cumpărat, pe bani luați împrumut, o casă proprie în care aveam să mă mut îndată ce se evacuează.

Înainte de a vedea ce a devenit C. I. după ce a fost luată în seamă de cătră învățători, să vedem puțin mai de aproape oamenii pe mână cărora ea a încăput.

XVIII.

Congresul Fondului G. Lazăr a ales ca președinte al Fondului pe d. Dr. Gh. Vilt, revizorul școlar al județului Cojocna, iar ca director al C. I. pe d. Andreiu Pora, subrevizor școlar.

Noii conducători ai C. I.:
d. Dr. G. Vilt și
A. Pora

D. Vilt este un vechiu funcționar maghiar, care a fost în serviciul guvernului unguresc până după unirea dela A.-Iulia, când a fost găsit de noi în funcție ca revizor ungur al județului Hunedoara. Fiind recomandat cu multă căldură de cătră d.

Dr. A. Vlad și Dr. V. Bontescu, Resortul Cultelor, considerând că d. Vilt este singurul revizor școlar maghiar cu rutină birocratică. I-a preluat și l-a transferat la Cluj. Dar aici de trei ani și până astăzi nu s'a ilustrat prin nimic. Cei cari l-au numit în această funcție importantă au avut în curând prilejul să se convingă că d. Vilt nu se îngrija de altceva, decât de situația sa personală. Gândul de a avansa era singurul lui gând, din care cauză revizoratul din Cluj a fost și a rămas unul din cele mai slabe, dacă nu chiar cel mai slab din toată Transilvania. Din momentul în care avusem sinceritatea de a răspunde d-lui Vilt la multele cereri de avansare la gradul de inspector, că n'o pot face aceasta, de oarece dsa nu a dat nici un fel de dovadă că ar merita avansarea — d. Vilt mi-a devenit, ca și d. Prie — dușman.

**Di A. Pora
în vârtejul
partidelor**

D. A. Pora a fost până în 1919 învățător la școala confesională gr. catolică din Cluj. În ceasurile grele ale școalei românești pe timpul Ungurilor, dsa lucra mână în mână cu învățătorii rățaciți dela Șimleul-Silvaniei, pentru cari cele 13 ore de limba maghiară în școlile românești nu erau de ajuns, și cari oferiau dela ei încă 9 pe deasupra. În vreme ce legea Apponyi nu cerea ca în orele de Aritmetică, Geografie, Istorie și Constituție să se învețe ungurește, d. Pora, în tovărășia dlor Ille, Bojan și alți nenorociți, pe cari „Gazeta Transilvaniei” din 1912 (Nr. 199—201) i-a răstignit la stâlpul infamiei stigmatizându-i ca „trădători ai învățământului național” — a dat și dsa la iveală un manual de Constituția patriei în două limbi, românește și ungurește.

Când în primăvara anului 1919 am vizitat Clujul în vederea măsurilor pe cari Resortul Instrucției trebuia să le ia pe teren cultural, d. Pora umbla cu pălăria în mână după mine cerând o funcție, oricât de modestă, la revizoratul din Cluj.

Eu nu am făcut nici odată în viața mea politică de partid. Mai mult chiar, în Marele Sfat Național al Transilvaniei, la 1919, am luat atitudine hotărâtă pentruca învățătorii, profesorii și preoții să nu poată fi aleși deputați, decât dacă demisionează din post, — atitudine deschisă care mi-a stricat însă foarte mult »popularitatea« în cercurile dascălești. La numirile de revizori școlari, profesori, directori și inspectori,

în 1919 și 1920, eu nu am fost influențat nici odată de confesiunea cuiva sau de convingerile lui politice. Am iertat chiar pe toți „trădătorii“ de pe vremea Ungurilor, întrucât am văzut că și-au recunoscut greșala, și l-am numit pe fiecare acolo, unde convingerea mea curată îmi spunea că îi este locul. De aceea d. Pora n'a trebuit să insiste mult pentru ca să mă hotărâsc a-l numi subrevizor școlar la Cluj.

La câțeva vreme, când alegerile pentru Cameră din Octombrie 1919, au adus cu sine afirmarea destul de puternică a partidului țărănesc, în frunte cu învățătorul Ion Mihalache, d. Pora, fericit, într'un articol prim din „Învățătorul“ pe Decembrie 1919, scrie următoarele cuvinte:

»Partidul țărănesc înfiripat sub ochii neadormiți și plini de vioiciune ai lui Ion Mihalache, va fi partidul ce poate privi cu mândrie în fața trecutului ca și a viitorului strălucit, — va fi partidul care prin nici o efortare nu va putea fi atras și înghițit de nici o grupare politică, căci el este rezultatul unor necesități cari își au originea în sufletul poporului nedreptățit până acum de chiar acele grupări, — va fi în fine partidul cu viitor, care sintetizează toate aspirațiile învățătorilor, țăranilor români din România-Mare...

Dl A. Pora
— țărănist

De acum nu vom mai sta sub aspectul unui pesimism răufăcător. De acum și-a croit drumul și și-a ocupat locul pentru totdeauna, acolo unde se cuvenia — dascălul român — care va fi străjuitorul neadormit al intereselor învățătorimei române și al intereselor masei poporului, care începe a cunoaște cine îi sunt adevărații prieteni.

Ion Mihalache, împreună cu alți prieteni de idei, și ei învățători ai poporului, a găsit drumul cel mai adevărat, pe care, dacă merge cineva, nu poate rătăci.

Cătră acest soare ne îndreptăm cu toții privirea sufletului nostru“.

Schimbarea aceasta de front ca atare nu m'a surprins, totuș mai târziu, cu o ocazie când d. Pora a venit la mine la Resort, în tendința mea de a feri Corpul didactic de vâltoarea nenorocită a politicei, i-am arătat cari sunt convingerile mele în chestia participării învățătorimei la viața politică. Am avut impresia că d. Pora m'a înțeles pe deplin și că împărtășește

vederile mele. La câtăva vreme am avut mulțămirea să-l văd pe d. Pora publicând în adevăr un primarticol în „Învățătorul“, în care exprima, cu foarte puține abateri, exact ideile pe cari i le sugerasem eu, și cari de altfel nu sunt decât o repetiție a discursului meu din ședința dela 5 August 1919 a Marelui Sfat Național din Sibiiu. Iată ce spunea atunci d. Pora în articolul său „Învățătorii și politica“:

**DI A. Pora
în contra
politicei**

»Se apropie din nou zilele de alegeri pentru cameră. Se dă din nou prilej celor cu drept de alegător, ca să trimită în această adunare pe aceia, cari voesc și știu lucra pentru consolidarea și refacerea statului nostru în nouăle sale granițe. Învățătorul român, are un rol deosebit în preajma acestor alegeri, acela de a fi sfătuitoarea sinceră al poporului nostru și a griji ca să nu fie sedus de demagogi și de alți oameni oportuniști și plătiți.

Pe care partid politic să-l sprijinească învățătorimea română în viitoarele alegeri, și, să între și învățătorii în valurile politice într'un număr mai pronunțat; iată 2 întrebări pe cari și le pune fiecare învățător în preajma acestor alegeri.

Foarte firesc că învățătorimea română va sprijini și va vota pe acela care va servi interesele școlii, ale învățătorului român, ale poporului pe care-l reprezintă și al cărui trecut este o garanție a cuvântului dat.

Cu mult mai complicată se prezintă a doua chestiune: să între învățătorimea ca grupare în viața politică sau nu?

În mijlocul acestor vremuri tulburi, după părerea noastră se resimte cu toată puterea necesitatea imperativă care dictează ca învățătorimea română să se grupeze nu în partid politic, ci pe lângă școală, izolând întru cât numai se poate politicianismul, căci în situația actuală, noi credem că școala și învățătorul român are sfânta chemare, ba chiar datoria să lucreze deoparte pentru paralizarea patimilor politice, cari au luat proporții înspăimântătoare, am putea zice chiar compromițătoare, de altă parte să lucreze pentru însănătoșirea moravurilor politice, întărirea și generalizarea unei adevărate concepții democratice, precum și pentru întronarea constituționalismului în noul nostru stat. Știm bine că grupările politice din țara noastră, de prezent duc o luptă aprigă pentru a ajunge stăpânii situației. Țara noastră

stră trece prin toate crizele, iar politicienii folosesc cele mai drastice mijloace de sfidare unii față de alții. Stările sociale, economice și culturale ale țării prezintă perspectivele unei sgu-
duiri, care de nu se vor schimba lucrurile, trebuie să urmeze.

Increderea poporului, care constituie imensa majoritate a populației, cu 85% analfabeți, scade zi de zi față cu mulți politicieni. La tot pasul ne izbim de indiferentismul ce se manifestă din partea celor cu dare de mână și îmbogățiți de azi pe mâne, față cu cei săraci și nenorociți. A scăzut enorm numărul acelor cari au la baza vieții lor concepțiile: omenia, cinstea, jertfa de sine. Aproape toate clasele sociale cari ar avea altă menire, se angajază și sunt angajate la luptele politice cari se vor da pentru ambiții deșarte. Din pricina că toată lumea își cheltuiește forțele intelectuale și fizice în vederea acestor alegeri, stagnează la noi toată viața economică, industrială și intelectuală. Funcționarii statului și ceilalți — sunt divizați, angajați să sprijinească pe cutare partid și nu va fi multă vreme până vom avea ocazie să vedem vrajba dintre frați, și ce e mai dureros pentru noi, nu va fi multă vreme până când ne va fi dat să vedem, că forțele cele mai de seamă vor avea un singur călăuz: politica. Ce va fi atunci de soarta statului nostru care cere în locul prim muncă, înțelegere, dragoste, frățietate? Ce va fi de instituțiile și așezămintele noastre de stat, culturale, sociale, când cei ce le reprezintă se angajază la carul politic care umblă cu roatele încărcate de tină? Care va fi soarta școalei românești, școalei poporului, dacă învățătorimea își va cheltui toată puterea și forța de muncă în serviciul ambițiilor personale neglijându-și poporul și școala care, servită cum trebuie, singură îți poate aduce satisfacția muncii tale și conștiința liniștită, că ți-ai făcut datoria față cu poporul nostru, care are dreptul să aștepte multe dela fiii săi cu capacități și aptitudini intelectuale. Nu suntem contra ca învățătorimea să facă politică. Dorim chiar ca unii dintre învățători, cari simțesc în ei puterea de a reprezenta și apăra interesele școlii românești în chip bărbătesc și demn, să facă aceasta jertfă, dacă le îngăduie și condițiile de alt ordin. Ținem de necesar chiar, ca un număr limitat de învățători, se cerce a-și face loc prin mijloace și căi cinstite în Cameră, formând un partid aparte de oricare alt partid cu colorit de politică militantă, — un partid al școalei, al politicei școlare. Mai având

acești învățători și puterea de rezistență a curentelor de influențare, avem toată dreptatea să credem că ei vor aduce cel mai mare serviciu țării. Dar a împinge învățătorimea în luptele de clicărie și a angaja organizațiile lor în serviciul politicii militante în timpurile prea puțin lămurite de azi, — socotim a fi o greșală care se răsbună. Noi trebuie să ne câștigăm încrederea poporului prin muncă, formând un bloc puternic cultural și social și pregătindu-se în fața viitorului. Noi trebuie să muncim pentru poporul nostru batjocorit, disprețuit, părăsit până acum, cu perseveranța omului care așteaptă o soartă mai bună nu dela oameni, ci dela evoluția vremurilor. Noi trebuie să ne trecem timpul scump în plină activitate pentru popor și să nu mergem la nime, ci să așteptăm până când alții vor veni la noi.

Cine mai poate ști la ce vor duce țara aceste lupte înverșunate dintre frați? Și vrem să avem conștiința liniștită, că nu am contribuit cu nimic la dezastrul social și național, căruia i se pregătește un bun mediu și teren prielnic prin aceste lupte înverșunate dintre frați.

Iată în general, cari sunt vederile noastre ca organizație, pe cari am ținut să le dăm acum, când poate că lumea așteaptă ceva dela noi.

Dl A. Pora
— averes-
can.

Când am cetit acest articol, m'am bucurat că ideile sănătoase încep a prinde printre învățători, cari înțeleg tot mai bine că ei sunt chemați să facă o singură politică: cultura.

Intre aceea, fiind desființat Consiliul Dirigent, a venit ca secretar general la Instrucție dl O. Prie, ale cărui păreri în ce privește școala și politica erau diametral opuse părerilor mele. Trecut cu câteva zile numai înainte de aceea din Partidul Național în Partidului Poporului (averescan), dl Prie introducea pentru întâia oară în Ardeal, prin însași persoana sa, politica în școală, deschizând ușa largă hatârului și politicianismului.

Care mi-a fost mirarea și durerea când la câțeva vreme după frumosul articol al dlui Pora, aflu că d-sa s'a adaptat cu deabinele la părerile noului secretar general, al cărui confident a devenit? Dl I. Mateiu, care pe vremea aceea era director al învățământului primar, mi-a comunicat că dl Pora merge des la Resort în diferite chestiuni, dar niciodată d-sa nu se duce la secția învățământului primar, ci se adresează deadreptul dlui

Prie, care-l servește foarte prompt... Astfel nu m'am mai mirat prea mult când în primele zile ale lui Septemvrie 1920, puțin după publicarea în ziarul Patria, a proiectului de organizare a Colegiului Latin, dl Pora, a cărui purtare, până ce fusesem la Resort, fusese neescepționabilă, publică în numele Biroului Asociației învățătorilor din Ardeal, Bănăt și Părțile ungurene, un articol nu numai cu totul nedrept și necuvincios în contra mea, dar și cu totul caracteristic pentru noua stare de spirit a învățătorimei.

Las să urmeze și acest articol, pentru că să se vadă ce dezastru și ce demoralizare a produs în curs de abia câteva luni de zile în sufletul dascălimei politica de interese și de căpătuială inangurată în Transilvania de d. O. Prie.

»Toți câți am trecut prin cataclismul de curând desfășurat, al războiului mondial, ne-am putut forma convingerea, că a trecut cu deabinele vremea, când drepturile firește ale indivizilor ca și ale colectivităților mai pot fi călcate în picioare. Și deși această concepție stăpânește cu destulă putere, totuși mai sunt oameni, cari puși în situații și rol de conducere, încearcă în mod abuziv, să exploateze aceste situații în propriul lor favor, sub platforma servirii unor interese obștești.

Dl A. Pora
amenință
cu „forța”

Este vorba de Casa Învățătorilor din Cluj, pe care d-l dr. Onisifor Ghibu, profesor universitar și fost secretar general la instrucția din Ardeal, pe vremea atotputerniciei sale, a răpit-o cu violență dela învățători, pentru a-și asigura sieși locuință și alte condiții favorabile de traiu, schimbându-i și numele din «Casa Învățătorilor» în «Colegiul Latin».

Socotim a fi sosit timpul, care ne obligă să demascăm cu toată indignarea opera nefastă a d-lui dr. O. Ghibu, care tinde a provoca cele mai legitime nemulțumiri în rândurile învățătorilor români.

Fără a avea o bază de drept, d-sa concepe idea, pe care o îmbracă în frumoase cuvinte, că această instituție nu mai este a învățătorilor, ci trece pur și simplu sub administrația Universității din Cluj, a cărei anexă o consideră. Și se face a uita că această casă, s'a ridicat cu banii învățătorilor români, pe cari faimoșii inspectori de pe vremuri îi sileau să între în rândurile membrilor societății învățătorilor maghiari din fosta

Ungarie, care purta numele «Societatea Eötvös, pentru ajutorarea învățătorilor», plătind taxe anuale din cari se și susținea această instituție.

Cine s'ar mai fi cugetat că Statul român, ca succesor de drept al fostului stat maghiar, să aibă și inima și cutezanța să despoaie învățătorimea română din Ardeal, Banat și celelalte părți de această instituție a sa? Cine s'ar mai fi cugetat că ar mai putea exista un om în această desrobită parte a țării, care să despoaie pe învățători de drepturile ce și le-au câștigat cu sudoarea feței lor și cu jertfele cari le-au asigurat drepturi la recunoștința neamului.

Singur d-l Ghibu mai este acela, care a putut avea această cutezanță și care simțind acum mișcarea învățătorilor pentru revendicarea acestui drept, voiește să ducă în eroare opinia publică prin planurile umflate, publicate în nr. 196 al ziarului «Patria», arătând că Universitatea din Cluj, voiește să organizeze în «Casa Învățătorilor» un institut similar cu cele din Franța, Anglia și America.

Foarte bine! Dacă Universitatea din Cluj voiește să organizeze un astfel de institut, n'are decât să o facă în «Căminul studențesc» care este al Universității, iar nu în «Casa Învățătorilor» care nu este a Universității, ci a învățătorilor, dela cari nu se poate lua cu forța, prin hotărârea unui om care abuzează de puterea sa.¹⁾ Credem că Universitatea din Cluj nu este un așezământ care să creeze sinecure, ci este un înalt așezământ care propagă cultura, știința și dreptul.

Nu vom mai insista însă asupra expunerii motivelor morale, psihologice și de drept, cari ne îndatorează să ne reclamăm ce este al nostru. Opinia publică știe foarte bine că în Cluj există «Casa Învățătorilor», care adăpostea băieții de învățători cari urmeau studiile la Universitatea din Cluj, întreținându-i prin cotizațiile ce plăteau fondului «Eötvös».

Acelaș scop voiește învățătorimea să aibă această casă și în viitor: ocrotitoarea și ajutorarea băieților de învățători, săraci și orfani, cari doresc să studieze la Universitate. De sine înțeles, instituția — fiind susținută prin cotizațiile tuturor învățătorilor — ea are să fie și condusă de cei aleși de ei,

¹⁾ Adevărul este, după cum s'a văzut și la alt loc, că C. I. a fost dată Universității de către Consiliul Dirigent în ședința dela 4 Febr. 1920, la care eu nici nu am participat. (N. A.)

aşa cum era şi sub era trecută. La congresul din 1, 2 şi 3 August învăţătorii au înfiinţat în locul fondului «Eötvös» — fondul «Gheorghe Lazăr» al învăţătorilor, decretând de membri pe toţi învăţătorii titulari. Atunci s'au compus şi statutele fondului şi ale «Casei Învăţătorilor», cari sunt înaintate încă din 7 August — forurilor în drept — spre aprobare.

Pentru a ne justifica în faţă lumii întregi, comunicăm că Asociaţia învăţătorilor este în posesiunea tuturor documentelor cari verifică până la indiscutabil dreptul învăţătorilor asupra acestei instituţii. Suntem în poziţia a prezenta aceste documente tuturor autorităţilor şi domnilor profesori universitari din Cluj, pe cari d-l dr. Ghibu voieşte să i ducă în eroare.

În situaţia aceasta ne fim deci de datoria noastră faţă de posteritate a protesta cu ultima energie faţă cu uneltirile d-lui dr. O. Ghibu şi a declara în numele alor 4000 de învăţători, că în baza drepturilor ce avem,¹⁾ vom duce lupta până la ultimele eforturi şi limite pentru a nu ne lăsa batjocuriţi, şi suntem firm hotărâţi a recurge la mijloace de forţă pentru a ne vedea stăpâni în casă noastră.

Căci nu putem privi decât ca nişte ieşiri pătimase şi nu suntem dispuşi a purta frică de ameninţările răspândite între învăţători cu ocaziunea congresului învă. din 1 şi 2 August a. c. de agenţii d-lui Ghibu, — prin cari ne pune în vedere că de vom primi chiar această instituţie, ni-se va lua îndără nu peste mult, când d-sa va fi din nou ministru de culte şi instrucţie.»

ANDREIU PORA

XIX.

Îşi poate închipui cineva ca un astfel de articol-revolver, care preconizează pe faţă întrebuiţarea forţei de către tagma care trebuie să reprezinte în orice împrejurări cultura, cuviinţa, cumpătul şi dreptatea, — să fi putut fi scris de blajinul învăţător care cu câteva luni înainte pusese pe hârtie vorbele cu-

Anarhia
instigată
de sus.

¹⁾ Afirmaţiunea aceasta revine mereu în argumentaţia reprezentanţilor învăţătorimei. Iată-o d. e., în Apelul Fondului Gh. Lazăr (cf. Învăţătorul Nr 12/1921, pg 12). „Împrejurările între cari soarta ne-a hărăzit ca să luăm în primire ca e al nostru şi a fost al nostru, din mai multe puncte de vedere le putem numi grele.

...„obstacolele ce a trebuit să le întâmpinăm până am pus mâna pe justa noastră ereditate“, etc.

minji citate în articolul premergător, fără ca să fi fost pus la cale direct de conducătorii Resortului, adică de d. Prie?

Ce e drept, n'a trebuit să treacă multă vreme pe urma acestei ieșiri a dlui Pora, pentruca dsa, din grația dlui Prie, ajuns prin concursul învățătorimei deputat, — să se vadă director al Casei Învățătorilor.

Când, după cedarea Casei pe seama învățătorilor delegația acestora s'a prezintat la d. Prie pentru a-i mulțumi, ea a făcut dlui secretar general — după cum spune revista „Învățătorul“ (Nr. 2. 1921 pag. 15) promisiuni solemne, că învățătorimea româna va ști să recunoască această bunăvoință a D-sale și va manifesta această mulțumită și recunoștință, „și cu fapta, atunci când i se va îmbia ocazia“.

Ocazia de a-și arăta recunoștința și cu fapta s'a ivit la un an de zile, când d. Prie a căzut dela putere și când, în alegerile noi conta pe cuvântul învățătorimei. Dar, vai, cuvântul învățătorimei, adică al celor câțiva inși cari o exploatau și pe care d. Prie îi demoralizase fără nici un scrupul, de mult nu mai era în funcțiune de onoare, ci numai în funcțiune de parvenire. Ce le mai putea da d. Prie „învățătorilor“, după ce nu mai era la putere? Ce mai putea face el pentru a-l ridica și mai sus pe d. director Pora? — Evident, nimic.

Dar iată că norocul nu doarme! Noul director general, ajuns și el prin politică și pentru politică în fruntea Resortului, d. Dr. I. Mateiu, liberal tot atât de nou, pe cât de nou averescan era d. Prie când a fost așezat în fruntea învățământului ardelean, convoacă pe 5 Februarie a. c, la Cluj pe reprezentanții învățătorimei și-i. invită să „sprijinească guvernul“ care este aplicat să asigure învățătorilor 16 mandate de deputați și două locuri de prefecți, dacă întră în bloc în partidul liberal. Tratatativele în această chestiune au fost destul de scurte; convingerile cele nouă au venit repede! Cele vechi, de acum un an, ce valoare mai puteau să aibă?

Peste câteva săptămâni d. Pora era „reprezentant al națiunii“, la Homorod, cu perspectiva de a ajunge în curând prefect, și cu timpul, cine știe? — și mai departe!

Școala dlui Prie, continuată de urmașul său în scaun, și-a dat astfel, roadele. Învățătorimea română, pe care nu izbu-

Drept răs-
plată, d.
Pora
ajunge
deputat
— liberal

tiseră s'o clinească din loc Ungurii nici cu ademeniri, nici cu urcarea salarelor, nici cu terorizările de tot felul, — iată-o proșternută, prin reprezentanții ei, ieri la picioarele unui partid politic, pentru niște meschine interese materiale, iar azi la picioarele altui partid politic care a izbutit s'o cumpere pe prețul câtorva mandate de deputat și a unor perspective înspăimântător de demoralizatoare.

XX.

Să vedem acum: care este astăzi situația de fapt la C. I.? S'ar crede, după cele cuprinse în »Convenție«, că Universitatea este aci în adevăr conducătoare și că directorul administrativ este pur și simplu ceea ce se cuprinde în titlul lui. Ei bine, în realitate nici Statul, nici Universitatea nu numără nimic în cadrul Casei Învățătorilor; directorul numit de Universitate are aproape tot numai atâta rol cât are și delegatul special al guvernului, d. Dr. V. Seni, care, dupăcum singur o mărturisește, n'are nici o „putere“, ci e o „simplă umplutură“ acolo. C. I. își merge înainte drumul ei preconizat de învățători încă înainte de Convenție, — lucru pe care orice cunoscător al mentalității conducătorilor învățătorimei trebuia să-l prevadă din capul locului cu siguranță matematică.

Ce a devenit Casa Inv.

Mai întâi de toate, C. I. a ajuns o cloacă a politicianismului celui mai ordinar, unde reprezentanții învățătorimei își scot la vânzare sufletul ca pe o marfă. Aici au avut loc, la 1921, tratativele în cursul cărora învățătorimea din Transilvania a jurat credință partidului averescan și tot aici s'a jurat, cu un an în urmă, credință partidului liberal, pentru ca peste un alt an, — dacă Dumnezeu va încerca acest popor nenorocit și cu pedepse mai mari, — ea să jure credință partidului comunist sau oricărui altul, care-i va asigura d-lui Pora și tovarășilor lui, mai mult decât au astăzi.

C. I. cuib al politicianismului

C. I. a ajuns mai departe, o organizație de exploatare fără scrupul a Statului, în beneficiul câtorva învățători. În vreme ce Consiliul Dirigent al Transilvaniei, cu „regionalismul“ lui cunoscut, a făcut din C. I. o instituție a întregii latinități, care avea să fie susținută, cu timpul, din fundațiuni și isvoare anume create, guvernele „unificării“ de mai târziu nu au menținut-o nici măcar în cadrele ei de sub Unguri, dând-o

C. I. exploatare a Statului

În întrebuințarea învățătorimei din întreagă România, dacă nu întregului Corp didactic de toate gradele, ci au dat-o numai învățătorimei române din Transilvania, ai cărei reprezentanți, dornici de parvenire cu orice preț, au făcut din ea, cu directa încurajare a autorităților, o instituție de revoltătoare exploatare a banului public. Cu acea perfectă bună credință, care caracterizează toate actele acestor reprezentanți, Biroul Asociației învățătorilor spunea în Memoriul adresat la 2 Octombrie 1920, Ministerului din București:

„...voim a face din această Casă o puternică citadelă, delă care să pornească toată mișcarea de bună și sănătoasă îndrumare a învățământului primar și a învățătorilor cari doresc să încadreze în rosturile lor și pe frații din Vechiul Regat, cu cari dorim să ne unificăm în cel mai scurt timp¹⁾. De fapt, din momentul ce Asociația a simțit că este nădejde serioasă de a dobândi Casa, nici prin gând nu i-a mai trecut să se unifice cu învățătorimea din Vechiul Regat.

Tot cu aceeași bună credință spunea d. A. Pora în ședința consiliului general al Asociației, ținută la 7 Noemvrie 1920, că „învățătorii români voiesc să susțină această C. a I. din Cluj cu propriile lor puteri prin cotizațiile anuale obligatoare, făcând apel acum la început la o subvenție a Statului român, având tendința în viitor, după consolidarea fondului G. Lazăr, a susține această Casă exclusiv prin cotizațiile lor, ușurând Statul și așa prea împovărat.

D. Pora făcea aci aluzie la adresa din 2 August a aceluiași an, prin care Asociația învățătorilor cerea Resorului o subvenție anuală de 100,000 Lei (cf. actul Nr. 25469/1920 al Res. de Culte) și care în comparație cu subvenția de 11.350 coroane pe care o dădea guvernul în era ungurească era destul de considerabilă.

Dar, iată că în realitate nu trece mult și Asociația nu se mai mulțumește numai cu suma aceasta. La 10 Februarie 1921, înainte de ce statutele C. I. ar fi fost măcar aprobate, ea cere delă stat 120,000 Lei subvenție pentru întreținerea studenților și 15,000 Lei pentru reparațiuni. Indată ce statutele au fost aprobate, la 31 Martie, ea își ia deja curaj și cere un avans de 358,700 Lei la subvenția prelimitată în bugetul Instrucției

¹⁾ Cf. adresa în „Învățătorul“, 1921. Nr. 2, pg. 4.

publice pentru C. I. din Cluj pe anul bugetar 1921/2 (Nr. 4150/1921 al Secret. gen.)

Intr'adevăr, d. Prie, în solitudinea sa nesfârșită față de banul public, a luat în Bugetul anului trecut pe seama C. I. suma de 493,000 Lei, (Cf. statul Nr. 853. din Bugetul Ministerului de Instrucție, unde pentru C. I. a luat suma de 593,000, din care însă 100,000 sunt pentru Casele învățătorilor din Arad, Timișoara și Satu-Mare).

Și pentru că tendința învățătorimei de a „ușura statul, și așa prea împovărat“, să fie și mai evidentă, să mai adăogăm că prin actul înregistrat sub Nr. 41148/1921 administrația C. I. a cerut ca în bugetul anului 1922/3 să se ia suma de 774.730 Lei. iar Directoratul general a înscris în buget suma de 700.000.

Și pentru a vedea în sfârșit, în lumina ei adevărată întreaga bună credință a actualei administrații a C. I., să mai adaogăm că în adresa No. 131, prin care solicită în cadrele acestei subvenții suma de 100,000 Lei pentru curățirea radicală a Institutului, afirmă categoric că Institutul nu a mai fost curățit dela 1914, câtă vreme acea curățire s'a făcut, cu mari cheltueli și cu bune rezultate, la 1919, după evacuarea Casei din mâinile armatei, apoi, din nou la 1920. Este mai mult decât surprinzătoare îndrăsneala C. I. de a cere sume atât de însemnate dela stat, pentru lucruri inventate pur și simplu de alcătuitoarea proiectului de buget, și admise cu o condamnabilă ușurință de Directoratul general, care are în arhiva sa actele relative la curățitul din 1919 și la întreaga gestiune financiară a C. I. dela început.¹⁾

Incercări
de excro-
cherie

Iată de altfel, cuvânt de cuvânt motivarea acestei excrocherii:

„O sumă mai mare, de 100,000 Lei, a trebuit să prevedem pentru curățitul general al institutului în timpul de vară, pentru că acest institut, la aparență în stare bună, în interior are atâtea defecte și reclamă atâtea reparări radicale. Dat fiind

În proiectul de buget al anului 1922/3, trimis de Directoratul de învățământ din Cluj sub Nr. 5426/1922 la Ministerul Central, este un stat cu titlul: „Institutul Colegiul Latin din Cluj“, care are următoarele două capitole: 1. Director 12,000 Lei, 2. Fond pentru plata indemnizației de chirie Lei 52,800.

Ce este aceasta? Căci Colegiul Latin a fost doar deființat de nici numele nu i-a mai rămas?

că n'a fost reparat decât înainte de anul 1914, am crezut indispensabilă repararea lui radicală în vara anului viitor ca să nu se ruineze în măsură de a deveni nefolosibil. În special ușile, ferestrele, padimentul, pereții ș. a. cer curgentă reparare, pentru care suma de 100,000 Lei ni se pare foarte modestă“.

**Jaf cu banii
Statului**

Și pentru a fi și mai complecși, să mai adăugăm câteva amănunte:

În timpul cât am funcționat eu ca director al Colegiului Latin, eu n'am avut salariu, ci numai întreținerea, pentru mine și pentru familia mea (întreținere de care nu am uzat în întregime, căci eu îmi cumpăram pe banii mei unele articole ca: laptele, untul, zahărul, cafeaua, ceaiul, pasările ș. a. Pe lângă mine aveam un administrator care avea leafa de 880 Lei lunar (în ultima lună, Martie 1921, leafa i s'a urcat la 1215). Astăzi C. I. are doi directori, dintre cari unul, cel cultural, este plătit cu 12,000 mii Lei pe an, iar celalalt, administrativ, cu 44,800 Lei plus locuința și întreținerea pentru el și pentru familia sa. Afară de aceasta, astăzi locul administratorului îl deține un familist plătit tot de stat, cu 25,800 Lei pe an, și care mai are afară de sine încă trei persoane, a căror întreținere în valoare de 10,950 Lei anual cade tot în sarcina statului.

Iată, la o singură poziție din buget și dintr'o singură tră-sătură de condeiu, o urcare absolut inutilă a cheltuielilor statului, cu suma de peste 80.000 Lei pe an, de dragul politicei dlui Prie și a interesului dlui Pora.

**Hatăruri pe
socoteala
Statului.**

„Sacrificiile“ pe cari le-a făcut dl Prie din bugetul statului pe seama învățătorilor din Ardeal, sunt de natură de a demoraliza complet această tagmă, atât de cumpătată în trecut.

Iată câteva dovezi:

1. Pe lângă suvenția pe seama C. I. din Cluj, Statul mai dă 250,000 Lei pe seama C. I. din Satumare, Arad, Timișoara și Cluj (cămin pentru fetele de învățători).

Pentru fiii de învățători cari studiază la Universitatea din Cluj s'au creat, în cadrele celui $\frac{1}{2}$ milion Lei subvenție dela stat pentru C. I., nu mai puțin de 25 de burse și 25 semiburse speciale, afară de cele 400 burse pe cari le dă Statul direct Universității.

3. Revista Asociației învățătorilor din Transilvania, „Învățătorul“, care este totodată și organ oficial al «Fondului Gh. Lazăr», o susține tot statul, cu o cheltuială de 43.000 Lei pe an.

4. Excursia pe care 37 de membri ai Asociației au făcut-o în Septembrie 1921 prin Vechiul Regat, s'a făcut întreagă pe cheltuiala statului. Dl Prie li-a dat pentru aceasta o subvenție de 20.000 Lei. Conform dării de seamă amănunțite, publicată în „Învățătorul“ din Ianuarie 1922, pg. 13, cheltuelile împreunate cu excursia, s'au urcat abia la 18.223 Lei. Restul de 1777 Lei, necheltuit, însă nu s'a mai înapoiat statului, ci, la propunerea dlui A. Pora, a fost vărsat în Casa Asociației, în vederea unor viitoare excursii!

5. Din economiile Resortului de Alimentare al C. D., dl Prie a dat Casei Învățătorilor 50.000 Lei.

Dacă adunăm toate aceste sume date de stat învățătorilor din Transilvania, vedem că ele ating cifra de 1 milion pe an, în vreme ce pentru învățătorii din celelalte provincii românești nu se dă absolut nimic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XXV.

De altfel, politica culturală și financiară a Statului încăput pe mâinile competente ale parveniților partidelor, se poate evidenția foarte bine și numai răsfoind bugetul Ministerului de Instrucție. Câtă vreme tendința Consiliului Dirigent era ca instituțiile de educație ale Universității să devie din ce în ce tot mai puțin o sarcină pentru stat, luând societatea locul acestuia, reprezentanții ardeleni ai guvernului unificator al generalului Averescu au căutat parcă anume să puie cât mai mult, dacă nu chiar tot, în spinarea Statului. De aceea e doar acum România Mare, ca să ne dea ea totul, fără să mai muncim — asta era lozinca lor. Iată numai câteva cifre cari vor confirma această aserțiune. Bugetul Ministerului de Instrucție pe 1921/2 este de 781 milioane, din cari 377,206.000 pentru vechiul Regat, 250,310.000 pentru Transilvania, 83.739.000 pentru Basarabia și 69.742.000 pentru Bucovina. E suficientă o simplă aruncătură de ochi asupra acestei cifre pentru a vedea disproporția cea mare dintre provincii — Basarabia nu are nici a treia parte din cât are Ardealul, deși acolo ar trebui concentrate silințele Statului în măsură mai mare decât ori unde.

Politică culturală și financiară improvizată.

Să înfățișăm, pe provincii, sumele prevăzute în buget pentru ajutorarea studenților.

Vechiul Regat:	(Statul 329)
Subvenție pentru studenții brăileni	50.000
Burse studenților universitari	107.200
„ „ școalei superioare de medicină veterinară	284.400
Laolaltă	441.400

Bucovina:	(Statul 501)
Burse pentru studenți, din care 100.000 pentru 40 studenți în medicină	312.000

Basarabia:	(Statul 594)
Burse pentru studenții basarabeni cari urmează uni- versitățile și școalele superioare din Iași și Bu- curești (200 burse à 2400 Lei) anual	480.000
Ajutoare și burse a 500 Lei lunar pentru studenții licențiați basarabeni	88.000
Laolaltă	568.000

Transilvania:	
80 tineri trimiși la studii superioare în Franța, An- glia, Italia, Belgia, Cehoslovacia, Germania și America, anual 10.000	800.000
100 studenți cari urmează la școlile superioare din Vechiul Regat a 3000 ¹⁾	300.000
200 studenți la Universitatea din Cluj à 3.000	600.000
40 „ „ Academia comerc. „ „	120.000
20 „ „ Facultatea de drept Oradea-Mare	60.000
Laolaltă	1.880.000

La acestea se mai adaogă:	
Căminul studențesc din Cluj	1.448.330
„ „ chelt. extraordinare	100.000
Casa Invățătorilor	493.000
Căminul studentelor	190.500
„ „ extraordinare	450.000
Laolaltă	2.681.830

¹⁾ Studenții basarabeni au numai câte 2400 Lei.

Aşa dară, pentru studenții din Vechiul regat se dau	441.400 L
„ „ Bucovina	312.000
„ „ Basarabia	568.000
„ „ Transilvania	4.561.930

Deci pentru studenții din Transilvania se dă de $3\frac{1}{2}$ ori mai mult decât pentru toate celelalte provincii la un loc, ceeace, dacă este un bine pentru Transilvania, este o nedreptate pentru celelalte provincii și — o rea politică culturală. Sumele mari pentru Transilvania provin, în parte din incuria Resortului, care printr'o simplă greșală de condeiu le-a sporit deodată cu 600.000 Lei, întrucât a pus cele 200 burse ale Universității și la capitolul „Burse“ (Statul 861) și la Căminul studentesc (Statul 902)! — parte din sistemul de exploatare al dlor Prie și Pora, care a creat, în cadrul bugetului Casei Inv., 50 burse speciale pentru fiii de învățători și a urcat, de dragul dlui Pora, cheltuielile personale cu suma de 80.000 Lei, — care, aceasta din urmă, singură ar fi fost suficientă pentru a trimite și din Basarabia opt tineri la studii în Franța, Italia sau Anglia (cu înlesnirile de valută pe care le au și studenții ardeleni).

În urma faptului sporirii numărului de burse dela 200 la 400 pentru Universitatea din Cluj, s'a produs fenomenul unic în felul său că la trei facultăți (Litere, Științe și Drept) s'au dat burse tuturor studenților cari au cerut — și cu toate acestea au mai rămas burse neconferite.

Ce rost avea urcarea numărului burselor, pe care nimeni n'o ceruse, și nimeni n'a propus-o, — se poate judeca din cazul Facultății de Drept. Anul trecut această facultate, care dispunea de 50 de burse, n'a putut da decât 35 din ele; restul le-a cedat Medicinii. Nu știu în anul acesta ce-o fi făcut cu cele 50 burse în plus. În cazul cel mai bun o fi demoralizat cu ele studențimea. Căci, de fapt, dacă ajutorul material este binefăcător în atâtea și atâtea cazuri, el este direct demoralizător atunci, când vine fără să i se simtă nevoa.

**Demoralizare
și ruină**

A opera în acest mod inconștient cu banii unui stat care abia își mai poate duce greutatea de pe o zi pe alta, este o adevărată crimă. Unde s'a mai pomenit în lumea aceasta ca toate sarcinile să se puie exclusiv în spinarea statului? În loc să se caute mecenai cari să facă fundațiuni pe seama Univer-

sității, așa cum este la toate Universitățile din lume, se pune totul în sarcina țării.

Cu astfel de oameni și cu astfel de gospodărie patronată de stat, se mai poate mira cineva că țara merge spre o completă ruină materială, ca să nu mai vorbim că cea morală îi premerge chiar?

XXVI.

Casa Invăț.
devenită
sediul al
„Băncii In-
vățăto-
rilor”

Dar să trecem mai departe, și să ne oprim la caracterul de anarhie al Casei Invățătorilor. Acest caracter, patronat și încurajat de sus, vreau să-l ilustrez cu două cazuri, dintre cari cel din urmă destul de complet și de variat, în cât să fie în măsură suficientă probant.

Cu toată „Convenția” dintre „Fondul Gh. Lazăr” și Universitate, care anulează o întreagă serie de §§ din statutele C. I., aceasta eludează în mod consecvent dispozițiile Convenției. Cu tot caracterul exclusiv universitar, garantat de Convenție, C. I. este totuși hotel pentru învățători, deși Asociația învățătorilor dispune de o casă proprie în Cluj, unde ar fi putut deschide un astfel de hotel. Dar ceea ce nici statutele și nici Convenția nu admite — C. I. este astăzi, fără știrea guvernului sau a Universității, și sediul unei bănci. În adevăr, dl A. Pora a înființat o Bancă a învățătorilor al cărui sediu este: Cluj, Piața Ștefan cel Mare 21, — după cum spune Prospectul publicat în toate gazetele. Cu felul dsale loial, dl Pora evită de a publica prin ziare că sediul este în Casa Invățătorilor, căci își dă seamă că așa ceva n’ar putea fi tolerat, și de aceea pune că sediul este în Piața Ștefan cel mare 21, care însă concide cu Casa Inv. — lucru, pe care marele public și autoritățile de obicei nu-l știu. Președintele direcțiunei acestei bănci este însuși dl Pora, iar secretar este administratorul C. I., dl I. Boieriu.

Se poate închipui efectul moral pe care-l va produce mâne-poimâne asupra studenților în filosofie, firma „Banca învățătorilor”, pe edificiul statului, de pe care învățătorii români au dat jos inscripția „Colegiul Latin”. Și ce moment edificator să știi că o țară care nu e în stare să susție un colegiu pentru viitorii profesori, nici să dea pentru cel mai înalt așezământ cultural al ei, Academia Română, mai mult de 500.000

Lei subvenție anuală. — poate susținea în schimb case pentru învățători, cu peste un milion de Lei pe an și directori de bănci ai unor asociații particulare!

Trec la al doilea caz, care dovedește în modul cel mai brutal anarhia dela C. I. — caz a cărui victimă, din întâmplare sunt tocmai eu.

XXVII.

Când, la 1 Aprilie 1921, Fondul Gh. Lazar a luat în posesie C. I., eu am fost îndrumat de universitate să evacuez locuința pe care o deținusem ca director al Col. Lat. Când m'am întors din străinătate, m'am adresat imediat Oficiului de încartiruire ca să-mi dea locuință, spre a mă putea muta. Văzând că pe această cale nu pot ajunge la rezultat, mi-am cumpărat o casă proprie, dar nici pe această cale n'am ajuns mai departe, căci autoritățile de încartiruire lucrează cu așa lipsă de sistem, ca să nu zic mai mult, încât este ceva de necrezut.

În situația asta Consiliul de administrație al C. I. mă somează, prin adresa Nr. 35 din 1 Iul. 1921: „să binevoiți a evacua locuința directorului administrativ în decurs de 3 zile dela data prezentei, iar întrucât Biroul de încartiruire al orașului nu V-a pus încă la dispoziție locuință corespunzătoare, să binevoiți a ocupa 3 cel mult 4 camere din institut, până la 1 August a. c.” (când, bineînțeles voi fi pus în stradă, dacă până atunci autoritățile nu-mi vor da locuință N. A.).

Iată cum dispune în cele mai dificile și delicate chestiuni un Consiliu de administrație, care-și arogă drepturi pe care numai Statul le are. Dintr'o locuință de 5 odăi, dată mie de stat, acești oameni vor să mă scoată în termen de trei zile, ori se poate ori nu, sau să mă puie în trei camere de studenți, pentru ca să se poată instala în locul meu d. Pora, care este el însuș student al Facultății de litere din Cluj, „elev” al meu! Atâta omenie știe un student față de un profesor, și atâta lege cunoaște un om pe care statul l'a pus în fruntea unei instituții atât de importante.

Cum, cu toate extraordinarele mele stăruinși de-a mă muta, aceasta nu mi-a succedat nici până în ziua de astăzi, Consiliul de administrație a crezut că este bine să înceapă împo-

Casa Inv.
cuib de
anarhie

„Studentul“ Pora
își bate
joc de
profesorul
său dela
Universi-
tate

triva mea o campanie sistematică de șicane. Zis și făcut. În primele zile ale lunii Februarie, când mi s'au isprăvit lemnele și mi-am cumpărat altele, d. Pora mi-a închis frumușel camera de lemne și mi-a trimis vorbă printr'un servitor că nu-mi mai dă cămară! Să-mi pun lemnele unde voiu ști eu! I-am scris imediat o scrisoare, dar d. Pora „studentul în filosofie“ nu s'a dimis să-i dea profesorului său macăr un răspuns de două rânduri. Ce era să fac? Mi-am pus lemnele pe coridorul institutului și în acelaș timp i-am atras atenția directorului cultural al Casei Învățătorilor, colegului meu Marin Ștefănescu asupra cazului, dar cum tocmai atunci d-șă și cu d. Mateiu erau în tratative cu învățătorii în vederea întrării acestora în partidul liberal, intervenția mea a rămas ineficace.

La două săptămâni, când nevastă-mea a trimis servitoarele în spălătorie, să spele rufele, d. Pora li-a spus că nu mai avem dreptul să spălăm acolo! La întrebarea nevastei mele, d. P. răspunde prin următoarea scrisoare, cu data de 15 Februarie 1922.

Mult stimată Doamnă,

Regret foarte mult, dar în baza unei hotărâri anterioare (!) a Consiliului — nu mai pot admite (!!) să uzați de încăperile institutului pentru trebuințele particulare. Astfel nici spălătoria nu Vă mai stă la dispoziție.
Cluj, 15 Febr. 12.

A. Pora.

După primirea acestei scrisori m'am adresat imediat, pe telefon, dlui Dr. I. Mateiu, directorul general al Instrucției, și l-am rugat să dea ordin pentru ca în această casă a Statului, în care m'a așezat Statul, să nu fiu șicanat în acest chip, până ce organele Statului nu-mi vor evacua casa proprie ca să mă mut întrânsa. D. Mateiu mi-a promis că va însărcina pe d. Dr. V. Seni, directorul regional al învățământului, care este totodată delegatul permanent al guvernului în consiliul de administrație al C. I., ca să tranșeze diferendul. D. Seni s'a prezintat abia a treia zi la C. I. după ce eu mai intervenisem încă odată la d. Mateiu. După ce d. Seni și-a luat informațiile necesare dela C. I., a dat ordin ca să fiu restabilit în drepturile mele, de cari fusesem lipsit așa tam-nesam. După ce lucrul se „tranșase“ astfel, nevastă-mea i-a scris d-lui Pora, rugându-l să-i arate zilele în cari putem întrebuința spălătoria. La această scrisoare a primit următorul răspuns din partea administratorului Casei:

Mult Stimată Doamnă!

Referitor la scrisoarea Dvoastră am onoare a Vă comunica, că pe lângă toată bunăvoința noastră, până nu obvine o modificare a hotărârilor Consiliului, nu putem face nimic în chestia amintită.

Cluj, 19 Febr. 1922.

Cu toată stima

I. Boieriu.

Am rămas uluit de acest răspuns. Il chem îndată la telefon pe dl Seni și-i comunic răspunsul C. I. A rămas și dânsul uluit spunându-mi că «nu mai înțelege nimic», dar m'a asigurat că se va duce imediat la C. I. și va aranja lucrul. Am așteptat rezultatul noiei intervenții, dar d. Seni nu mi-a mai comunicat nimic. A doua zi îl chem din nou la telefon ca să văd ce-i? Dl Seni îmi spune că nu poate să facă nimic, de oarece d. Pora nu vrea să se supune ordinului d-sale. În consecință dsa s'a prezentat la Resort și a raportat cele petrecute, cerând să ia Resortul măsurile pe cari le va crede de cuviință. Mi-am exprimat mirarea față de o astfel de atitudine a delegatului guvernului care se plânge că organele subalterne ale statului nu se supun, la ce d. Seni mi-a răspuns că dsa nu înseamnă nimic la C. I., unde este „o simplă umplutură“, și că dacă „ăia“ nu se supun, n'are ce le face. Când i-am spus dlui delegat al guvernului că asta înseamnă curată anarhie, dsa mi-a răspuns că, desigur așa e, dar dsa nu mai poate face nimic, căci a pre-dat chestia Resortului, ca să dispună el direct. Atunci m'am adresat, tot pe telefon, Resortului. Dar dl Mateiu era plecat în campania electorală de unde avea să se întoarcă abia peste vr'o zece zile. Atunci am vorbit cu dl Dr. Al. Pteancu și Dr. V. Stanciu, directori generali cl. II. cari, scandalizați de cele auzite, mi-au promis solemn că vor aranja imediat diferendul. În adevăr, dâșii l-au chemat la Resort pe dl Pora și i-au dat ordin să revoace măsurile ilegale față de mine, apoi mi-au făcut cunoscute și mie, prin telefon, aceste dispoziții. „Dar dacă dl Pora totuș nu execută ordinul? — întreb eu pe dl Stanciu, care ținea locul dlui Mateiu. «Vom da ordin să intervie poliția cu forța — mă asigură d. Stanciu.

Bine! — îmi zic. Va să zică dreptatea totuș învinge. Și am răsuflet ușurat.

Între aceea nevastă-mea pusese să spele rufele în bucătărie, căci nu mai putea aștepta cu ele, fiind odată muiate, și acum

urma numai să le întindă în pod ca să se usuce. Fiind lucrul »aranjat« din partea Resortului, nevastă-mea a trimis pe servitoare le portar ca să ceară cheile dela pod.

**Dl A. Pora
sfidează
Ministerul.**

— Dar nu știți că nu-i permis? fu răspunsul. Așadară în loc să mi se dea îndărăt ce mi s'a luat, mi se mai iea și podul și acum trebuie să trimitem rufele în vecini ca să se usuce!

Intervin din nou la Resort, dar de acolo mi se spune că dl Pora nu vrea să se supuiască și că Resortul n'are ce-i face până nu se întoarce dl Mateiu din propaganda electorală. I-am pus în vedere și dlui Stanciu și dlui Pteancu că acest joc este foarte periculos; că atunci când organele statului nu mai vor să știe de ierarhie, ordinea publică este amenințată și că datoria dlor, pe cari țara i-a pus la conducerea treburilor obștești, este să facă ordine și să asigure onoarea, averea și viața cetățenilor, cu orice risc. Dacă dl Pora nu se supune ordinului, trebuie suspendat, iar dacă dâșzii nu sunt în stare să ia astfel de măsuri față de elementele anarhice, să-și dea demisia din slujbele pe cari le dețin. Dar totul a fost zadarnic. Domnii dela Resort mi-au declarat că am perfectă dreptate, dar nu mai pot face nimic, pentru că dl Pora e susținut de dl Mateiu și până nu trec alegerile nu se va mai putea face nimic, căci ei n'au nici o putere.

Ce era să mai fac? M'am adresat atunci Comisiunii de Inchiriere, care însă mi-a declarat că nu este competentă ea, ci Poliția. M'am dus la Poliție, unde dl prefect regional mi-a declarat însă că nu este competentă nici poliția, ci Comisiunea de Incartiruire. M'am dus la Comisiunea de incartiruire, care prin rezoluția ei Nr. 764 din 4 Martie a. c., mi-a declarat că nu este competentă nici ea și că să mă adresez judecătoriei.

Despre judecătorie știam din alte cazuri, despre cari auzisem, că și ea își declară incompetența în astfel de chestiuni.

Ce mai rămânea de făcut? M'am adresat atunci Universității, care are un delegat al ei în Consiliul de administrație, pe d. Marin Ștefănescu, pe lângă dl V. Ghidionescu, delegat de guvern. La 25 Febr. am adresat dlui Rector următoarea scrisoare:

Domnule Rector,

Subsemnatul am fost numit la 4 Octomvrie 1919 de Consiliul Dirigent, Resortul Cultelor, director al Casei Învățătorilor,

căreia i-se dase atunci destinația de Cămin pentru studenții în Litere și Științe. În baza acelei numiri eu am ocupat locuința de director, pe care o dețin până astăzi.

Schimbând guvernul Averescu destinația Casei, pe care a dat-o învățătorilor, eu am fost îndrumat de D-Voastră prin adresa Nr. 2071/1921 să evacuez locuința pe seama noului director. Cu toate stăruințele mele extraordinare n'am izbutit însă să-mi găsesc locuință, nici chiar după ce mi-am cumpărat casă proprie, — din cauza nemai pomenitei indolențe a autorităților.

În situația aceasta Consiliul de Administrație al C. I. a găsit de cuviință ca, cu delă sine putere, să-mi facă o serie întreagă de neajunsuri revoltătoare: în ultimile trei săptămâni mi-a luat camera de lemne, încât a trebuit să-mi pun lemnele pe coridor, apoi spălătoria și chiar și podul de uscat rufe, așa încât soția mea a trebuit să spele în bucătărie și să-și trimită rufele la niște vecini, peste drum, ca să și-le usuce. Toate intervențiile mele la d. director al C. I. au fost zadarnice și tot zadarnice au fost și intervențiile la oficiul de închiriere, la poliție, la oficiul de încartiruire și la Resortul de Instrucție. Unele își declină competența, altele își mărturisesc neputința. Din cauza situației politice, când autoritățile contează pe votul învățătorimei în alegerile de deputați, învățătorimea reprezentată prin atotputernicul ei Soviet dela C. I., nu vrea să cedeze din punctul ei de vedere, iar autoritățile n'au curajul să ia măsurile convenite față de niște oameni, cari nu mai știu nici ce este legalitatea, nici omenia, nici bunăcuviința, — ca să nu mai zic și iubirea creștină.

Domnule Rector, în Consiliul de Administrație al C. I. sunt și doi colegi de-ai noștri, dd. M. Ștefănescu și V. Ghidionescu. Atitudinea Cons. de adm. se resfrânge și asupra d-lor lor, deși d-le lor nu au avut nici o cunoștință de aceste șicane. Afară de aceea, în Cons. de adm. sunt câțiva studenți de-ai Universității noastre, între ei chiar și directorul C. I., d. A. Pora. Vă rog să binevoiți a-i cita de urgență pe acești domni și a-i întreba dacă pot justifica o astfel de atitudine revoltătoare față de mine, care chiar dacă n'aș fi profesor universitar — deci coleg cu unii dintrânșii și profesor al altora — și chiar dacă n'aș fi fost directorul acestei Case în epoca ei de organizare — nu merit să fiu șicanat în această formă scandaloasă.

Ce logică îi poate conduce pe domnii dela C. I. ca să mă lipsească pe mine de drepturi de cari mă bucur de ani de zile, înainte de ce Statul mi-ar da posibilitatea de a mă muta de aici, unde el m'a așezat? Cred, d-le Rector, că sunteți de acord cu mine, că astfel de lucruri între oameni cu cultură și cu educație nu se pot întâmpla.

De încheiere, Vă rog d-le Rector, să binevoiți a lua la cunoștință că dacă nici pe această cale nu voi fi restituit în drepturile mele, îmi voi lua refugiu la ultimul argument: îmi voi suspenda cursurile universitare, pe cari în iritația continuă de trei săptămâni, nici nu le mai pot pregăti, și-mi voi căuta dreptatea cum voi ști.

Primiți, etc.

Cluj, 25 Februarie 1922.

(ss) ONISIFOR GHIBU.

Dl A. Pora
sfidează
Universi-
tatea

În urma acestei adrese oficiale, dl rector a chemat pe cei doi profesori și li-a pus în vedere să resolve incidentul, dar, deși de atunci au trecut aproape trei luni de zile, chestiunea a rămas în același stadiu.

Iritat peste măsură, am vrut în câteva rânduri să-mi suspendez cursurile dela Universitate, dar mi-am stăpânit și revolta și enervarea. Prin suspendarea cursurilor ar fi fost pedepsiți studenții, cari nu aveau nici o vină, și ar fi suferit știința, care nici ea nu era de vină în toată această chestiune revoltătoare.

Ajuns la acest punct mort, am lăsat pentru un timp lucrurile în voia lor. Când, la 26 Martie, din întâmplare întâlnesc pe stradă pe dl Mateiu și pe dl I. Lupaș. Cum pe dl Mateiu nu-l văzusem de când s'a schimbat la față și la suflet, l-am făcut să înțeleagă că nu am uitat de loc nobilul tratament la care m'a supus fără cel mai elementar pic de drept, prin Sovietul autocrat al învățătorilor, — arătându-mi absoluta indignare pentru felul cu care, din motive ordinare de politică, acopere astfel de stări de lucruri, cari vor avea mai curând sau mai târziu, urmări teribile pentru țară. Dl Mateiu mi-a promis, în fața dlui Lupaș și a dlui V. Stanciu, care s'a oprit și el la noi, că chiar a doua zi va chema la Resort pe dl Pora și Seni și va aranja chestiunea.

Am aşteptat rezultatul, dar nimeni nu mi-a comunicat nimic! La căva zile întâlnesc din întâmplare pe dl Stanciu, căruia îi arăt din nou îndignarea mea faţă de purtarea Resortului, la ce dl Stanciu îmi răspunde că lucrul s'a «aranjat»: d. Mateiu a dat ordin dlui Pora, aşa că eu pot să intru imediat în drep-
turile mele.

În sfârşit, îmi zic, slavă Domnului, că s'a ispravit odată comedia!

Ajuns acasă spun nevastei mele să scrie d-lui Pora, cerându-i să-i arate când poate să spele, etc. La această scrisoare, soţia mea a primit următorul răspuns:

Mult stimată Doamnă!

Referitor la scrisoarea D-voastră de azi, Vă pot comunica că ches-
tia cămării de lemne şi a spălătoriei este tot în stadiul cel vechiu, de oa-
rece şi în urma intervenţiei d-lui Dr. Mateiu „Consiliul de administraţie“
al Casei şi-a menţinut hotărîrea cunoscută şi de D-voastră.

Cluj, 30 Martie.

Cu toată stima

I. Boieriu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ei bine, dacă nici asta nu este anarhie, atunci rog pe
toată lumea să mă facă să înţeleg ce este anarhia, căci atunci
se vede că eu nu cunosc valoarea cuvintelor.

**DI Pora
sfidează
adevărul**

Va să zică, după ce Consiliul de administraţie a adus o
hotărîre ilegală, — după ce de săptămâni de zile cei doi profesori
universitari, sesizaţi de Rector îl somează pe directorul C. I.
să convoace şedinţa Consiliului de administraţie din care ei fac
parte, şedinţa se ţine fără a fi chemat şi pe delegaţii guvern-
lui (pe cari în baza § 41 al Statutelor Fondului Gh. Lazăr sunt
obligaţi să-i cheme la fiecare şedinţă) şi ai universităţii, şi
acolo se sancţionează din nou ilegalitatea şi anarhia, fără nici
un motiv!

Va să zică nici după »intervenţia« delegatului guvernului,
nici după intervenţia Universităţii, nici după aceea a directorului
general al Instrucţiei, C. I. nu vrea să intre în legalitate! Iar cel
care calcă legile în picioare, se plimbă liniştit pe stradă, ba mai mult,
— pleacă la Bucureşti, pentru ca să puie ţara la cale în Parla-
ment!

Doamne Dumnezeule, dar pē ce lume trăim?

Directorul
cultural al
C. I. califică
de „mișel“
pe directo-
rul admini-
strativ al
acesteia.

Am arătat scrisoarea de mai sus d-lor M. Ștefănescu și Ghidionescu. Cel dintâi mi-a declarat că „Pora este un mișel“ și că dacă nu va reveni la legalitate, dânsul își va da demisia din Consiliul de Administrație. Dar pentru moment, lucrul nu se putea lămuri, căci dl Pora „elevul“ nostru, era la Parlament...

În fața acestei situații într'adevăr nu mi-a mai rămas alta de făcut decât să mă adresez Justiției. Dar mai întâiu credeam că este bine să am la îndemână hotărîrea C. I. cu privire la frustrarea mea de drepturile avute în casa statului. În consecință am adresat directorului C. I. următoarea scrisoare:

Domnule Director!

Am onoarea a Vă ruga să binevoți a-mi comunica: în care ședință, sub ce număr, în ce formă, în prezența căror membri și pe baza căror motive a hotărît onor. Consiliu de Administrație al Casei Învățătorilor să mă lipsească de dreptul la camera de lemne, la spălătorie, la pod și la cotejul de găini în care Dvoastră, sub fereastra locuinței mele, ați plasat porcii institutului?

De asemenea Vă rog să-mi comunicați și hotărîrea a doua a Consiliului, adusă pentru menținerea celei dintâi, după intervenția delegatului guvernului, dl Dr. V. Seni și a dlui director general al învățământului, dl Dr. I. Mateiu.

Am nevoie de aceste hotărîri pentru a-mi căuta dreptul pe căile pe care situația în care m'ați adus, mi-le impun.

Cluj 30 Martie 1922.

ONISIFOR GHIBU
profesor universitar,
membru coresp. al Aca-
demiei Române.

Strâns cu
usa, dl Pora
refuză să
dea lămu-
riri oficiale

Mă așteptam ca la această scrisoare să nu primesc nici un răspuns, căci, după credința mea, toată afacerea este o înscenare a d-lui Pora și a celor ce-l susțin, și nu există hotărîri formale ale C. I. Totuș la 5 Aprilie am adresat direcțiunei și o a doua scrisoare în care spuneam: «Profit de această ocazie spre a Vă ruga din nou să binevoiți a face să-mi parvină hotărîrile On. Cons. de adm. cu privire la lipsirea mea de dreptul la camera de lemne, spălătorie, pod și cotej pentru găini. Această este a doua și cea din urmă rugare pe care v-o fac în această chestiune».

Se înțelege că nici la această scrisoare n'am primit nici un fel de răspuns.

Atunci, am adresat d-lui Director general al Instrucției următoarea scrisoare:

Domnule Director general,

Directorul
general al
învăță-
mântului —
complice
al operei
de anarhie

Am avut neplăcerea de a Vă raporta încă la începutul lui Februarie a. c. de două ori, verbal, nedreptatea și necuviința actualilor conducători ai Casei Învățătorilor față de mine și a Vă rugă, ca pe reprezentantul Statului care este proprietarul imobilului deținut de această Casă, să luați măsuri urgente pentru restituirea mea în drepturile de cari am beneficiat până aci și a căror răpire nu se poate justifica absolut cu nimic. V'am repetat și pentru a treia oară rugarea, în prezența d-lor profesori universitari I. Lupaș și V. Stanciu, dar nici până în ziua de azi apelul meu nu a avut răsunet. Eu continuu să fiu lipsit în această Casă a Statului de cele mai elementare comodități, de cari nici nu locatar, nici chiar din Țigănia învecinată, nu este lipsit: mi s'a luat camera de lemne, spălătoria, podul de uscat rufe și cotețul de găini în care, sub fereastra locuinței mele, se răsfăță în deplină libertate un porc al Casei învățătorilor.

Rostul prezenței hârtii este să Vă pun în vedere că dacă în termen de 8 zile nu se pune capăt acestei scandaloase situații, pentru ca să pot avea și eu Paști liniștite, în rând cu creștinii, mă voi vedea nevoit să dau în judecată Statul pentru abuz de putere și pentru anarhie.

Cluj, 8 Aprilie 1922.

ONISIFOR GHIBU.

După această, scrisoare pe care i-am predat-o d-lui V. Stanciu în mână, au trecut cele 8 zile, fără ca să intervie nici cea mai mică schimbare. Și au venit Paștile — și Paștile acestea au fost pentru mine cele mai dureroase. — Dureroase nu pentru că vedeam lemnele pe coridor, — nu pentru că trebuia să-mi trimit rufe la uscat în vecini sau pentru că îmi răsuna sub fereastra locuinței gâgăitul găștelor Casei Învățătorilor, — nu, Doamne ferește, — căci peste asttel de mizerii materiale un suflet se poate ridica, — ci pentru altceva, cu mult mai grav, cu mult mai dureros. Pentru că vedeam cum de atâta vreme încoace această țară își mănâncă proprii ei fii, — vedeam cum, de dragul unor interese meschine de politică, oamenii nu mai sunt oameni, dreptatea nu mai este dreptate, cinstea nu mai este cinste, legea

nu mai este lege, — cuvântul dat nu mai este cuvânt, iar statul este identic cu niște indivizi cari nu mai au nimic sfânt afară de ei înșiși.

Am plâns cu lacrimi amare în aceste serbători ale Invierii, în cari am văzut dărăpănându-se această țară și, într'un moment dat m'am gândit să las totul, să fug departe de acest Sybaris ros de corupție și să mă expatriez, pentruca ochii mei, cari au văzut înalțându-se din ruină această țară, să n'o vadă cufundându-se în neființă. Dar pe urmă m'am recules. Nu vreau să fiu un laș care fuge de primejdie și lasă pe ticăloși în voia lor. Nu! Voiu lupta mai departe pentru dreptate, pentru omenie, pentru cinste. Voiu spune lumii românești ticăloșia pe urmele căreia sufăr eu și suferim cu toții, și poate că, în sfârșit totuș se va găsi în țara asta și vreun om de omenie care să facă rânduială, dând satisfacție principiilor târite în noroiu de elementele inconștiente. Și, în sfârșit, voiu da în judecată Statul pentru nedreptatea pe care o face cetățenilor lui și pentru anarhia pe care o patronează și care va duce țara la peire....

**Apel la
Justiție?**

Ingrozitor! Să dau eu în judecată Statul, — Statul român! Eu care am trăit sub Unguri și sub Ruși, fără ca să fi suferit din partea lor ceva, — eu să ajung acum să fiu silit a da în judecată Statul român, — acel Stat pentru întemeierea căruia s'au jertfit mii și mii de vieți de-ale părinților și fraților mei, — acel Stat pe care l-au dorit cu lacrimi fierbinți înaintașii noștri și pentru care am suferit noi cei de azi grozavii ani de război și de pribegie!

La acest gând m'am cutremurat. Și în acel moment mi-a venit în minte că în acest Stat mai este un factor, căruia iubitorii de țară și de adevăr sunt datorii chiar să-i arate ranele adânci de care suferă poporul și prăpastia mare spre care e împins de cei răi și inconștienți. Acest factor este M. S. Regele, Care nu are de unde să știe stările din Ardeal, deoarece oamenii cari au fost puși de o vreme încoace în fruntea lui, nu s'au gândit la Ardeal, ci la ei înșiși, și Care trebuie pus în curent cu adevărata situație a culturii și a moralității din această țară, înainte de ce este prea târziu.

**Ultima
speranță:
M.S. Regele**

Și, atunci, în mijlocul amarei mele desnădejdi mi-a licărit o rază de credință în Bine, și ea mi-a pus în mână condeul pentru a așterne pe hârtie aceste rânduri, adresate direct M. Sale.

Aceasta este, Maiestatea Voastră, Casa Învățătorilor din Cluj, care a luat locul Colegiului Latin: cuib de politicianism imoral, care vinde fără rușine, învățătorimea Ardealului cui dă mai mult, — exploatoare a Statului ajuns la marginile prăpastiei, și oficină de anarhie care va întrona în curând în această țară dictatura învățătorimei, ca în Ungaria la 1919, ale cărei prime elemente desagregante au fost tocmai învățătorii constituiți ca Stat în Stat, și transformați apoi în Soviet bolșevic.

Maiestatea Voastră Vei binevoi a cumpăni cu toată înțelepciunea gravitatea cazului. Eu nu am nici un interes și nici o răspundere și mi-am făcut numai datoria de cetățean și de profesor al Universității din Cluj, atinsă atât de simțitor în opera ei educativă de către sistemul de guvernare al celor doi ani din urmă și de către anarhia care domnește la conducătorii învățătorimei.

XXVIII.

Și dacă întâmplările lunilor din urmă n'ar fi venit să dea o întorsătură cu totul neașteptată chestiunei Casei Învățătorilor, Vă mărturisesc că m'aș fi restrâns la descoperirea goală a faptelor, fără a Vă recomanda și soluția menită a readuce, pe deoparte învățătorimea la rolul ei de factor cultural liniștit și cuviincios, pe de alta de a reda universității noastre posibilitatea unei activități științifice și educative cât mai largi. Întorsătura neașteptată constă în următorul fapt relatat de revista Învățătorul din Septembrie 1921, — fapt pe care îl las să urmeze întocmai după cum îl relatează revista din chestiune:

«Putem anunța pe frații învățători, că în Cluj vom putea deschide nu peste mult un nou cămin pentru fetele de învățători. Rămas încă din vremile trecute, acest cămin, care purta numele. «Căminul pentru fetele de învățători» (Tanitók leányotthona), era al Asociației învățătorilor din Ardeal, și cu preluarea imperiului a fost transformat în spital. Suntem în curs de cercetare și îndată ce vom fi în situația de avea date sigure vom revendica și acest cămin pentru fetele de învățători, cari vor urma școlile din Cluj. În scopul acesta s'a ales o comisiune din sânul Comitetului Fondului Gheorghe Lazăr și alta din partea Asociației, ca să cerceteze și descopere trecutul acestui institut, prin care, vom realiza, înainte chiar de a ne fi gândit, unul din scopurile principale ale Fondului Gheorghe Lazăr».

**Cămin
pentru
fetele de
învățători**

Invățători-
mea pune
stăpânire
pe o nouă
Casă în
Cluj

În numărul următor, depe Octomvrie, se scrie în aceeași chestiune:

«În unul din numerele trecute am anunțat că în Cluj am dat de urmele unui institut care avea menirea să adăpostească fetele de învățători, care își fac studiile la școlile din Cluj. Acest cămin era al federației Asociațiilor învățătorilor din Ardeal și după preluarea imperiului fosta federală încetând a mai exista ca persoană de drept, Asociația noastră a intrat ca urmatoare legitimă în toate drepturile avute de fosta societate. Astfel Comitetul central al Asociației noastre a luat în primire în aceste zile arhiva, averea și institutul «Căminul pentru adăpostirea fetelor de învățători». În una din ședințele mai recente Comitetul a ales în mod provizor Consiliul de administrație al căminului, dându-i însărcinarea a pregăti de urgență toate chestiunile în legătură cu deschiderea institutului cu începutul acestui an școlar. Toate lucrările de administrare și conducere a acestui nou institut, aparținând forurilor executive ale Asociației noastre, Comitetului central, ele primesc deocamdată numai un caracter provizoriu, rămânând ca adunarea generală proximă să se pronunțe definitiv asupra statutelor de administrare, asupra bugetului și modului de conducere. În acest număr publicăm și Apelul pentru primirea fetelor de învățători cu condițiile fixate, de consiliul de administrare, pentruca acest institut să-și înceapă activitatea cât mai în grabă. Acest apel a fost dat și în ziarele de zi. Cei interesați își vor înainta de urgență petițiile, fiind chiar acum începutul anului școlar.

Trecuți și peste aceasta, ni-se îmbie un nou prilej de a îndemna pe frații învățători să țină cu sfințenie la organizațiile noastre, cari urmăresc consecvent unul din cele mai înalte scopuri: de a veni în ajutorul celor mulți prin așezăminte de binefacere și caritate. În analele noastre, de azi începând înregistrăm o nou succes, datorit împrejurărilor și muncii neobosite ce o depun membrii Comitetului Asociației noastre, pentru binele membrilor Asociației ce conduc».

De fapt, în cursul lunii Septemvrie 1921 învățătorii din Cluj au luat în primire dela învățătorii unguri o nouă Casă, mare cu două etaje, situată pe malul Someșului, față 'n față cu marele parc al orașului. În Casa aceasta ei și-au și instalat imediat un nou cămin, pentru fetele de învățători.

În acelaș timp, cu sistemul lor de a «cruța» Statul, comitetul de supraveghere al noului cămin, a cerut imediat dela Stat 100.000 Lei, iar pentru anul 1922/23 a cerut 150.000 Lei. (Cf. archiva Directoratului general Nr. 254/1922, s. VI).

Și susținea
acesteia
se pune
tot în sarcina
Statului

În fața acestui fapt mi-am zis: este oare cu dreptate ca învățătorii, cari au case pentru copiii lor la Arad, la Timișoara și la Satu-mare — case susținute cu banii Statului, — să aibă și în Cluj două case, în vreme ce nici o altă tagmă din țara întreagă nu dispune nici de o singură casă, nicăiri, și în vreme ce Universitatea din Cluj are un singur Cămin, fiind împiedecată de a-și urmări scopurile ei de îndrumare așa cum o fac universitățile din țările apusene?

XXIX.

Și atunci am cerut Senatului universitar printr'o adresă să intervie la Minister în sensul ca C. I. să fie transpusă din actualul imobil, care e al Statului, în noul Cămin care poate fi privit ca al învățătorilor, și să redeschidă Colegiul Latin, ca instituție a universității.

Iată aici memoriul din chestiune:

Domnule Rector!

În legătură cu adresa Dv. Nr. 2486/1920—21 cu data de 23 August a, c. referitoare la inventarul averii Colegiului Latin, am onoarea a Vă ruga ca, având în vedere noile fapte ce s'au ivit în timpul din urmă în legătură cu chestiunea Colegiului Latin, să binevoiți a sesiza Onor. Senat Universitar să revină asupra întregii chestiuni, căutând să-i dea altă soluțiune decât aceea pe care împrejurările tulburi de astă primăvară i-au impus-o.

După cum Vă este cunoscut, fostul Consiliu Dirigent al Transilvaniei în ședința sa dela 4 Februarie 1920 a dat fosta Casă a Învățătorilor din Cluj în administrația universității noastre, cu obligațiunea ca aceasta să facă în ea un cămin special pe seama studenților în litere și științe, cămin cu o organizare de Colegiu și cu tendințe culturale și naționale potrivite noilor trebuințe ale vieții noastre. În acelaș timp Consiliul Di-

Un nou
memoriu
cătră Uni-
versitate

rigent a însărcinat Universitatea cu elaborarea unui proiect special de organizare a noului „Colegiu Latin“, potrivit acestor tendințe.

Consecvent acestei însărcinări Universitatea s'a ocupat de problema organizării Colegiului Latin și subsemnatul, ca directorul interimal al acestuia a și înaintat la 1 Septembrie 1920 Onor. Senat Universitar un proiect, care prevedea dezvoltarea Colegiului în sensul că el avea să fie un institut de superioară educație științifică, morală și națională a viitorilor profesori, totodată și o trăsură de unire cu institutele similare din țările luminate ale Apusului și în special din țările latine.

Acel proiect de organizare s'a dat în studiul unei comisiuni exmise de facultățile de litere și științe, care comisiune însă din cauza scurtimei timpului nu apucase încă să-l studieze definitiv, — totuș organizarea proiectată se pusese în parte imediat în aplicare încă la începutul anului școlar 1920/21, pe de o parte prin înființarea cursurilor de limbă franceză și italiană, conduse de lectori cari au fost plasați în Colegiu, pe de alta prin înființarea unei frumoase biblioteci românești și prin instituirea Comitetului studențesc menit a colabora la crearea și îndrumarea unei bune tradiții de viață internă a Colegiului.

În acelaș timp se începuse și strângerea de fonduri pe seama Colegiului și prima sumă de 100,000 Lei a și putut fi câștigată de mine, deși din cauza absenței mele îndelungate din Cluj și a schimbărilor intervenite, n'a mai putut fi încasată.

În cursul anului școlar eu, în calitate de director al Colegiului am vizitat apoi mai multe Colegii la Roma, Pisa și Paris, intrând în legături cu ele și stabilind începutul unor raporturi cari promiteau să aducă reale foloase tinerimei noastre universitare. În special cu Școlile normale superioare din Pisa și Paris am căzut de acord asupra schimbului de studenți între acestea și colegiul nostru, lucru care a făcut acolo cea mai bună impresie. Tot cu aceste școli am stabilit și un schimb de publicațiuni științifice care pentru noi avea să fie de un deosebit folos.

Întâmplându-se între aceea ca Asociația învățătorilor din Transilvania să revendice pentru sine ca un drept Colegiul Latin, Secretariatul General al Instrucțiunei publice a transpus cererea Asociației spre opinare Universității, care prin Senatul

ei și-a spus categoric cuvântul, arătând pe de o parte că pretenziunea Asociației din punct de vedere juridic este o „erezie în drept”, iar pe de alta că destinațiunea pe care o are în alcătuirea sa Colegiul Latin este cea mai superioară din punctul de vedere al intereselor naționale generale.

În acelaș timp, Universitatea și-a spus cuvântul și în primul ei raport făcut de d. Sextil Pușcariu, primul ei rector, care a calificat încercarea de a se răpi acum universității Colegiul Latin, drept «crimă națională». Cu toate acestea d. Secretar General, ignorând atât scopul înalt pe care-l urmărea Colegiul Latin, cât și autonómia Universității, dimpreună cu părerea întregului Senat Universitar, pe care astfel îl descalfica și din punct de vedere științific — întrucât trecea peste părerea sa de specialist, care i se ceruse anume — Dl Secretar General zic, nu s-a dat îndărăt de a comite «crima națională» și prin simpla aprobare a statutelor «Fondului G. Lazăr» a luat din mâna Universității imobilul în care era adăpostit Colegiul Latin, dându-l Asociației învățătorilor pentru a instala în el instituția «Casa Învățătorilor», copiată aproape cuvânt de de cuvânt după unguri.¹⁾

Astfel Colegiul Latin a rămas în aer, în vreme ce imobilul lui a fost luat în seamă de fondul «G. Lazăr» pentru Casa Învățătorilor.

Măsura d-lui Secretar General a fost mai înainte de toate o violare a principiului constituțional, întrucât un Secretariat General sau un Minister nu este în drept ca, prin aprobarea unor statute²⁾ să desființeze o instituție creată printr'un jurnal al unui întreg guvern, ale cărui acte fost declarate deplin valide prin decret regal.

Casa Învățătorilor fusese întemeiată pe timpul Ungurilor printr'un vot al Parlamentului ungar, și după-ce în privința ei guvernul transilvănean, singurul competent în timpul acela, a luat o hotărîre în merit, această hotărîre nu putea fi modificată de un singur om, oricine ar fi acela, ci ea trebuia supusă sau Consiliului de Miniștri sau Parlamentului țării.

¹⁾ Micile inexactități din acest pasagiu, se datoresc împrejurării că nu avusem în acel moment la îndemână toate actele oficiale.

²⁾ Aceiași observație (N. A.).

În rândul al doilea, măsura din chestiune viola adânc autonomia universității, întru-cât se dispunea de o instituție a Universității, nu numai fără știrea acesteia, dar chiar împotriva votului unanim al Senatului universitar. Colegiul Latin i se dăduse Universității în mod legal de către Consiliul Dirigent.

Și fiind-ca Onor Minister s'a referit atunci când a lipsit Universitatea de C. L. la o frază din actul prin care se acordase C. L. Universității, frază care zicea că: «până la alte dispoziții se dă C. L. în întrebuințarea Universității», — țin să declar ca acea fraza nu se cuprinde în hotărîrea Consiliului Dirigent, — lucru care se poate dovedi și cu procesul verbal al acestuia și cu rezoluția scrisă pe act de d. Dr. V. Branisce, fostul Șef al Resortului de Culte și Instrucție.¹⁾ Aceea frază a fost adăogată în adresa către Universitate, de mine, care eram Secretar General atunci. Eu am pus în rezoluție fraza din chestiune, fiind condus de ideea că eventual Statul va voi să facă din acest Colegiu un institut de Stat, cum sunt d. e. școlile normale superioare, cari deși sunt instituții cu caracter universitar, depind direct de Stat, iar nu de Universitate. Intenția mea nu era de a slăbi prin acea frază hotărîrea C. D., ci dimpotrivă, de a o întări în vederea trebuințelor viitoare superioare ale țării. Și convingerea, care m-a calăuzit atunci, o păstrez și acum.

În rândul al treilea, măsura d-lui Secretar General aducea pagubă încalculabilă universității și întregului învățământ românesc, care era lipsit prin aceasta de o instituție de elită, menită a da o superioară îndrumare viitorilor noștri profesori și peste tot întregii noastre vieți culturale și științifice — instituție de care au toate țările culte din lume și de care noi nu avem alta în întreaga țară.

Este adevărat, că în fața faptului împlinit prin surprindere Universitatea a cercat să salveze ce se mai putea și că ea a făcut cu Casa Invățătorilor o «Convențiune» sau un compromis, menit a asigura Universității oarecari drepturi cu privire la supravegherea studenților dela cele două facultăți adăpostiți în Casa Invățătorilor, dar acest compromis nu este numai foarte complicat, dar și cu totul iluzoriu și chiar imposibil de aplicat în viața practică.

¹⁾ Idem.

Văzând eu această convențiune, mi-am luat voia a Vă atrage atenția asupra faptului că instituția universitară C. L. nu a fost desființată de nimeni, nici de Onor. Minister, nici de Universitate, ci ea este numai în imposibilitate de funcționare din cauza că i s'a luat imobilul și că Universitatea e datoare să-și rezerve toate drepturile asupra inventarului C. L. făcut de ea în anii 1920/21, până ce împrejurările vor permite re-deschiderea Colegiului.

Astăzi mi se pare că a sosit momentul ca Universitatea să reia chestiunea C. L., luptând pentru o rezolvire justă a ei, așa cum o cer interesele naționale, superioare oricăror altor interese de tagmă.

Se impune revizuirea întregii chestiuni a C. I.

Măsura pe cari îmi iau voie să V-o propun aci pune Universitatea în situația de a putea chema din nou la viață C. L., fără atingerea pretențiunilor juste ale învățătorilor, cari, aceștia, își pot avea și în Cluj o casă a lor, așa cum o au în celelalte trei orașe mari ale Transilvaniei, fără a prejudeca scopurile învățământului superior, pe care ei nu le pot servi. Nu este aici vorba să ne opunem intereselor de tagmă ale învățătorimii întrucât acelea cadrează cu interesele generale. Eu însumi am văzut întodeauna cu ochi buni năzuințele învățătorilor de a-și avea pe seama copiilor lor căminuri speciale. Dovadă sunt ordinele pe cari le-am dat pe când eram Secretar General al Res. de Culte și Instr. publică, pentru preluarea Caselor Învățătorilor din Arad, Timișoara și Satu-Mare, — ordine scrise în mare parte de mine însumi pe baza studiului amănunțit al situației din punct de vedere de drept. Dovadă este mai departe și grija pe care am purtat-o fiilor de învățători dela Universitatea din Cluj, cărora le-am asigurat însumi primirea cu precădere în Colegiul Latin. Dar a asigura interesele unei tagme cu neglijarea totală a tuturor celorlalte tagme care alcătuiesc statul, mi s'a părut o greșală și de aceea nu m-am văzut îndemnat de a asculta toate dorințele învățătorilor cu privire la C. L. din Cluj și nu mă pot mira din destul, cum On. Minister a putut săvârși față de ei un act de complezență exagerată, călcând deodată cu autonomia universității și interesele naționale generale. Darea Casei Învățătorilor în stăpânirea Fondului „G. Lazăr“ este o enormă nedreptățire a celorlalte tagme

de funcționari ai țării și este totodată și o enormă greșală politică, întrucât unui stat nu-i este permis a ocroti numai interesele cetățenilor de o limbă, excluzându-i pe cei de altă limbă.

Casa Învățătorilor are în baza §-lui 8 al Statutelor aprobate sub No. 8176 din 1921 ca membri de drept numai pe învățătorii școlilor de stat, comunale și confesionale române. Aceasta constituie o anomalie care ne poate crea în fața străinătății și a Ligii națiunilor nu numai neplăceri trecătoare, ci chiar complicații serioase. A lua dela Unguri o instituție pe care au făcut-o ei și a o destina exclusiv pentru Români, cu excluderea tuturor neromânilor, este o nedreptate care trebuie reparată. Mai departe C. I. a fost dată numai membrilor Corpului didactic din învățământul popular și numai celor din Transilvania, ceea ce în actuala situație a Statului nostru nu se poate admite. Dacă Onor. Minister a vrut într'adevăr să sară în ajutor celor cari stau în serviciul școlii, ar fi trebuit să dea Casa din chestiune întregului corp didactic de toate gradele din întreaga Românie-Mare, iar nu numai învățătorilor români din Transilvania, cu excluderea celor de altă naționalitate, a celor din celelalte provincii și a profesorilor secundari, comerciali, speciali, superiori și universitari.

Cu actuala bază de drept C. I. nu poate produce decât complicații păgubitoare din punct de vedere de stat și național și de aceea este datoria Universității să ceară dela forurile competente pe de o parte revizuirea radicală a situației Casei învățătorilor, pe de alta chemarea din nou la viață a Colegiului Latin menit a soluționa în mod just și chestiunea delicată a C. I. și marea problemă a îndrumării viitorilor noștri profesori secundari și superiori.

Posibilitatea practică a rezolvirii situației din amândouă punctele de vedere este dată prin faptul că în zilele acestea Asociația Învățătorilor din Cluj a ajuns în stăpânirea unui nou Cămin, mare și confortabil, care poate cuprinde 50—60 fii de învățători. N'ar trebui decât ca C. I. să-și mute sediul în acest Cămin situat în cea mai frumoasă parte a orașului (Str. General Grigorescu), lăsându-i-se Colegiului Latin localul pe care l-a avut. Pentru învățători soluția aceasta ar fi de fapt avantajoasă, întrucât fiilor lor cari urmează la Univer-

sitate li s-ar putea garanta și pe viitor cu precădere locurile trebuitoare în Căminul studențesc și în Colegiul Latin, iar C. I. ar adăposti pe fiii lor dela celelalte școli superioare, secundare și speciale din Cluj. În acelaș timp atât C. I. cât și Universitatea ar scăpa din situația imposibilă în care le-a pus convențiunea încheiată între ele, care convențiune nu se poate executa și-ar da numai prilej la necurmute conflicte lipsite de ori ce folos pentru ambele părți.

Sinceritatea cu care a fost alcătuită convențiunea se vede chiar din prima publicațiune făcută de „Fondul G. Lazăr“ cu privire la primirea studenților în C. I.

Deși paragraful 5 al convenției spune că „Instituția va fi rezervată pentru studenții facultăților de litere și științe“, totuș publicația de concurs, pe care V'o alătur sub %, prevede primirea „studenților Universității și a altor școli superioare“ și subliniază că „acei studenți ai căror părinți nu sunt membri de drept ai fondului „Gheorghe Lazăr“, nu pot fi primiți în institut“.

Bazele tovarășiei dintre C. I. și Universitate sunt astfel, C. I. să se dupăcum se poate vedea, din capul locului zdruncinate prin atitudinea ilioială a uneia din părțile contractante. Just este deci, ca în situația dată, când învățătorii dispun în Cluj de o casă mare, cu două etaje, care este în adevăr a lor, și când aranjamentul actual este și imposibil și păgubitor pentru învățământ, învățătorii să fie îndrumați a-și stabili casa în noul Cămin, lăsând C. L. destinațiunii sale. Căci nu este nici drept nici folositor ca o tagmă de oameni să obțină dela stat două Căminuri într'un oraș, unde Universitatea, care e a țării întregi, are un singur Cămin, iar celelalte tagme de cetățeni n'au nici unul. Având în vedere cele expuse mai sus, Vă rog, Domnule Rector, a supune de urgență Onor. Senat Universitar chestiunea redeschiderii Colegiului Latin pentru 1 Octomvrie a. c. făcând în acest scop la locurile competente pașii necesari.

Primiți, Vă rog Domnule Rector, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Cluj, la 1 Septemvrie 1921.

ONISIFOR GHIBU m. p.
profesor la Facultatea de Litere.

Din cauza fluctuațiilor politice ale lumilor din urmă, Universitatea a amânat chestiunea pusă de mine în acest memoriu, până la un moment mai potrivit.

Fără a-mi mai face vre o iluzie cu privire la intervenția actualului guvern, care din motive de politică de partid a luat, ca și guvernul Averescu, așa de mari angajamente față de învățătoria din Transilvania, nădăjduesc că Maiestatea Sa va găsi totuș modalitatea de a se face dreptate Universității, prin reînființarea Colegiului Latin și de a îndruma învățătoria spre activitatea culturală sănătoasă și princioasă consolidării statului nostru atât de profund zdruncinat.

Chestiunea e mult prea evidentă, încât să poată fi crezută de un om de bună credință acea vorbă, pe care au pus în circulație reprezentanții învățătorimei și, vai, și câțiva colegi de-ai mei, că eu aș lupta pentru reînființarea Colegiului Latin nu atât de dragul universității, ci mai mult cu gândul de-a ajunge iarăși eu director al acelui Colegiu. Apoi, dacă aș fi vrut de fapt să fiu director, ce era mai ușor decât aceasta? Cum am fost numit de Resortul Instrucției, director interimar, tot atât de ușor puteam fi numit și definitiv, dacă aș fi vrut. Dar n'am vrut. Loialitatea mea în această chestiune s'a putut vedea, mai târziu, și din faptul că, din primul moment în care învățătoria a cerut pe seama sa Colegiul Latin, eu, pentru a nu primejdi prin persoana mea instituția, i-am prezentat Senatului universitar demisia mea. Puteam face oare mai mult decât atâta?

Iar cât privește viitorul, declar aici categoric, pentru a evita orice echivoc că, chiar dacă mi s'ar oferi vreodată acea direcție n'o voi primi. Căci nu voiesc ca puțină energie ce mi-a mai rămas pe urma* unor lupte sterpe cu cei mai iliali adversari din câți am cunoscut în viața mea, să mi-o cheltuesc degeaba. Sunt atâtea probleme frumoase în lumea aceasta, încât perspectiva unui nou directorat mă ademenește mai puțin decât oricând altceva.

XXX.

Reînființarea
Colegiului
Latin — o
necesitate
națională

Nici un interes personal, de partid sau de tagmă nu trebuie să se amestece în judecarea acestei mari chestiuni, ci numai interesul superior al culturii și al educației care cere în mod imperios **reînființarea Colegiului Latin**, fără de care

cele mai bune silinți ale Universității din Cluj în vederea pregătirii profesorilor secundari, vor rămânea în mare parte sterpe. Întreaga țară este lipsită de un institut special de această natură; el se poate crea acum fără nici un alt sacrificiu decât a unor interese ordinare, cari sunt o permanentă otravă în corpul culturii naționale.

În cazul contrar, dacă nu se va reînființa Colegiul Latin, îndrumarea tinerimei adăpostită în C. I. va fi expusă la cele mai problematice perspective. Cei doi directori, dintre cari unul îl califică pe cellalt de „mișel“, iar al doilea îl disconsideră pe cel dintâi ca pe o cantitate ridicolă, — nu vor putea da o directivă unitară vieții Casei, iar tradiția care se va forma în cadrele acesteia se poate prevedea de pe acum din purtarea d-lui A. Pora nu numai față de mine, ci față de Universitate, față de Minister, față de Țară, față de lege, față de onoare, față de omenie.

De altfel »educația« ce se dă studenților adăpostiți în C. I. nu mai are aproape nici o legătură cu tot ceea ce se proiectase în primii doi ani ai Colegiului. Limbile străine nu se mai predau, raportul dintre director și tinerime se reducea la un fel de Seminar filozofic de o oră pe săptămână; viața socială, literară, artistică nu există. Din ceea ce pusesse la cale Consiliul Dirigent cu privire la organizarea unei vieți superioare, ca în Colegiile engleze, aproape nici urmă nu se mai găsește în C. I., ca de altfel și în Căminul studentesc. Noul regulament al Căminurilor, intrat în vigoare anul acesta, reduce activitatea directorilor aproape numai la administrație. § 22 spune: „Directorul este obligat să treacă (!) zilnic prin Cămin și să aibă cel puțin două zile de audiență pe săptămână, la ore fixe“. Câtă depărtare dela „directorul de conștiință“, pe care-l preconiza Consiliul Dirigent și până la directorul obligat să „treacă“ zilnic prin Cămin!

Lipsa de continuitate în viața Universității, provocată de schimbarea în fiecare an a Rectorului și a decanilor, a adus o oprire pe loc a multelor chestiuni inițiate de primul guvern al Ardealului în vederea organizării unei Universități cu nivel apusean. Cu sistemul de acum mergem spre o nenorocită »unificare« cu sistemul vieții universitare din Vechiul Regat, — sistem combătut de primul rector al Universității noastre în cuvântarea

sa dela inaugurarea festivă a Universității, de d. V. Pârvan în proiectul său de organizare, reprodus la „Anexe“, și de toți cari s’au ocupat de problema învățământului superior.

Înainte de ce revenirea devine imposibilă, m’am crezut dator să semnez această stare de lucruri și să stăruiesc pentru reînființarea Colegiului Latin și pentru întoarcerea la tradițiile cari au fost puse la baza Universității noastre.

XXXI.

Colegiul
Latin ca
parte inte-
grantă a In-
stitutului de
Pedagogie.

În ce privește noua organizare a Colegiului Latin, — presupunând că el se va reînființa — aceasta va trebui să meargă și mai departe decât se proiectase la început. Luând ca exemplu colegiile engleze, în special pe cele dela Oxford, și întemeind pe baze solide o viață cu un caracter special, potrivit nevoilor noastre superioare, Colegiul Latin va trebui în acelaș timp să facă parte din Institutul de Pedagogie a cărei necesitate se resimte în Transilvania din zi în zi mai mult și care va avea să fie un așezământ dintre cele mai importante din România întregită. Cu privire la acest Institut eu am înaintat încă la 26 Noembrie 1921 un memoriu onor. Minister al Instrucției publice, care memoriu însă, din cauza că la București nu există o direcție a învățământului superior care să studieze problemele acestui învățământ în mod sistematic, a rămas până în ziua de astăzi nerezolvit.

Las să urmeze și acest memoriu, menit a lumina și a soluționa partea cea mai mare a problemelor atinse în studiul de față:

No. 37/1921/22.

Domnule Ministru,

Învățământul românesc de stat din Transilvania a fost înghebat într’un timp relativ foarte scurt, pe temelii cari au trebuit să fie aproape pe deantregul improvizate. Trebuie să avem curajul și sinceritatea de a recunoaște că el suferă de o întreagă serie de rele organice, cari trebuiesc numai decât înlăturate, și că el nu corespunde nici pe departe marilor cerințe ale vremii nici din punct de vedere pedagogic, nici național, fiind și astăzi inferior atât învățământului săsesc cât și celui unguresc, cari au vechi și puternice tradiții.

Dintre toate neajunsurile de cari suferă învățământul nostru, cel mai mare este insuficiența pregătire, generală și pedagogică, a corpului didactic de toate gradele și categoriile.

Cum puterea adevărată a unui popor rezidă în cultura lui, chestiunea îndreptării pregătirii actualilor profesori și învățători, pe de o parte, pe de alta pregătirea cât mai desăvârșită a viitorilor profesori trebuie pusă printre cele mai mari și mai urgente necesități de stat, dacă nu voim ca tot ceea ce s'a câștigat cu atâta trudă să se năruiască din temelie.

Pentru satisfacerea acestui postulat imperios este absolut necesară chemarea la viață a INSTITUTULUI DE PEDAGOGIE din Cluj, care, ca o instituție complementară a Universității, să aibă menirea de a centraliza și de a sistematiza întreaga activitate pedagogică a școlii românești din Transilvania, potrivit necesităților curente și stadiului actual al cercetărilor științifice pedagogice.

Inițierea acestui Institut fusese hotărâtă la 1920 de către Consiliul Dirigent al Transilvaniei, și pentru nevoile lui a și fost alocată, în cadrul sumei de 50 milioane Lei acordate Universității, suma de 2 milioane, care sumă a fost apoi aprobată și de Onor. Guvern central.

Pornind dela faptul că majoritatea profesorilor de școli secundare, normale și civile din Transilvania a fost recrutată din profesori cu cultură ungurească și din elemente pregătite numai la cursurile de vară, — revizuirea și completarea sistematică a culturii lor generale și a culturii lor profesionale trebuie urmărită timp îndelungat de aici încolo cu cea mai mare îngrijire. Drept aceea Institutul de Pedagogie din Cluj va avea să îmbrățișeze în mod sistematic tot complexul de probleme relative la completarea culturii profesionale a actualului corp didactic de diferite grade și, paralel cu aceasta, toate problemele relative la pregătirea viitorului corp didactic, așa ca el să poată fi la înălțimea misiunii lui. Mână în mână cu Universitatea din Cluj, a cărei menire este de a cultiva și promova știința ca atare, și cu Administrația școlară, care are menirea de a crea și garanta normalitatea vieții școlare în toate privințele, Institutul de Pedagogie va organiza și conduce opera de aplicare practică, pe toate terenele vieții școlare, a principiilor pedagogice și a progresului realizat peste tot de știința pedagogică, con-

form necesităților actuale, -- lucru pe care nici Universitatea, nici Administrația școlară nu sunt în măsură să-l facă decât cel mult în mod incidental.

Institutul de Pedagogie din Cluj va consta din următoarele secțiuni:

1. Seminar pedagogic universitar, în vederea pregătirii teoretice cât mai largi a viitorilor profesori secundari.

2. Liceu-model, având să servească ca școală de aplicație a Seminarului pedagogic, în vederea satisfacerii din punct de vedere practic a necesităților de sub punct 1.

3. Colegiul studenților în Litere și Științe, pentru adăpostirea și îndrumarea studenților cari se pregătesc pentru profesorat și cari din punct de vedere al propriei lor formări sufletești au nevoie de o îngrijire morală și științifică cu totul deosebită, iar din punctul de vedere al carierii lor viitoare au nevoie să fie în contact cât mai intim atât cu școala de aplicație a Seminarului pedagogic, cât și cu întreaga activitate a Institutului pedagogic.

4. Laborator de Pedologie și Pedagogie experimentală, pentru urmărirea noilor curente în pedagogie și aplicarea lor, conform trebuințelor speciale ale poporului nostru.

5. Laborator de Psihologie experimentală, — acestea două păstrându-și legătura lor firească cu catedrele universitare cărora aparțin.

6. Muzeu Pedagogic, menit a ține în curent corpul didactic cu materialul didactic modern dela noi și din străinătate.

7. Biblioteca Pedagogică, menită a oferi corpului didactic întreaga literatură pedagogică românească și universală, spre completarea culturii lui și spre a se ține la curent cu progresele moderne.¹⁾

8. Secția cursurilor de perfecționare a corpului didactic, menită a organiza cursuri sistematice pentru profesorii cursiști, pentru directorii de licee, școli civile, școli normale, speciale, pentru revizorii școlari, pentru profesori după specialități, pentru școli de specialitate, apoi cursuri speciale despre diferite probleme pedagogice ș. a.

¹⁾ Pct. 6 și 7 fac posibilă și realizarea § 2 din Statutele Casei Invățătorilor, § care, în urma convențiunei cu Universitatea, nu mai poate fi realizat în cadrele de acum ale C. I.

9. Secția publicațiilor pedagogice menită a iniția și a susține publicarea unei Biblioteci pedagogice, a unui Anuar al Institutului, a unui Buletin al lui, al unei sau mai multor reviste pedagogice, foi volante etc.

10. Secția activității extrașcolare a corpului didactic.

Institutul de pedagogie din Cluj se va deschide în cursul anului școlar 1921—22, în condițiile pe cari împrejurările actuale le vor permite, și se va desvolta succesiv, an de an, în măsura necesităților și a posibilităților. El va fi instalat în localul Colegiului Latin, în care Onor. Minister de Instrucție a plasat anul acesta „Casa Învățătorilor”. Considerând că Asociația învățătorilor a ocupat în toamna anului acestuia dela unguri un al doilea Cămin, absolut suficient pentru fiii lor și pentru trebuințele preconizate de Casa Învățătorilor, aceasta să fie îndrumată a se muta din Colegiul Latin în noul Cămin al învățătorilor.

Cum însă actualul Colegiu Latin nu este suficient pentru toate trebuințele Institutului de Pedagogie, trebuie rugată Primăria orașului, care a donat la 1902 și terenul pe care se află actualmente Colegiul Latin, să cedeze pentru scopul susindicat și întreg terenul din dosul Colegiului, teren care cuprinde astăzi Țigănia orașului pe care, de altfel Primăria a și hotărât s'o desființeze, cu scopul însă de a o înlocui cu un parc. Acest teren să fie cedat Institutului de Pedagogie pentru a clădi pe el Institutul de Pedagogie, cu tot ce se ține de el.¹⁾

¹⁾ Acest teren este de 12.000 m². — Desființarea Țigăniei este o chestiune deosebit de importantă nu numai din punct de vedere estetic, ci și moral și igienic. Pentru tinerimea adăpostită în Colegiul Latin vecinătatea imediată a acestui cartier este și degradantă și primejdioasă. Atmosfera legeră și degajată pe care o răspândește în jurul acestei case tașma numeroasă și insolentă a ființelor depravate, expune tinerimea la situații de care ea trebuie ferită cu orice preț. Este de mirare cum Ungurii au putut așeza un institut de educație în cel mai abject mediu social.

În ce privește primejdia de ordin igienic pe care o prezintă Țigănia, față părerea medicului primar al orașului, Dr. Toroiănu, publicată în ziarul «Infrățirea» din Cluj dela 12 Februarie a. c.:

„În spatele Teatrului Național, la o depărtare numai de câteva sute de metri, în cea mai frumoasă poziție a orașului se găsește cel mai infect cartier, cartierul țigănesc, care e un permanent focar de boale. Lipsa apei și a canalului în acest cartier are urmări grave și asupra cartierelor mai din centru. Fiind situat pe deal, apa ploilor duce cu ea spre centrul orașului toată murdăria și infecția.

Cred că într'un viitor apropiat când situația financiară, a orașului va fi mai bună, se va căuta a se expropria acest cartier pentru a scăpa centrul orașului de un focar permanent de boale infecțioase.”

Funcționarea Institutului de Pedagogie, care va fi o instituție de stat deosebită, va fi normată printr'un Regulament special, care va prevedea toate amănuntele ce decurg din organizarea proiectată mai sus.

Urgența inactivării acestui Institut o reclamă mai ales împrejurarea că pentru pregătirea practică a viitorilor profesori din Transilvania nu s'a pus până acum în aplicare nici o măsură menită a rezolvi problema în mod satisfăcător. Căci adresa Onor. Minister, prin care se decretează înființarea, în cadrele Universității din Cluj, a unui Seminar pedagogic pentru pregătirea practică a candidaților de profesori, după constatarea Consiliului Facultății de Litere dela acea Universitate, nu poate forma substratul unei activități în direcția din chestiune, ci este nevoie ca Onor. Minister să caute rezolvirea problemei în afară de Universitate, printr'un institut special.

Subsemnatul profesor ordinar de pedagogie la Universitatea din Cluj, fiind însărcinat, prin însuș ordinul de numire ca profesor, și cu direcția Seminarului pedagogic universitar, pe care l-am și preluat dela Unguri, în interesul învățământului mă simt obligat a recomanda spre primire Onor. Minister propunerile de mai sus, cu observarea că, dacă ele nu vor fi primite, să binevoiți a mă desărcina de atribuția de director al Seminarului pedagogic universitar, rămânând, în acel caz, să-mi concentrez întreaga mea activitate exclusiv în cadrele Universității.

Primiți, Vă rog, D-le ministru, asigurarea stimei mele,

Cluj, la 26 Noemvrie 1921.

ONISIFOR GHIBU

directorul Seminarului pedagogic universitar.

MAIESTATE,

Ajuns la sfârșitul expunerilor mele, îmi permit a crede că pe urma lor se desfac dela sine o serie de încheieri cari se impun ca niște postulate categorice.

Cea dintâi încheiere privește atmosfera generală care a cuprins în ultimii doi ani viața publică din Transilvania, atmosferă care a politicianizat în cel mai rău înțeles al cuvântului, toate manifestările de viață, amenințând cu distrugere însuș Statul. Incăput pe mâinile tuturor parveniților politici, acest colț de țară oferă cea mai dureroasă priveliște; el pare o colonie dată în exploatarea fără scrupul și fără rușine a câtorva persoane pe cari o întâmplare oarbă le-a săltat pentru moment la suprafața vieții publice. Cele mai sfinte principii sunt călcate în picioare, de dragul intereselor acestor persoane; cele mai de seamă instituții batjocurite; cele mai folositoare idei înlăturate.

Dacă conducătorii țării nu vor fi îndrumați spri o altă concepție a datoriei decât cea care a pus stăpânire în Transilvania de doi ani încoace, mă tem că tot ce s'a înjghebat aici cu atâtea sacrificii și suferinți, se va nărui, alegându-se nimic de Stat și de Popor.

A doua încheiere privește crearea noilor cadre reclamate de trebuințele variate ale învățământului superior din România întregită. În Ministerul de Instrucție trebuie să se înființeze o direcție anume

pentru învățământul superior care să studieze temeinic și sistematic trebuințele acestui învățământ și să le soluționeze potrivit adevăratelor necesități naționale și științifice. Această direcție să nu fie dată pe mâna oamenilor de partid, cari se schimbă cu fiecare guvern, ci să fie încredințată unei persoane care din capul locului să însemneze o garanție că va servi numai marile interese ale îndrumării culturei și educației.

A treia încheiere reclamă în mod imperios ca Onor. Minister al Instrucției publice să fie îndatorat a lua în revizuire radicală chestiunea Casei Învățătorilor din Cluj, care este un atentat la dreptul public, întrucât exclude pe învățătorii neromâni dela drepturi cari nu li se pot contesta și întrucât exclude pe membrii corpului didactic de grad secundar și superior din Transilvania și pe toți membrii corpului didactic din celelalte provincii, dela un favor pe care Statul îl oferă numai învățătorilor români din Transilvania, — și în consecință, a da C. I. o altă organizare, mutându-o din actualul local, care e al Statului, și aducându-o în legătură cu Casa Corpului didactic din București.

În acelaș timp se impune ca Onor. Minister să fie îndatorat a lua măsurile necesare în contra acelor elemente cari au introdus, patronat și menținut anarhia în conducerea de până acum a C. I., păgubind țara și compromițând și principiile fundamentale ale vieții de stat și principiile moralității, fără de care un stat nu poate să trăiască.

Dacă funcționarii Statului nu sunt trași în mod riguros la răspundere pentru faptele lor incorecte și nu sunt pedepsiți în mod exemplar, viața publică, și așa profund zdruncinată de războiu, se dărapănă cu desăvârșire.

A patra încheiere impune ca Onor. Minister să fie îndatorat a reînființa Colegiul Latin, dându-i o organizare așa cum o au cele mai bune institute similare din lume, și acelaș să cheme la viață Institutul de Pedagogie din Cluj, care este o necesitate imperioasă a culturii noastre naționale.

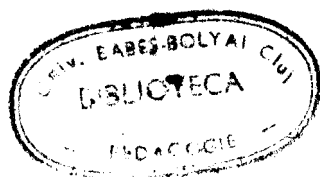
Cred că Maiestatea Voastră, care a arătat totdeauna atâta solitudine față de Universitatea din Cluj, va găsi modalitățile necesare pentru a traduce în fapte postulatele înșirate aici.

Țara întreagă Vă va fi recunoscătoare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANEXE

BCU Cluj Central University Library Cluj

Universitatea națională a Daciei superioare.¹⁾

— Părerii propuse public Marelui Sfat Național al
Românilor din Ardeal, Banat și Țara ungurească. —

De

VASILE PÂRVAN

profesor la Universitatea din București, membru al Academiei Române.

A. Motivare.

Infăptuirea unirei politice a tuturor Românilor într'un singur Stat național, cere — ca răscumpărare a supărării ce le-o facem vecinilor, prin însăși existența noastră *latină* în mijlocul lumii lor *slavo-turanice* — înflorirea unei culturi de caracter nu numai național-etnografic, ci și internațional-civilizator. În acest chip existența noastră în Răsăritul adversar nouă va interesa solidar și pe toate națiunile luminate și puternice ale Apusului.

Astăzi, când în locul instituțiilor de cultură superioară ale dușmanilor noștri din Ardeal ori Bucovina, noi vrem să întemeiem așezările noastre de muncă spirituală, creatoare de valori culturale universale, se impune ca fiecare dintre cei ce au gândit ceva în această direcție să-și spună părerea, spre a se pune la cale ceva bine alcătuit, trainic și lipsit de vechile păcate ale vieții noastre publice și naționale.

Aceasta cu atât mai mult cu cât nu ne este iertat ca desființând ce era la adversari, noi să înființăm ceva de natură și putere inferioară. Cererea vremii e ca noi să venim cu ceva superior nu numai propriilor noastre așezăminte din vechiul regat, ci cu ceva mai presus și de organizația de până acum a adversarilor noștri.

¹⁾ Studiul acesta a apărut mai întâi în revista „Luceafărul” din București (Martie 1919). Pentru marele interes pe care el îl reprezintă și astăzi și pentru posibilitatea reluării tradiției dela începutul Universității din Cluj, am crezut că este bine ca el să fie tipărit ca anexă la studiul de față. Autorul lui, d. Vasile Pârvan, a avut bunăvoința de a-mi da autorizația necesară, pentru care îi aduc aici mulțumirile mele.

În special în ținutul românesc dintre Carpați și Tisa acum întâi se întemeiază o instituție superioară românească de cultură generală și, dacă e lucru firesc ca toți să se gândească la reproducerea încă într'un exemplar a tipului de Universitate din România veche, aceasta nu înseamnă că gândul cel mai bun ar fi acesta. O atare procedare ar fi, credem, pentru cultura superioară a neamului nostru o scădere, iar față de străini o înfrângere. Nivelul educativ, moral și social-cultural al Universităților din România veche are însuș nevoie imediată de ridicare, personalul educator e slăbit și tulburat de politica de partide (sunt de pildă persoane, care pe sprijin politic au ajuns în corpul universitar, fiind nedemne de această situație), în sfârșit organizarea tehnică, științifică și didactică e așa de regretabil rămasă în urmă, iar cea socială aproape neexistentă, încât o înființare a Universității din Dacia Superioară după chipul și asemănarea celor din Dacia Inferioară și o ocupare a locurilor de profesori cu docenții și profesorii actualmente oficial consacrați ca titulari în cele două universități cisalpine, fără un criteriu ideal de alegere, în afară de consacrarea arătată, ar fi o mare greșală.

Dimpotrivă, noua universitate ar trebui să se inspire dela tipurile cele mai înaintate de universități europene și americane, ar trebui să-și recruteze personalul pe baza unor principii superior științifice și etice, firește nu cu excluderea persoanelor utilizabile din cele două universități din vechiul regat, dar în linia întâia din întreaga mulțime a intelectualității române trans- și cisalpine, pe baza unui contract moral între noua universitate și noii ei membri, încheiat în vederea aplicării unor principii călăuzitoare ca acelea din statutele ce urmează aici, firește, ca o simplă părere personală, *exempli gratia*.

B. Statute și principii.

Se înființează pe ziua de 1 Octombrie 1919, cu sediul în Cluj, deocamdată în localul fostei universități maghiare, iar mai apoi și în numeroase clădiri proprii, ridicate după planuri speciale, Universitatea națională a Daciei superioare.

Scopul acestei universități este întreit:

1° De a da absolvenților școalelor de caracter secundar cultura specială literară—pură și aplicată,—științifică—pură și

aplicată,—artistică—pură și aplicată, teologică—de diferite confesiuni,—tehnică, juridică, medicală, agricolă, forestieră, minieră, social-politică, social-economică, administrativă, industrial-comercială, financiară, cooperativă și jurnalistică,

2° De a forma caractere printr'o educație specială în institute de viață socială universitară, și de a da o concepție despre lume unitară, etic-națională, tuturor membrilor ei, fără deosebire de specialitate, origine ori confesiune.

3° De a promova literele, artele și științele—pure și aplicate—prin activitate originală, creatoare de valori nouă spirituale, atât a profesorilor cât și a studenților, în mari institute de aplicare, cercetare și lucru personal, înzestrate după toate progresele actuale ale tehnicii atelierelor, institutelor, seminariilor, laboratorilor, bibliotecilor, clinicilor, etc., universitare și particulare.

Universitatea va fi instituție națională deplin autonomă, după modelul Academiei Române combinat cu al Universităților americane. Statul va avea dreptul numai de control moral, întrucât va plăti pe profesori și va da o subvențiune anuală fixă, generală, care va fi apoi repartizată de organele independente ale Universității între diferitele ei institute.

Universitatea își cheamă și își alege singură personalul ei, își administrează singură fondurile, își face singură publicațiile, acordă burse, misiuni după cum crede ea mai bine.

Universitatea e persoană morală și ca atare posedă avere personală pe care și-o administrează singură — întocmai ca Academia Română — fără amestecul nimănui.

Universitatea având ca unul din scopurile ei principale înalta educație etică a membrilor ei, adoptă principiul englez, combinat cu cel american, al internatului liber, atât pentru profesori cât și pentru studenți. Pentru cazul că principiul internatului liber, nu ar da roade, profesorii și studenții preferind a trăi în locuințe particulare și deci a continua actualul particularism și aneticism, care duce la pulverizarea energiilor naționale și la demoralizarea tinerimei, se va aplica, prin abateri de la principiile extrem-democratice, internatul obligatoriu.

Pentru a forma, nu ciclopi, ci oameni deplini, cu o cultură armonioasă în toate direcțiile, Universitatea adoptă principiul englez al bipartiției în *colleges* și *University* cu *fellows*

și *regii professores*, dar însuflându-i cu totul alt spirit. Anume, studenții aceleleași specialități sunt organizați într'un colegiu, care la rândul lui e subîmpărțit în secțiuni, cât mai numeroase, spre a permite cea mai ascuțită specializare. Dimpotrivă însă, orice student dintr'un colegiu — cu titlul latin: *alumnus* — spre a fi recunoscut ca student — *studiosus* — trebuie să fie membru al Universității, adică să urmeze la buna lui alegere, anumite cursuri de caracter general literar, filosofic, artistic ori științific,

Pentru ușurarea procedării se prevăd ca obligatorii pentru obținerea primului titlu academic — acela de *magister* (*artium*, *legum*, *scientiarum*, *medicinae*, *technicae*, etc., etc.) cel puțin trei ani ca *alumnus* al unui colegiu și cel puțin doi ani ca *studiosus* al Universității, în total cel puțin patru-cinci ani de frecventare (al treilea an ca *alumnus* putând fi făcut și simultan cu primul ca *studiosus*).

Colegiile nu sunt însă numai școli speciale de instrucție, ci și mari laboratorii de educație etică, națională, civică, estetică, etc. *Președintele* unui colegiu va fi întotdeauna un profesor cu vastă experiență filosofică și practică a vieții, general-omenești și naționale. Deasemenea educația igienică și sportivă e tot grija *colegiilor*.

Acei studenți și în special *magistri* (*artium*, etc.) cari arată în litere, arte, științe ori filosofie, drept, sociologie, etc., etc., aptitudini și talente creatoare, sunt *chemați* (nu: se înscriu) în Institutele Universității ca membri ai lor și acolo, cu titlul de *scholares*, lucrează pentru promovarea gândului omenesc sub conducerea și alătura de *professores regii*, șefii institutelor. Prima lor lucrare originală mai importantă le dă dreptul de a fi proclamați *doctori* în specialitatea lor. Doctoratul lor fiind din punct de vedere practic o demnitate cu cele mai însemnate și mai pline de răspundere urmări, el nu se va acorda decât cu cea mai mare luare aminte, atât la meritele științifice cât și la cele etice și sociale ale candidatului.

Universitatea deci se împarte din punctul de vedere al educației științifice și speciale, în Colegii, — din cel al educației generale și etice, în Facultăți, — iar din cel al promovării științei, artei și filosofiei, în Institute. Cele trei feluri de ramuri ale Universității sunt autonome unele față de altele. Interesele lor

reciproce sunt apărate în senatul *Universității* de reprezentanții lor legali: *Președinții* Colegiilor, *Decanii* Facultăților, *Măestrii* Institutelor.

Se prevăd în Universitatea națională a Daciei Superioare deocamdată următoarele colegii (altele se vor înființa pe măsură ce donațiunile particulare și publice făcute Universității o vor pune în stare de a înființa catedre, institute și organizații nouă, cari, firește, fiecare, vor purta, întotdeauna numele donatorului).

1. Colegiul umanistic, ocupându-se cu studiile clasice:
2. Colegiul literar, ocupându-se cu filologia, istoria și estetica limbilor și literaturilor mai nouă.

3. Colegiul istoric.

4. Colegiul artelor plastice și de aer liber (pictura, sculptura, arhitectura, arta spațiului, ornamentica, arte industriale, arte decorative).

5. Colegiul muzicii sacre și profane și al artelor scenice.

6. Colegiul științelor naturale și geografice.

7. Colegiul științelor fizice și matematice.

8. Colegiul agricol.

9. Colegiul viticol și horticol.

10. Colegiul forestier și al apelor.

11. Colegiul carierelor și minelor.

12. Colegiul chirurgical.

13. Colegiul medical.

14. Colegiul farmaceutic.

15. Colegiul veterinar.

16. Colegiul pedagogic, ocupându-se cu pregătirea profesorilor de caracter secundar, atât de partea literară și științifică, cât și de cea tehnică ori profesională.

17. Colegiul științelor sociale și juridice.

18. Colegiul științelor administrative și de stat.

19. Colegiul științelor economice și financiare.

20. Colegiul științelor politice și militare.

21. Colegiul comercial-industrial.

22. Colegiul cooperativ și comunist.

23. Colegiul jurnalistic și publicistic.

24. Colegiul inginerilor de îmbunătățiri funciare.

25. Colegiul inginerilor mecanici, electrotehnici și ai instalațiilor de igienă publică.

26. Colegiul inginerilor civili.
27. Colegiul inginerilor navali.
28. Colegiul inginerilor industriali.
29. Colegiul filosofic.
30. Colegiul teologic (atâtea secțiuni câte confesiuni).

Aceste colegii sunt a se subsuma următoarelor Facultăți, cari sistematizează principiar, *a.* științific și *b.* ca concepție despre lume, în cursuri de caracter general și sintetic, cunoștințele izolate, speciale și tehnice, predate în colegii.

1. Facultatea de Litere și Arte, subsumând colegiile 1—5.
2. Facultatea de științe naturale, subsumând colegiile 6—15.
3. Facultatea de științe sociale, subsumând colegiile 16—23.
4. Facultatea tehnologică, subsumând colegiile 24—28.
5. Facultatea filosofică și teologică, subsumând colegiile 29—30.

N. B. Spre deosebire de toate celelalte colegii, colegiul filosofic nu admite în sânul său decât *magistri* ai uneia din cele 29 de grupe de discipline, predate de colegiile celelalte.

Titlul de *magister*, într'una din grupele de discipline care dau numele colegiilor, se dă pe baza unui examen trecut înaintea Facultății din care face parte colegiul.

N. B. În filosofie nu se poate da decât titlul de doctor, precum s'a văzut mai sus.

Titlul de *magister* se dă pe latinește potrivit numelui colegiului din care respectivul *studiosus* a făcut parte ca *alumnus*: *M. L. A.* (*magister litterarum antiquiorum*), etc.

Practic, titlul de *magister* e echivalent cu cel de licențiat sau doctor din regatul vechiu.

Se dă deocamdată puțința de lucru (până la alte donațiuni) în următoarele institute:

A) Cele existente pe lângă fosta universitate maghiară de tip vechiu, adaptate la noul nostru program universitar.

B) În următoarele:

1. Institutul archeologic.
2. Institutul filologic.
3. Institutul istoric.
4. Institutul filosofic.
5. Institutul geografic-morfologic.
6. Institutul geografic-uman, etnografic și etnologic.

7. Institutul de estetică socială.
8. Institutul sociologic și politic.
9. Institutul juridic.
10. Institutul economic și financiar.
11. Institutul ameliorărilor și invențiunilor tehnice.
12. Institutul ameliorărilor și invențiunilor agricole și industriale.

Profesorii universitari sunt de trei feluri: *regii*, *honorarii*, *adiutores*. Retribuțiile lor inițiale sunt de 1000, 800, 600, la care se adaugă gradațiile ca în regatul vechiu, iar până la clădirea localurilor-vile cari, ca la Oxford și Cambridge, ori în America, să dea locuință în Universitate, și un plus pentru chirie ca în vechiul regat. În afară de aceste retribuții, Universitatea acordă din fondurile ei suplamente acelor profesori distinși pe care ea îi cheamă dela alte Universități, oferindu-le nu numai condiții morale dar și materiale superioare, și acelor profesori ai ei, cari prin munca, talentul lor didactic, ori geniul lor creator, aduc înaintare sau renume Universității din Dacia Superioară.

Principiar, înaintarea profesorilor e aceasta: chemați ca *adiutores* la Colegii, ei înaintează acolo sau în Facultăți ca *honorarii*, pentru a ajunge în Facultăți sau, însfârșit, în Institute, *regii*.

Un *maestru* de institut nu e obligat să facă și cursuri în *Facultate*, ci el își împlinește misiunea sa de *professor regius* chiar și numai prin lucrul său în Institut, unde, în locul prelegerilor, el are la ore fixe *colloquiile* cu *scholares*, cu cari lucrează.

Maestrul își poate atașa ca asistenți alți profesori. Ei însă sunt datori să lucreze și în colegiul sau facultatea de unde au fost chemați.

Dimpotrivă, date fiind grelele ocupații și marea răspundere pe care o au președinții colegiilor și decanii facultăților, cari răspund de întreaga pregătire intelectuală și etică a studenților instituțiilor lor, ei sunt liberi să facă sau nu prelegeri în timpul prezidenției sau decanatului lor. Retribuția lor nu devine nici mai mare nici mai mică față de titlul lor profesoral inițial, afară de cazul că ei dau o contribuție prea importantă de muncă sau studii nouă, și atunci firește sunt răsplătiți cu suplamentele indicate mai sus.

Directiva spirituală și controlul superior intelectual, moral și metodic, îl are rectorul Universității, care urmărește pas cu pas progresele ori regresele făcute, propune măsuri de îndreptare, etc., etc. El este părintele spiritual al Universității. În sarcina sa el este ajutat de senatul Universității, compus din președinții colegiilor, decanii facultăților și măștrii institutelor; în anume cazuri se adaugă câte un delegat ad-hoc din fiecare colegiu și facultate pentru chestiunile de: 1° reorganizare; 2° chemări de personal; 3° pedepse aplicate profesorilor; 3° acceptări și destinări de donațiuni.

Directiva materială și controlul fondurilor și instituțiilor economice și gospodărești, luarea socotelilor, etc., o are prorectorul. El este gospodina Universității—ca locotenentul de vas—și este asistat de un colegiu de cinci *curatores*—aleși—câte unul de fiecare Facultate. El este responsabil de gestiunea sa în fața rectorului, asistat de senatul simplu.

Rectorul, prorectorul, curatorii, decanii, președinții, sunt aleși pe un singur an; ei pot fi însă continuu realeși, dacă gestiunea lor se dovedește prosperă pentru Universitate. Măștrii institutelor sunt dela început aleși ca șefi de lungă durată. În orice caz e de dorit continuitatea cât mai îndelungată a funcționării demnitarilor universitari, pentruca Universitatea ce se înființează acum să-și creeze o tradiție sănătoasă, pe care apoi diferitele schimbări de persoane să n'o mai poată primejdui. Deaceia e de recomandat la primele alegeri ce se vor face o cântărire foarte atentă a aptitudinilor candidaților.

Universitatea își are editura ei proprie organizată cât mai complet, în toate direcțiile artei tipografice. Curator de drept al activității spirituale a editurei și cu drept de veto e rectorul. Curator cu drept de veto al activității materiale a editurei e prorectorul. Director al editurei e un magister sau doctor, specialist în publicistică și jurnalistică.

Toți profesorii și toți studenții sunt în principiu interni. La început se vor permite însă, probabil în cea mai largă măsură, din cauza lipsei clădirilor, abateri dela acest principiu; pe măsură însă ce vor fi clădiri, principiul se va aplica cu cea mai mare stricteță. (Vezi mai sus).

Colegiile, Facultățile și Institutele dau instrucția pentru ambele sexe deopotrivă. Pentru partea educativă însă (în internate) paralel cu colegiile masculine, se vor înființa altele feme-

nine, adaptate nevoilor spirituale și sociale ale femeiei, și având în Facultăți și Institute o continuitate teoretică a chestiunilor și disciplinelor specific feminine, în legătură cu rolul special al femeiei în societatea contemporană. Coeducația în colegii este exclusă, din motivul firesc de a păstra neatinse delicateța sufletului femeiesc, altfel ușor trivializabil printr'un contact prea continuu cu sexul opus, mai brutal și mai nesimțitor prin însăși firea lui.

E de dorit ca pentru principalele ramuri ale vieții sufletești și ale ocupațiilor practice feminine, să pornească chiar dela început — iar nu abia mai târziu — a funcționa colegii feminine alătura cu cele masculine.

Profesorii în colegii, facultăți și institute, pot fi fără deosebire bărbați sau femei, atât la studenți cât și la studente.

Deasemenea au dreptul profesorii-femei a fi aleși în orice demnitate universitară.

Se va tinde la așezarea colegiilor și dacă se poate a întregii Universități, cu toate clădirile ei de cursuri, institute, locuințe și internate, afară din oraș, amenajându-se lângă râu un mare parc englez, în care clădirile să constituie nu un bloc, ci pavilioane izolate prin spații mari și vegetație bogată.

Universitatea se administrează pe ani școlari: 15 August—15 Iunie. Fiecare an școlar se deschide festiv în ziua de 1 Septembrie dimineața cu o cuvântare de caracter original, filosofic, literar sau științific, a Rectorului. În aceeași zi, după amiază, aceeași solemnitate se face de colegiile unite în Facultăți și de Institute.

Universitatea își dezvoltă activitatea științifică pe semestre: de toamnă, dela 15 August—15 Ianuarie, și de primăvară, dela 15 Februarie—15 Iunie.

Cursurile încep — sub sancțiune — cel mai târziu la 1 Septembrie și 1 Martie al fiecărui semestru.

Fiecare profesor e dator cu cel puțin 6 ore de curs și cel puțin 4 ore de exerciții practice săptămânal. Senatul sub președinția rectorului priveghează și pedepsește abaterile dela această datorie.

Un profesor e dator, în limitele cunoștințelor și talentelor sale, a servi Universității cele 10 ceasuri săptămânal, oricum și oriunde ar dispune Senatul, după prealabila cercetare a nevoilor

Universității. De pildă: acelaș profesor poate fi obligat să lucreze: două ore într'un colegiu, două în altul, două în Facultate, două ore de exerciții practice elementare în colegiu, două ore de lucru superior științific ca asistent într'un institut, etc.

Planul de cursuri și orariul universitar al fiecărui semestru se fixează la sfârșitul semestrului precedent într'o ședință a *marelui consiliu*, la care iau parte toți profesorii din întreaga Universitate. La acest consiliu profesorii iau la cunoștință planul general de lucru al Universității alcătuit de rector și se supun arbitrajului lui în caz de conflicte de orar ori materii între colegi.

Profesorii sunt invitați a institui între ei o alternare de prelegeri în materiile înrudite, făcând fiecare la rând prelegerile celuilalt, pentru că astfel ei să-și păstreze totdeauna viu un orizont cât mai larg.

La sfârșitul aceleiași ședințe a *marelui consiliu* se proclamă în chip sărbătoresc, de față fiind și câți mai mulți studenți, pe rând, toți *doctorii* din semestrul isprăvit.

În cel mult două săptămâni dela încheierea oficială a semestrului, directorul editurii Universității e dator să scoată în public și să trimeată pretutindeni *Planul de lucru și prelegeri* al Universității pe semestrul următor.

Președinții colegiilor, decanii facultăților și maestrii Institutelor sunt răspunzători față de rector de neglijența membrilor instituțiilor lor în darea la vreme a materialului necesar *Planului, în mâinile secretarului marelui consiliu*, care aranjează tot pentru publicare și predă spre executare directorului Editurii.

C. Vieța în colegii.

Nu există prelegeri decât dimineața dela 8 până la 1. Toate orele de după masă sunt rezervate higienii, sporturilor, anchetelor sociale, operelor de extensiune universitară, experiențelor în ateliere și fabrici, lucrărilor în laboratorii, biblioteci, seminarii, institute, etc. Orele de seară sunt rezervate vieții sociale a studenților și studentelor. Diferitele colegii organizează seri de muzică, de artă scenică, de poezie, etc., etc., fac conveniri de caracter deliberativ, fac întreceri de caracter oratoric, etc., etc. Culcarea e la 11, scularea la 7. Masa de amiază la 1, cea de seară la 8.

O mare atenție dau toate colegiile fără deosebire curățeniei, sănătății și voiniciei trupești. Se admit însă numai sporturi estetice; cele brutale sunt excluse. Fiecare colegiu își va avea un comandant al sporturilor.

Bibliotecile colegiilor trebuie să fie autonome unele față de altele, chiar dacă o carte ar trebui cumpărată de 30 de ori pentru cele 30 de colegii.

Dormitoriile se vor distribui după întovărășirea firească a *alumnilor*. Cei ce sunt mai înrudiți sufletește își aleg dormitoriul lor, firește cooptând ei cu majoritate pe ceilalți până la numărul fix de paturi.

Relațiile cu profesorii înăuntrul colegiilor sunt în cel mai larg spirit camaraderesc. Sunt condamnate orice saluturi și onoruri rigide dela *alumni* la *magistri* și orice morgă și asprime dela *magistri* la *alumni*.

În afară de motive binecuvântate, profesorii cu familiile lor iau masa în comun cu alumnii. Tonul ce domnește e acela al unei societăți distinse: conversația — ușoară — nu devine niciodată trivială, sentimentele unora față de alții sunt de cea mai perfectă stimă reciprocă.

Viața socială în colegii are ca scop ultim formarea de oameni armonioși: frumoși nu numai trupește și intelectual, ci și etic și estetic. În special educația etic-națională și estetic-națională va fi urmărită prin conversații și discuții libere, academice și peripatetice, în după amiezile frumoase și în serile cu lună în marele parc al universității, unde profesorii și studenții grupe-grupe, după afinitățile electivă care se vor fi creat între ei, vor căuta să-și lămurească rostul vieții individuale, sociale și naționale.

Studenții săraci nu vor fi pomanagii statului ori ai instituțiilor, ci ei își vor câștiga, ca în Universitățile americane, singuri existența, studenții cu dare de mână plătind la case taxe speciale pentru serviciile făcute de colegii lor mai săraci (servitori nu vor exista afară de bucătarii și rânđașii de gunoae și curățenie); pentru meditațiile date de cei săraci celor bogați, iarăși se vor vărsa la casă taxe în folosul lor și, în sfârșit, studenții săraci, pentru lucrările frumoase pe care le-ar face ca membri ai institutelor practice vor căpăta premii. Cu taxele în socoteala lor și cu premiile ei își vor plăti — măcar în parte

— întreținerea. Studenții cu dare de mână, care ar îndrăzni să fie necolegiali cu studenții săraci cari îi servesc, ca și cei săraci, dacă s'ar arăta servili ori lipsiți de caracter, vor fi imediat eliminați din Universitate.

Colegiile ca corpuri constituite au dreptul de a primi dela oamenii și instituțiile cu simpatie pentru ele atât bani cât și alimente de tot felul, pentru întreținerea studenților. Studenții cari cu rândul se vor ocupa cu economatul vor ține registre regulate de numele donatorilor și de cele donate, din care se vor publica de președintele colegiului extrase cu mulțumiri la sfârșitul fiecărui an școlar.

Așa cum rectorul e părintele spiritual al Universității, președintele e al Colegiului. Prorectorului îi corespunde în colegiu secretarul.

Secretar ar fi, firește, unul dintre profesorii *adiutores*. Căci universitatea nu cunoaște nici funcționari, nici servitori, ci numai magistri și discipuli în perfectă confraternitate socială și de idei.

Colegiile cari compun o facultate vor avea grijă în alcătuirea orarului lor să lase pentru cursurile generale ce se țin la Facultăți, interesând mai multe colegii dintr'odată, ori chiar pe toate, aceeaș oră disponibilă, pentruca toți alumnii ori studenții să poată fi prezenți acolo.

Alumnii cari au făcut cu succes trei ani în Colegiu și pe baza unui examen au trecut în Facultate, rămân cu viața socială tot în Colegiu, ca *studiosi* și iau parte facultativ la întreaga viață socială a colegiului, întrucât firește ocupațiile lor speciale din facultate le permit.

Examenele de absolvire a colegiilor se dau înaintea Facultății.

Colegiile se subîmpart în secțiuni, după nevoile metodice sau științifice ale colegiului.

Alumnii sunt total liberi în alegerea materiilor lor de studiu. Ei sunt numai obligați la un număr minim de cursuri: două principale și două secundare. Se consideră însă ca o notă foarte rea lipsa de interes, facultativ, pentru alte materii și specialități.

Un alumn al unui colegiu poate urma gratuit și înscrie în caetul său de frecvență, cursuri în oricare alt Colegiu și — după absolvirea primilor 2 ani de colegiu — în oricare Facultate.

Pentru obținerea unui titlu oficial el e însă dator a ține seamă de organizarea sistematică a instrucției pe specialități bine grupate în diferitele colegii și facultăți, organizare pe care el nu o poate răsturna decât în cazul dovedirii unor aptitudini excepționale, arătând că stăpânește bine un minim de trei specialități principale și trei specialități secundare, disparate. Ca răsplată pentru meritele lui i se acordă însă atunci două magisterii dintr'odată, la libera lui alegere (în legătură cu materiile din cari a dat examen).

Orice *studiosus* are dreptul de a lucra în institute subț privegherea profesorului său de Facultate. Lucrările sale sunt valorate — întrucât firește nu revelează o genialitate precoce — ca simple exerciții. El nu e un *scholaris*, ci încă tot numai un *studiosus*.

În colegiile feminine, oricare ar fi specialitatea lor, se va da în orele de după masă o atenție specială rolului etic și estetic, social, al femeii. Se va face o înțeleaptă luminare sexuală a sufletului femeesc, se vor da noțiuni de eugenică și se va face o combatere sistematică a prejudecăților obscurantiste familiare și sociale, cari dau femeii rămasă copil în ghiarele bărbatului bolnav și stricat, fără puțință de apărare ori reacțiune.

Colegiile masculine și cele feminine vor institui jurii comune de onoare pentru pedepsirea studenților de ambele sexe, cari se vor fi arătat comuni, brutali ori cinici în relațiile sociale și în întâlnirile dintre cele două sexe. Aceleași jurii vor proclama în public meritele acelor cari vor fi dovedit un cavalerism în adevăr vrednic de imitat, fie înlăuntrul colegiilor, fie mai ales în viața extra-universitară, de binefacere și luminare socială întreprinsă de studenți în opera de extensiune universitară printre lucrători și țărani.

Căsătoriile între studenți și studente încă din timpul studiilor nu sunt interzise. Ei sunt însă obligați imediat ce relațiile lor au devenit de natură sentimentală, să părăsească chiar dinainte de căsătorie, colegiile din cari fac parte, luând locuință în oraș și participând mai departe ca externi la lucrările și reuniunile colegiilor și facultăților.

Chestiunea funcționarilor și servitorilor și a studentelor sărace în colegiile feminine se rezolvă identic ca în colegiile masculine.

D. Vieața în Facultăți.

Dacă în colegii punctul de greutate se pune pe instrucția solidă în specialitățile alese de fiecare și pe educația sănătoasă trupească, etică, socială și națională, în facultăți principala atenție e îndreptată asupra formării mentalității științifice și filosofice a viitorilor cetățeni. Deoparte cursurile trebuie să dea ultimele rezultate de caracter general obținute de cercetările contemporane, trebuie să fixeze curențele de idei, mereu în prefacere în fiecare știință, trebuie să dea studenților legătura organică dintre diferitele specialități înrudite (aici diferitele cursuri comparate: literatură, artă, știință), — dealtaparte cursuri de filosofie generală, teoretică și practică, la îndemâna tuturor studenților, fără deosebire de specialitate, au a da puțința formării în sufletul fiecăruia a unei idei clare despre 'sensul vieții (individuale, sociale, naționale și universale), iar de alta a unei concepții despre lume bine definite — firește în deplina libertate a alegerei (realiste, idealiste, estetice, teleologic-etice, etc.).

Firește, că o atare înțelegere a rostului facultăților nu se mai poate împăca cu străvechea clasificare a științelor și cursurilor după puncte de vedere aristotelic-scholastice. Atât numele cât și conținutul și spiritul disciplinelor va fi altul. Dacă de pildă în colegii se va admite o împărțire a materiilor după conținutul lor: limbă latină, limbă greacă, gramatică, metrică, istorie română, etc., în facultăți nu vor fi decât catedre și cursuri de *cultură antică*, de *cultură medievală*, de *literaturi comparate*, de *evoluție biologică*, etc., etc.,

Studenții ale căror aptitudini spirituale se vor arăta cu totul neadaptabile unui atare fel al culturii generale, vor fi îndreptați spre facultățile *technice* spre care ei vor arăta mai multă pricepere ori simpatie. Plecând dela principiul că nicio inteligență omenească, oricât de modestă, nu poate fi total inutilizabilă pentru scopurile societății, profesorii vor avea grijă încă din colegii, dar cu atât mai mult în facultăți, ca făcând deaproape cunoștință cu fiecare dintre elevii lor să descopere și să trezească în fiecare scânteia activă, care nu poate lipsi în niciun suflet omenesc, dar care trebuie trezită: prin iubire și muncă. Seminariile, laboratoriile, atelierile (vezi mai jos), de pe lângă fiecare catedră vor da tocmai prilejul acesta, de a deștepta și pune în acțiune diferitele aptitudini *reale* din su-

fletul studenților mai puțin înzestrați ca gândire filosofică. Astfel se va socoti ca un deosebit merit, transformarea (printr'o atare influențare iubitoare) unui student mediocru ori nul la litere ori arte, într'un excelent sau mulțumitor student la științele naturale ori sociale, sau invers.

Ca și în colegii, relațiile dintre profesori și studenți în facultăți trebuie să fie pătrunse de cel mai sincer spirit de camaraderie și interes *reciproc*. Facultățile trebuie să fie largi confraternități într'o mare ordine de idei, în care studenții și profesorii la un loc să socoată ca o datorie de onoare promovarea practică și teoretică a grupului de discipline cari compun Facultatea, fie în totalul lor, fie — pentru cei mai puțin înzestrați filosofic, în disciplinele ei generale — subdivize.

Supremul scop științific și practic al tuturor Facultăților, va fi însă aplicarea la realitatea socială și națională românească a tuturor rezultatelor obținute de cercetarea general omenească, și în special a umanității celei mai înaintate în civilizație, în ce privește curente de idei nouă, ori activitatea de ordin material.

Alătura de studiile aplicate la bogăția națională — ca realitate economică — vor trebui să stea cursurile teoretice și exercițiile practice cu privire la sufletul național și evoluția lui — în artă, știință, filosofie, tehnică, etc. Pentru întâia dată vor fi deci instituite prelegeri, d. p. despre mythologia, ornamentica, etica, poesia, știința populară — română, — ori despre istoria filosofiei, artei, științei, tehnicei române, culte, — etc.

În sfârșit toate Facultățile, fără deosebire, vor accentua, în ocazii izolate ca și, mai ales, în prelegeri sistematice, caracterul romanic al ființei noastre cultural-superioare și vor arăta necesitatea organică a rivalității spirituale dintre noi și vecinii slavi cari ne împresură de toate părțile. Se va ține — fără șovinism — întotdeauna viu spiritul de solidaritate istorică și internațională cu lumea romanică din care facem parte și se va căuta o fructificare pe toate căile a aptitudinilor noastre deosebitoare față de vecinii neromani, o caracterizare din ce în ce mai pregnantă a însușirilor noastre originale, astfel în cât în concertul universal al culturii omenești, nota noastră deosebitoare să reiasă cât mai clară, cât mai armonioasă și cât mai nobilă.

E. Vieața în Institute

nu are nevoie să fie descrisă aici mai în amănunte, ea având a fi din punct de vedere tehnic aceeaș ca în toate institutele din lumea cultă, iar din punct de vedere filosofic-social și național inspirată de aceleași principii conducătoare ca cele descrise mai sus pentru facultăți.

F. Seminarii, laboratorii, ateliere.

Pregătirea tehnică a specialiștilor se face în Universitatea națională a Daciei Superioare în următoarele institute anexe.

Fiecare Colegiu își are, după specialitatea lui, *proseminariile, laboratoriile elementare sau atelierele de începători* respective.

Fiecare Facultate își are *seminariile, laboratoriile, clinicele, atelierele, ori câmpurile sale de experiență*.

Fiecare Institut își are departamentul său de: I^o *studii prealabile* și II° *descoperiri*.

Ierarchia practicanților din cele trei stadii de activitate științifică primează ierarchia din cele trei departamente ale Universității: un *alumnus* devine *studiosus*, și un *studiosus* devine *scholaris*, numai după trecerea cu succes a probelor practice din institutele respective.

De aceea examenele date înaintea Facultății au a fi nu examene de memorie ori de retorică, ci de metodă și de activitate practică. Lucrările bune în proseminarii ori seminarii, de pildă, pot scuti de anume probe (nu de toate) de caracter pur teoretic.

G. Extensiunea universitară.

Se declară principiar solidară cu Universitatea națională a Daciei Superioare întreaga cultură socială a ținuturilor românești dintre Carpați și Tisa.

Toți reprezentanții culturii sociale (școli, biserici, muzee, biblioteci, teatre, societăți filharmonice, societăți științifice și literare, etc.) sunt de drept membri ai Universității naționale, în gradele ce li se vor conferi ca indivizi ori corporații de Senatul Universității (în forma lui cea largă: vezi mai sus). Ca atare ei pot fi, pe baza activității lor în aceste grade, înaintați și distinși potrivit organizării centrale. De pildă, un învățător

de sat e de drept *alumnus*; pe baza unei activități roditoare acasă și a urmării cursurilor de vacanță pe care le institue Universitatea, sau a cursurilor de extensiune ale aceleiași (vezi mai jos) el poate deveni *studiosus*, *magister*, *scholaris*, ori chiar *doctor*.

În acest fel întreaga lume culturală e direct interesată la bunul mers, și ia parte la activitatea Universității.

Fiecare colegiu stă în legătură de corespondență și personală cu toți cei a căror activitate e de domeniul lui. El le comunică și îi ține în curent cu toate progresele făcute în știința respectivă, îi convoacă la marile adunări și festivități, le trimite cărți și aparate — împrumut — din colecțiile lui, le răspunde la întrebările lor, etc.

Fiecare instituție culturală provincială se consideră de drept ca o ramură a Universității și îi cere acestuia personal de lucru, material de studii, sfaturi, instrucții, cursuri și conferințe speciale, acolo la fața locului, anchete generale și de amănunte, experiențe tehnice și sociale, etc.

Universitatea întemeiază în diferitele părți ale țării trans-alpine institute anexe ale ei potrivit cu necesitățile locale; de pildă, în regiunile industriale laboratorii de experiențe tehnice speciale regiunii, universități populare pentru lucrători, muzee și biblioteci industriale și de cultură popularizată, etc., în regiunile miniere, instituții analoage; în regiunile agricole mari câmpuri de experiențe, laboratorii de chimie agricolă, cursuri și conferințe de iarnă pentru cultura generală, etc.

Universitatea întemeiază muzee, expoziții și biblioteci circulante. Întemeiază *cursuri și conferințe ambulante*, etc.

În toată această operă de extensiune universitare întregul corp central ia parte: profesorii ca și studenții, deopotrivă. În special studenții sunt întrebuințați la higiena și politica culturală-socială a bărbatilor, iar studentele la higiena și politica culturală-socială a femeilor.

Un comitet central pe lângă Universitate, avându-și locul său propriu: *Extensiunea universitară*, cu archiva, biblioteca, materialul și personalul său de profesori și studenți (după greutatea sarcinei ce o are fiecare) lucrează la centru, organizând întreaga activitate provincială, de vară și de iarnă, de zi și de noapte. Un număr de membri din provincie, egal cu nu-

mărul celor dela centru, sunt cooptați și lucrează în diferite localități ca împuterniciți ai centrului. Ei sunt convocați la centru individual sau colectiv, după caracterul chestiunilor în desbatere, ori decâte ori nevoia o cere.

Președintele *extensiunei universitare* nu este în mod obligator rectorul, ci poate fi și un alt membru de frunte al Universității, specialist, ori cu largi cunoștințe în cultura socială.

Cursurile de iarnă (pentru agricultori, ingineri, etc.) ca și cele de vară (pentru funcționari, învățători, etc.) nu se fixează într'o singură localitate, ci pe cât posibil, fiecare colegiu central emigrează în vacanțele universitare într'o anume regiune deosebită (dacă e posibil, mereu alta dela o vacanță la alta).

Sunt cooptați ca membri activi ai *extensiunei universitare*, toți acei învățători, profesori, preoți, șefi de instituții culturale, cari au arătat talent, știință, activitate deosebită și Universitatea le decerne ca răsplată pentru activitatea lor social-culturală titlul de *magister* ori *doctor honoris causa*, care apoi le servește și practic la înaintarea în cariera lor specială.

Universitatea fiind democratică în întreaga sa alcătuire, toate hotărârile se iau pe bază de consilii și adunări a unui număr cât mai larg de membri, în special în ce privește *extensiunea universitară*.

Dealtăparte Universitatea nu înțelege o nivelare la acelaș tip a activității culturale. Dimpotrivă Universitatea va apăra în forma și ființa lor actuală (firește cu condiția modificării părților lor slabe), toate acele instituțiuni cari au un întreg trecut istoric în urma lor, ca de pildă școlile Blajului, diferitele societăți culturale și de teatru, muzee și biblioteci locale, etc.

H. Stipendii și misiuni în străinătate.

Universitatea va acorda, mai ales la început, un număr foarte mare de burse — studenților, magistrilor și doctorilor — și de misiuni — profesorilor și membrilor activi ai *Extensiunei*, pentru a face studii și cercetări la acele Universități și în acele instituții și institute străine, unde ramura respectivă de științe, arte ori tehnică a făcut cele mai mari progrese.

Deasemenea se va acorda din cinci în cinci ani câte un concediu de jumătate de an rând pe rând la grupe de profe-

sori cari să meargă spre a-și reface și completa cunoștințele și lucrările lor, ca și cum ar fi activi la postul lor central.

I. Politică și cultură socială și națională.

Universitatea va întreprinde, în afară de lucrările ei științifice, pure și aplicate, o întreagă serie de publicații pentru lămurirea și conducerea curentelor de idei în direcția politicei și igienei sociale, în direcția politicei sociale, în direcția politicei naționale și în direcția culturai sociale și naționale. Ea va alcătui pentru aceasta o mare arhivă de documente strânse de toți membrii ei, centrali și de extensiune, cu un birou statistic și bibliografic și o revistă lunară de politică și cultură socială și națională, în care va duce lupta cea mai activă pentru ridicarea etică și politică a valorii indivizilor din păturile de jos ale națiunii.

K. Publicații științifice.

Toate publicațiile de caracter literar, filosofic, artistic, istoric, științific, social și tehnic vor fi sistematizate de un *Comitet special al publicațiilor Universității*. Au dreptul de a publica pe cheltuiala Universității toți membrii interni și de extensiune (juniori și seniori) ale căror lucrări vor fi socotite vrednice de această onoare în urma examinării de către secțiunea respectivă de specialiști ai Comitetului publicațiilor. Venitul net din vânzare va fi împărțit egal între Universitate și autor.

L. Missiuni și cercetări științifice în țară.

Universitatea va delega din sânul ei specialiști cari să cerceteze în lucrări și explorări speciale tot ce privește înfățișarea fizică și spirituală a patriei și națiunii noastre — firește — cu specială preferință în Dacia Superioară.

M. Jocurile olympice ale Universității.

Din trei în trei ani (adică tot al patrulea an, numărând și pe cel cu jocurile) Universitatea va institui în vacanța de vară mari întreceri între toți membrii ei tineri și bătrâni, centrali și de extensiune, din întreaga Dacie, în care cei ce se

vor distinge mai mult vor fi încoronați cu o simplă coroană de foi verzi, proclamându-se biruitori pentru timpul până la viitoarea întrecere.

La aceste jocuri partea științifică, tehnică și filosofică va fi manifestată în expoziții ale descoperirilor, invențiilor și lucrărilor; partea artistică însă va fi de caracter public în mari întreceri și reprezentări ori execuții artistice sub cerul liber în teatre ori stadii de gen antic.

Frumusețea trupului va fi deopotrivă cu frumusețea spiritului, reprezentată în aceste întreceri.

II. SUFLETUL DELA OXFORD¹⁾

de
CONSTANTIN MUREȘANU
licențiat în Filosofie și Drept.

I. Înfațișarea externă a colegiilor universitare. -- Spre inima lor, prin porțile umilinței. — Înfațișarea internă. — Aspecte și forțe educative caracteristice colegiilor oxfordiene: — Parcul și câmpul de sporturi. — Biserica și rolul ei în educația estetică, morală și socială. — A treia forță educativă: The Hall.

II. Factorul hotărâtor în colegiu: Profesorul. — Străinii despre dascălii dela Oxford. — Nota caracteristică a educatorilor oxfordiani: Devotament apostolic. — Metoda lor: influența directă. — Scopul urmărit: creșterea caracterului și cucerirea însușirilor cuprinse în termenul »gentleman«.

III. Concluzia: Suflul dela Oxford ca sfetnic în purificarea mediului social și organizarea și reorganizarea școlilor noastre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I.

În preajma universităților oxfordiene — Englezii le zic colegii — trăești cam aceleași sentimente, pe cari le ai citind cu atenție pagini din trecutul educației: nădejile legate de misiunea școlilor se întăresc și înseninează; mai mult: le și vezi cum se prind în valurile de suflet, cari se rup din inima fiecărui colegiu, pâlpăind deasupra lor ca în liniștea fumului de smirnă, pornit din domoale legănări de cădelniță.

Cele douăzeci și-unu de altare înfațișează, cași pedagogia privită în aspectul istorico-eroic, tot atâtea vii mărturii, de nețăgăduite victorii în cel mai greu război — cu întunericul, prostia și viciul sub diferite forme. Pentru acei cari mai au

¹⁾ Puțini fii ai țării noastre au studiat în țara clasică a educației, în Anglia. Atmosfera specială a colegiilor engleze la noi este prea puțin cunoscută. În astfel de împrejurări am socotit că articolul reprodus aici și datorit unui tânăr profesor român care-și completează studiile pedagogice la Oxford și în alte centre universitare engleze, poate să fie de un mare folos pentru »Colegiul Latin« din Cluj, întemeiat anume cu scopul de a ajunge cu timpul, pentru neamul nostru, ceea ce au fost pentru Englezi, colegiile dela Oxford. Autorul articolului (publicat mai întâi în »Convorbiri literare« Nr. 2, 1922) a binevoit a-mi da autorizația spre a-l reproduce aici, — și pentru care fi aduc vii mulțumiri.

încă îndoieli asupra leacurilor contra proiectelor zilelor noastre, un pelerinaj la Oxford ar fi de cel mai mare folos: omul de stat va înțelege că fără de școli, nu poți avea oameni, fără de cari, legi și reforme sunt litere moarte, în cel mai bun caz — iluzii ieftine și fără velen. Invățătorii de meserie s'ar întoarce cu puteri înoite și mult întineriți, la munca în care trebuie așa de mare jertfă și credință pentru triumfuri de toți așteptate.

Colegiile oxfordiene îți vin în ajutor; ele alungă și umbrele de îndoială: au biruit oamenii până și Timpul. Deși străvechi, — din războiul cu vremea, au eșit atât de robuste, de crezi că-s gata să înfrunte și lunga lungime a veacurilor. Și nu-s numai înarmate cu instinctul luptei, ca anglo-saxonul obișnuit, dar, prin măreția lor liniștită, care se desprinde, ca din fiecare lespede — anticipează biruinți sigure. Și deși îndreptățite la drept — meritată mândrie, stau totuși învăluite de o tăcută smerenie.

La această însușire, indispensabilă omului ca și așezămintelor, se adaugă altele: mai întâi, o înțeleaptă severitate, care se câștigă la ființi și lucruri, numai dintr'o lungă experiență, izvorul cumințeniei cu trăinicie și adâncime; în fața lor, nu mai poți sta cu gânduri ușurate, fiindcă prinzi legături cu țările vieții și te vezi năvălit de fiorii veșniciei; iar, ca o întregire stau învăluite de o simplitate nobilă și îngândurată, ca un cânt de vecernie.

Și de n'ai ști nimic din trecutul lor, de sufletul frământat aici, sute de ani de-arândul, — simți bine și de departe, că sunt cetățile spiritului care fășnește din fiecare colț, adunat din creierul a mii de studenți și sute de dascăli, cari dela 1249 încoace au luminat fără întrerupere bătrânele încăperi.

Cerul mai totdeauna închis al Oxfordului și par'că răzămat pe crestele colegiilor le îmbracă ca cu o haină urzită cu gânduri, adăpostind cu ajutorul zidurilor de cetate, din jurul înaltelor școli — comoara de suflet, geniul colegiului — ferindu-l de irosire și întinare.

Pe dinafară, mai toate samănă cu niște castele din evul mediu sau mănăstiri din aceeași vreme; dar, pline de suflet, cum a fost epoca istorică, care ne-a dat scolasticismul, vestitele catedrale gotice și colegiile oxfordiene.

Cu greu îți vine să crezi, că în aceste muzeie așezate ca

în liniștea satului, și cu totul rupte de viața marilor centre engleze, în aceste vechi locașuri, sunt și azi cele mai vestite școli, pentru înnoirea poporului englez.

* * *

Ca să ajungi în interiorul celor mai multe din ele, trebuie să treci prin coridoare întunecoase; intrările sunt la unele din cale afară de modeste. «Părinții noștri — scrie Burgon — zidiau în alt spirit; ei se mulțumiau cu o intrare cucernică, lăsând lucrurile alese pentru interior; și bine știau meșteșugul, de a înălța sufletul, silindu-l să între mai întâi prin «Porțile Umilinței».¹⁾

Dacă în liniile lor mari și pe dinafară, universitățile Oxfordului — cetitorul să-și amintească că sunt douăzeci și una — îs mult asemănătoare, — în aspectul lor launtric, înfățișază o pronunțată individualitate, ca cel din urmă cetățean englez: e fiecare în felul lui, ferindu-se ca de un primejdios lucru, de a sămăna cu altul. A fi o copie slugarnică a vecinului tău, umblând pe urmele lui, când tu poți avea cărarea ta, această atitudine e considerată la Engleji, ca o îndoită tâlhărie: furi prin aceasta individualitatea ta de un suflet, lipsind, în acelaș timp, și societatea de o forță nouă. Principiul acesta e tare la ei, găsimu-și aplicații în toate manifestările vieții: dela arhitectura colegiului, până la aceia a caracterului englez.

După ce lași în spate zidurile de cetate, straja masivă între viața Oxfordului și aceia a colegiului, intri într'o lume nouă. Aici e un tot, în cea mai armonică așezare: mulțimea de morminte vechi și totuși fără de moarte care umbresc păreții împrejmuitoari, fac loc tinereții fără bătrânețe: tot ce imperiul britanic a avut mai prețios în uriașa-i întindere, a strâns la Oxford și cu aceste elemente a înzestrat colegiile universitare, după planurile frunțașilor din arta engleză și cu grija cu care o mamă hrănește pruncul deabia născut.

Cât belșug de frumseță și ce nobile bogății pun Engleji la picioarele studenților dela Oxford la Cambridge, ca și în cele nouă mari centre de educație: Eton, Harrow, Rugby. Winchester, Westminster, Charterhouse, Merchant Taylors, St. Paul și Shrewsbury e la fel — se poate vedea din câteva exemple.

¹⁾ Alden's Oxford Guide, p. 25.

Să-și închipue cetitorul, Universitatea din București în grădina Cișmigiului: pe lac, covor de frunze și buchete de nufăr alb; prin îngustele cărări de apă, străjuite de florile lunii, rânduri de lebede își taie cale, în disciplina elegantă a cocoarelor; răstuște sprintene aleargă obraznice și deavalma aspre marginea locului unde copiii din partea lacului, le cheamă cu bucățele de pâine. Parcul e plin de flori crescute ca din pământ; nu vezi nimic din rânduiala meșteșugită a grădinilor botanice.

În mici poiene, observi că iarba e bătătorită; figuri geometrice de forme dreptunghiulare stau însemnate cu var, pe pământul negru-gălbui: sunt locurile pentru tennis, — un joc așa de popular în Anglia. Sub copaci bătrâni, bănci, dar mai totdeauna goale; studentul englez, după ce scapă de ora de curs, preferă mișcarea: sportul și jocul — educația fizică — e patima lui.

Și dacă adăugăm la marginea grădinei Cișmigiului un brâu puternic de apă, și învăluim totul — universitatea, lacul, florile, aleile cu arbori, bătrâni, în câmpurile de sporturi, în farmecul și răcoarea pădurei, și dacă în locul sgomotului din București, punem liniștea de mănăstire a Oxfordului, ne facem o mică idee de colegiul Worcester, care nu se bucură de cea mai fericită așezare, căci e aproape de centrul orașului și n'are nici vre-o faimă deosebită de a celorlalte.

Colegiul «St. Mary Magdalen» ocupă o suprafață de o sută douăsprezece pogoane (acres). Din această întindere, o parte e cuprinsă de gospodăria școlii, încolo, — păduri cu admirabile poene, grădini și flori și vestite alee stau la dispoziția fericiiților interni ai acestui colegiu, unde și-a făcut studiile, printre alți oameni eminenți, și Addison, marele reformator moral și social al Angliei și unul dintre educatorii Europei în veacul al XVIII-lea. Una din cele mai frumoase aleie poartă numele lui, «Addison's Walk».

Ca la aceste două colegii: Worcester și Magdalen, se găsesc mai la toate, parcuri întinse, cu grădini, flori și ramuri din Tamisa, alintată la Oxford. «Isis» și drăgălașul Cherwell, un afluent al ei, le scaldă pe cele mai multe.

Și ca și orașele universitare germane, mai fiecare colegiu are câte o alee clasică. Dar pe când la Jena sau Heidelberg,

aceste locuri de reculegere se numesc «Drumul filosofilor», aici li se spune cu nume mai umile: «Aleia-Mare» la Christ Church, «Aleia Teilor» la Trinity și așa mai departe.

Minunate grădini de tineri, — așa se înfățișează după interiorul lor colegiile dela Oxford. În aer curat își petrec studenții englezi cea mai mare parte din timpul lor, având drept educatori: Natura; iar unde nu dovedește ea, vine Arta și dragostea camaradului, și mai la urmă, ca o întregire influența profesorului prieten, care la Oxford se numește — Tutor.

În mediul acesta tinerețea engleză se desvoltă ca după idealul filosofului educator Platon. Studenții își trec o bună parte din timp «într'o regiune plină de sănătate, hrăniți de icoane și sunete drăgălașe, adăpându-se cu Bine și Frumos din fiecare lucru; adieri nobile le mângăie ochiul și urechea, ca un zefir, care din regiuni mai curate, vine încărcat de balsam, punându-le din tinerețe sufletul în asemănare, dragoste și armonie cu frumsețea Rațiunei»¹⁾

Atmosfera colegiului le dă vigoare și virtute, «un fel de sănătate și frumsețe și bună deprindere a sufletului»²⁾

La Oxford — și în cele mai multe școli lucru e la fel — *poporul englez, o nație de negustori, a făcut faptă din cele mai avântate utopii.*

Experiența oxfordiană arată una din cele dintâi datorii ale educatorului: cunoașterea, dupăcum cere cazul; crearea și purificarea atmosferei, în care se ridică un neam: prunci, copii, holtei și adulți. Influența mediului e hotărâtoare, prin forțele lui puternice și continui; ea e dezastruoasă sau binefăcătoare, după interesul ce-și pune educatorul, a cărui trudă, fără ajutorul prietenos al mediului, e sisifică risipă de energie, — tragică ca și chinurile lui Tantalus.

A doua forță educativă și așa de mult caracteristică școalei engleze, e Biserica, al cărei suflet stă în cartea clasică a Angliei: Biblia.

„Acestei opere îi datoresc educația oamenii mari ai poporului englez; din Biblie își trage nația filozofia zilnică; din Biblie îi izvorăște idealismul moral»³⁾.

¹⁾ Republica lui Platon, Cartea III.

²⁾ Aceiaș scriere, Cartea IV.

³⁾ Fr. de Hovre, German and English Education, p. 63.

Gândul cerului e nedespățit tovarăș în viața englezului; e unul din marele lor izvoare de putere în viața economică; elementul divin e atotputernic, când e vorba de o instituție ca Școala. În Biblie ei văd „un altar al celor sfinte; temelia științei și literaturii, a folosului obștesc și a fericirii individuale, pe baza principiilor morale; dela ea cer fericirea societății, prin metodele plăcute lui Dumnezeu“.

Nu numai atât: îi stăpânește credința „că nu poți fi bun cetățean al pământului dacă n'ai învățat să stai după cuviință în cer“.

Cele douăzeci de capele cari împodobesc colegiile din Oxford și din cari unele sunt biserici monumentale și cu faima pe care o țin la noi; Trei-lerarhi dela Iași ori Mănăstirea dela Curtea-de-Argeș, ne arată puterea sentimentului religios în atmosfera dela Oxford. Câteva exemple ne vor arăta în ce forme se caracterizează această forță:

În înzestrarea bisericilor nu s'a făcut nici o economie de bani, timp și geniu. Artiști mari, arhitecți, pictori și sculptori, au repetat mai la fiecare povestea „Meșterului Manole“. Și nu numai ei, dar parcă unul câte unul din familia colegiului, a fost înșuflețit de idealul artistului român. Fruntașii societății la rândul lor, au adus sume enorme.

Luăm ca pildă colegiul „Keble“. Acest așezământ e din cele mai noi; a fost inaugurat la 1870, fiind ridicat prin subscripție publică pentru a cinsti amintirea lui John Keble, sufletul mișcării spirituale numită „The Oxford Movement“.

Biserica e înflorită cu vestite mozaicuri și picturi, înfățișând momentele mari din vechiul și noul testament.

Desemnul este opera lui Butterfield; suma necesară — peste 60.000 lire — din donația W. Gibbs. Capela mai are și tabloul celebru „Lumina Lumii“ de Holman Hunt, donația doamnei Combe.

Și așa, mai toate capelele se disting prin belșug de bogății artistice. Vestit e prin sculpturile lui »All Souls College«; unde Crucifixul e înconjurat de 36 statui și 100 statuete, opera lui E. Geffowski, cu supravegherea lui Sir G. G. Scott și cu cheltuiala contelui Bathurst.

Nu mai puțin glorioasă e capela dela „New College“. Aici avem unele geamuri pictate de Jervais, după desemnurile

lui Sir Joshua Reynolds, iar altele, se crede, desemnate de școlarii lui Rubens ¹⁾.

Prin biserică atmosfera colegiului capătă o pronunțată notă artistică: frumosul naturei, care se desprinde din parcuri, grădini și flori, se întregește cu acela al arhitecturii, picturii și sculpturii. Și dacă punem corurile îngrijite, cari sunt mai totul în serviciile religioase, și nu uităm nici cântarea luminoasă a clopotelor, atunci înțelegem că educația estetică e o realitate. Frumosul hrănește cu puteri unite sufletul tânărului englez.

Binele însă vorbește în capela colegiului, mai tare decât Frumosul. La universitate ca și în mahalaua Londrei, biserica e un centru religios și social de cea mai mare însemnătate. Prin biserică legătura cu forța divină e puternică și continuă; ea aduce studentului pe lângă o înțelegere mai completă a vieții, dar și primenire în viața sufletească; în felul acesta prin rugăciune, imnuri și predici, se pregătește și întărește studentul pentru lucrul cel greu în marile probleme sociale. Să simpatizeze cu suferințele celor mulți, la colegiu învață; în capela colegiului nu numai ca se discută academic problema mizeriei, — de aici pornesc banii și misionarii pentru marile instituții filantropice și sociale ale Angliei.

«Idealul colegiului — cum ne spune preotul G. W. Gent — e, ca să facă din religie nu numai o mângâiere pentru sufletul fiecăruia, dar mai presus de toate, o forță vie în viața practică, care să conducă, creștinând raporturile dintre oameni».

* * *

În strânsă legătură cu biserica și, ca ea, și ca și parcul, nedespărțită de colegiul oxfordian, e: »The Hall«. Prin frumusețea ei externă, și mai mult prin bogăția de artă: picturi, cari îi îmbracă pereții și geamurile, apoi sculpturi în lemn, — această încăpere amintește aula universităților continentale, ori sala de onoare din școlile cu vechi tradiții.

Altul e însă rostul lor în viața colegiului: ele nu sunt localuri de sărbătoare, pentru cursuri și ocazii solemne; prin anumite puncte ele se leagă cu biserica vecină de care sunt nedespărțite. Atmosfera de vechime le apropie; vine apoi sentimentul religios care le prinde în altă unitate.

¹⁾ Însemnările sunt luate din Aldens Oxford Guide.

În capelă raportul cu divinitatea se leagă prin eroii bisericești, reprezentați în icoane și sculpturi, și prin ctitorii colegiului, cari dorm de veci în criptele din subsolul capelei.

Prin galeria de portrete cari reprezintă pe întemeietorii, profesorii și alți binefăcători ai colegiului, sufletul aulei e aproape la fel cu acela al capelei: plin de gravitate religioasă.

Între ele, e doar numai o diferență mai pronunțată: capela e mijlocul, prin care cerul — prin sfinți și martiri — se coboară pe pământ; aula e mijlocul, prin care omul, prin dascăli și alți crainici ai culturii, năzuește spre ideal.

Și, ca să încheiem cu o asemănare, amândouă is năvălite de frumos: al capelei, încins de „simplitate nobilă și măreție liniștită“, al aulei luminos ca și cântarea clopotelor din Oxford.

În aulă gustă studenții ceasuri atât de plăcute, ca și acele cheltuite în sporturi. În aulă, și sub privirea prietenoasă a educatorilor, se continuă sub forme ușoare cultura științifică și literară, prin discuții în legătură cu prelegerile universitare; aici se leagă prietenii, aici prin influența colegului și a tutorului, se petrec schimbările cele mai mari în sufletul tânărului colegian.

Cum englezii is oameni practici și cu mult instinct pedagogic, mediul acesta încărcat de îngrijită umanitate, servește de sală de mâncare. Ce local mai prielnic pentru educația tânărului, decât sufrageria! Aici omul vine flămând și lacom după hrană; odată cu ea, îi năvălesc în minte impresiile artistice tot așa de necesare în creșterea corpului, ca și bucatele pregătite la prânz și la cină.

Aici își găsește o înțeleaptă aplicare principiul: »Frumosul e necesar oricând«

Ce multă asemănare între practica pedagogică dela Oxford, și versul poetului englez:

«Opera de artă, în veci te ferește»¹⁾

În decorarea sălei de mâncare s'a pus aceeași grijă, ca și în înfrumusețarea capelelor și înflorirea parcurilor. Și sunt așa de mândri de ele, că, de cum apuci a intra în colegiu, primești îndemnul ca să nu pleci, fără a studia cu atenție „Hala“.

Câteva exemple: la »Queen's College« planurile aulei a fost făcute de Sir Christopher Wren; decorurile de C. E. Kempe.

¹⁾ John Keats, Endymion.

În loc de clopot, glasul trâmbiței buciumează studenții la masă. Și alt obicei ca la noi: în ziua de Crăciun se umblă cu colindul!

Tânărul de aici, e întovărășit în năzița lui spre cultură, de umbre istorice: Edward, — Prințul Negru, Henric V., Addison, Wycherly, J. Bentham și mulți alți eminenți bărbați cari au trecut prin acest colegiu.

În hala dela «Christ Church» găsim o galerie întreagă de nume celebre: Cardinalul Wolsey, Sir Thomas More, Erasmus, Locke, la care se adaogă portretele binefăcătorilor colegiului: Sir Peter Lely, Sir Thos. Gainsborough, Sir Godfrei Kneller, Sir Thos. Lawrence, Sir Joshua Reynolds, Sir Martin Shee, ș. a. La aceste portrete, considerate de engleji ca opere de artă, se adaogă altele: Gladstone de Sir I. E. Millays, Dr. Liddon de Sir H. von Herkomer și D. Pusey, de profesorul Richmond.

Cetitorul să-și amintească din nou numărul colegiilor și-și va face o slabă idee de belșugul de artă, care întovărășește viața studentului englez. Din pomelnicul de Sir-i și doctori, ni se arată ce mare sprijin a primit școala engleză dela fruntașii vieții culturale și politice.

Icoanele acestea îi spun studentului, că școala lui s'a ridicat prin prinosul unor generoși binefăcători, amintindu-i de datoriile lui față de colegiu.

De piatră să fii, și rămâi înduioșat când afli, trecând prin colegiul «Oriël», că un student și-a ajutat colegiul cu 100,000 lire, adică 2.5000,000 după cursul normal.

În «All Souls» un membru al colegiului Codrington lasă o bibliotecă de 80,000 volume.

La «University College» Dr. Rodcliffe întemeiază burse bogate; exemplele is ca fără sfârșit.

În dosul icoanelor artistice, care luminează bătrânii pereți ai halelor, cetitorul să citească sute și mii de lire, dăruite colegiului de foștii lui școlari, profesori sau prieteni, ori ani de muncă cinstită și devotată cheltuită de profesori și tutori în educația valurilor de tineret, cari au trecut prin colegiul respectiv.

În felul acesta e asigurată independența materială a colegiului. și în aceiaș vreme trăinicia lui morală. Cași capela, hala e un admirabil mediu de educație estetică, morală și socială. În

strâns contact cu Frumosul, Adevărul și Binele obștei, studentul prinde trainice legături cu aceste forțe; celitorii și binefăcătorii colegiului îi lămuresc cu sfat continuu și cu îndemn spre împlinirea datorțiilor lor față de Școală și Societate.

II.

Ideia educației e forța care dă viață nouă și nota dominantă din civilizația engleză: Biserica, cu bogata ei activitate culturală, socială și filantropică; numeroasele secte religioase, cari pun în opera lor misionară. entuziasm și jertfă mai presus de orice laudă; asociațiile morale; societățile filantropice; cluburile umanitare; apoi, neobositele ligi, așa de multe, de crezi că poți încinge pământul cu firmele lor, — toate aceste organizații au la temelie o problemă pedagogică. *Câte idealuri și păcate omenеști, atâtea societăți englezești, neobosite în propaganda binelui și cu neîmpăcată dușmănie contra viiților.*

În Anglia, ca în vremea de glorie a Spartei, a fi educatorul celui mai tânăr or mai puțin luminat decât tine, e una dintre cele dintâi datorii.

Un cetățean fără interes în asemenea probleme, e socotit lipsit de caracter. În această țară, mediul educativ e atât de puternic că dac' ar peri toate școlile, Anglia nu ar intra în stare de barbarie.

Despre școala engleză putem zice că este ce trebuie să fie școala: regina așezămintelor educative, înconjurată de o întreagă oaste de instituții culturale; «ea coordonează cele mai bune procese educative adăogând formele ei speciale; ea apare ca purtătorul ideal al celor mai înalte idealuri din trecut și prezent»¹⁾

Universitatea din Oxford stă printre școli, ca școala printre celelalte așezăminte educative engleze. Ecest loc de mare cinste, îl ține prin atmosfera profund educativă a colegiilor și prin factorul hotărîtor, care e gloria și tăria colegiilor oxfordiene, — Profesorul.

Străinii veniți la Oxford pentru studii speciale de pedagogie, nu găsesc niciodată destule cuvinte pentru a prețui după merit, pe educatorii de acolo.

Devotamentul pentru student este cea dintâi notă carac-

¹⁾ F. E. Bolton, Principles of Education.

teristică a dascălului dela Oxford; despre el se poate spune ca și despre învățătorul model, descris de profesorul american H. Münsterberg:

„Lucrul esențial în personalitatea educatorului, nu-e cultura lui, nu-i energia, nu-i meșteșugul, nu-i abilitatea și nici practica ci Entuziasmul Pedagogic. Un profesor, care nu simte frumsețea sfântă a chemării sale, și care vine la catedră nu fiindcă inima lui e plină de dorul de a învăța tinerimea, ci ca la o slujbă oarecare, aduce grele dezastre studenților și mai mari lui însuși.

Căldura inimei lui e hotăritoare în viitorul școlar; ea decide sensul instrucției — spre mântuirea sau moartea tânărului.

Dacă entuziasmul îi atinge sufletul, orice învățătură este plină de viață și izvor de inspirații; tânărul va înțelege lumea cu inima, care crede în valori eterne, năzuind spre înfăptuirea idealului care dă înțeles vieții și veșnică valoare fiecărei personalități și dorind să participe la viața adevărului și a înțelepciunii.

Incredere entuziastă în valoarea idealurilor umane, e lucrul cel mai de preț, pe care studentul îl poate învăța dela profesorii lui.»¹⁾

Spiritul de jertfă al tutorului — educatorul caracteristic Oxfordului — e arătat de unul din cei mai buni specialiști în problema universităților — de profesorul american Ch. Thwing, dupăcum urmează:

*„Nici un om din Oxford nu-i mai conștiincios, mai harnic și mai credincios decât tutorul; în entuziasmul lui, merge până la uciderea ființei sale. Să predai cinci ceasuri pe zi, an după an, să înveți, cum trebuie să înveți, dându-ți sufletul odată cu cunoștințele, — aceasta înseamnă desintegrare mintală, distrugere ori moarte.”*²⁾

La această însușire, aduce alta tot așa de necesară, ca cea dintâi, și fără de care profesorul poate fi orice, numai educator nu.

„El are puterea de a vedea cu ochii studentului, de a auzi cu urechile studentului și de a simți cu inima studentului. Puterea lui în substituie intelectuală e unică. Tutorul stă în locul părintelui, — „loco parentis“. El dă ajutor tânărului să intre

¹⁾ H. Münsterberg, *Psychologie and the Teacher*.

²⁾ Ch. Thwing, *The Universities of the World*.

în viață, dă ajutor vieții în elanul creator, față de care este ca un preot binefăcător“.)

* * *

Cuvintele lui Goethe despre Natură: „singura carte, care oferă pe toate filele ei conținut bogat“ — se pot aplica și Oxfordului; aici, ca și în cartea Naturei „fila cea mai interesantă e aceea despre om“.

În adevăr, la Oxford studiul despre om are întâietate mai mult; aici, în inima clasicismului păgân și creștin; aici, în inima teologiei și a filozofiei, atenția educatorilor e îndreptată mai întâi asupra studenților. Crearea condițiilor prielnice pentru dezvoltarea lor normală, înlăturarea crizelor, așa de puternice în evoluția tânărului, — sprijinirea lui în cucerirea individualității, personalității și a caracterului moral, — acesta e scopul profesorului dela Oxford.

În îndeplinirea lui, ei înlătură tot ce-i desparte de inima studentului, toată mașinăria pedagogică: programe încărcate, metode pedante și pretenții arogante, cari fac din școală «mormântul vieții», — lăsând între ei și tânăr, să curgă iubirea simplă, care fără meșteșug nimerește de-a dreptul drumul inimei.

Și așa, prin prietenești legături cu studentul, iubind din destul știința, dar punând înaintea ei studentul, — prin influența directă dezvoltă în sufletul tânărului puterea de simțire și gândire «în adâncime, lățime și înălțime», ajutându-l în exercițiul voinței și îndrumându-l spre cucerirea caracterului moral.

«Energia, care în alte universități se cheltuește cu înaintarea științei, la Oxford se abate spre formarea caracterului. Tutorul dela Oxford își trece cu studenții săi timpul pe care profesorul de aiurea îl închină studiilor personale. Aceste legături continui și personale, între student și profesor alcătuiesc cea mai pronunțată notă din educația universitară engleză».)

Prin această forță, socotită «esențială în educația reală»,³⁾ la care el adaugă jertfa de sine și entuziasmul pedagogic, locul profesorului în societate «e încărcat de demnitate; munca de fiecare zi, în legătură cu sufletul deschis al tinerilor, a căror

1) Ch. Thwing, The American College.

2) J. Wells, Oxford and Oxford Life, p. 40—50.

3) J. Adams The Evolution of Educational Theory, p. 380.

recunoștință îl va întovărăși în viață, îi dă mari bucurii; asemenea educator răspândește adevăr, aprinde entusiasm și servește nu unui stăpân arbitrar, ci idealurilor inimei sale¹⁾.

Ca să rezumăm, practica pedagogică dela Oxford, a dat Angliei oamenii ei mari; Roger Bacon, Duns Scotus, Occam, Wyckliffe, John Colet, Thomas Morus, Cardinalul Wolsey, Robert Peel, Gladstone, Ruskin și alții, s'au format sau au profesat la Oxford.

Aceiași metodă, repetată la universitatea soră — Cambridge — a dat alt rând de nume istorice: Bacon de Verulam, Hervey, Milton, Newton, Pitt, Wordsworth, Tennyson, Thackeray și Darwin.

Tot dela Oxford au pornit marile mișcări spirituale care au regenerat viața poporului englez.

Oxfordul ne-a arătat condițiile generale ale educației: organizarea mediului; — Oxfordul ne-a dat o metodă: iubirea. Mai mult decât atât: practica oxfordiană ne spune, că idealul școlilor, indiferent de grad, trebuie să fie omul de caracter, — Gentleman-ul pe englezește, — cuvânt care nu se poate traduce în altă limbă și căruia i-ar corespunde în românește „omul cumsecade“ — formulă de asemenea unică și intraductibilă, și ca și termenul „gentleman“, — mult bogată în omenie și frumusețe.

* * *

Ralph Waldo Emerson, Carlyle al Americii, ne spune că cel mai însemnat fapt din istoria modernă e creația Gentleman-ului ¹⁾.

Definiția gentleman-ului, o găsim sub diferite variante, în mai toate cărțile cari se ocupă cu problema educației; cuvântul, și sufletul legat de acest termen, e foarte popular și în societatea engleză, ca un imn religios.

Omul cumsecade și în strânse legături cu omenia, — omul de treabă și folositor prin gând și faptă unei instituții: școală, biserică, spital, club, etc, — omul care caută să-și valorifice toate darurile sale, pentru ca din belșugul lor să îmbogățească fericind societatea, — omul care urmărește individualitatea pronunțată, pusă în slujba așezămintelor sociale, — acesta e tipul obișnuit la englezi, acesta e gentleman-ul de toate zilele.

¹⁾ H. Münsterberg, op. cit.

Cardinalul Newman ni-a dat definiția clasică a gentleman-ului. Faptul caracteristic e că un învățat dela Oxford, a făcut teoria gentleman-ului din experiența și fapta de fiecare zi a colegiilor.

„Adevăratul gentleman se silește să facă pe fiecare mulțumit și ca acasă. În societate, el nu scapă pe nimeni din vedere: așa, e blând cu cel sfios, binevoitor cu omul retras și milostiv cu nerodul. Gentleman-ul își cântărește apoi mult cuvintele, potrivindu-le după ascultători; se păzește de vorbe fără socoteală și discuții neplăcute; în conversație, nu ia locul de frunte, și dacă povestește ceva, nu-i niciodată plictisitor și nu spune nimic despre el, decât atunci când e rugat de alții. Gentleman-ul nu pleacă urechea spre palavre și calomnii; dacă nu-i lăsat în pace, se apără cu multă delicateță, observând vechea maximă, care ne învață, să ne purtăm cu dușmanul, ca și cum ar fi unul din prietenii noștri. Gentleman-ul nu se simte necinstit de insulte; are prea mult bun simț pentru aceasta; nu-și amintește de ele, fiind din cale afară de ocupat, și-i destul de cuminte ca să poarte ură contra bârfitorilor. Gentleman-ul, răzimat pe principii filozofice, îndură cu răbdare suferințele, ca inevitabile, la fel dezastrele, ca ireparabile, și în acelaș chip Moartea, căci ea e destinul lui. Deasemenea mintea lui disciplinată îl ferește de mojicia grosolană a oamenilor fără creștere, cari în societate, cași uneltele neascuțite, rup în loc să taie frumos, înțeleg greșit discuția, risipind timpul cu fleacuri. Oricând, de are sau n'are dreptate, el e drept; mintea lui e prea limpede, ca să-l îndemne altfel, — e simplu, pe cât e de energic, scurt pe cât e de hotărît. La nimeni nu afli mai multă omenie, decât la dânsul; el știe slăbiciunile omului: tăria, întinderea și limitele rațiunii lui.

Dacă e ateu, gentleman-ul are mintea prea largă și adâncă, ca să ia în răs religia, ori ca să lucreze în contra ei; el e destul de înțelept, spre a fi fanatic în necredința lui. Gentleman-ul respectă evlavia și rugăciunea; el dă sprijin deasemenea așezămintelor religioase, ca venerabile, utile și pline de frumuseță. Gentleman-ul e prietenul toleranței religioase; e îndemnat la aceasta nu numai de filozofia sa, care l-a învățat să vadă fără părtinire, toate formele de credință, dar mai mult de blândețea inimei, — straja credincioasă a civilizației.

În cazul când nu-i creștin, are totuși o religie, — în felul lui; în acest caz, e o religie a imaginației și sentimentului; e religia în care se întrupează ideile frumoase, mărețe și sublime și fără de care nu poate ajunge la o largă filozofie; e religia care recunoaște existența lui Dumnezeu ori a unei puteri necunoscute care întrupează perfecțiunea. Și în acest produs al rațiunii, ori creație a imaginației, gentleman-ul găsește izvorul gândurilor virtuose și punctul de plecare al unei învățături așa de sistematice și cuprinzătoare, încât el seamănă cu un discipol al creștinismului¹⁾.

III.

În reorganizarea economică și morală a neamului, unit politicește, — în crearea culturii care să înfățișeze adâncimile sufletești ale Statului care numără aproape 18.000.000 locuitori, — în reînvierea civilizației românești, răspândite în cultura populară și unică în lume prin aspectul ei estetic-moral, — în înfăptuirea acestor puncte și a multor altora cari stau în vrerea fiecărui cetățean din România întregită, nădejdea cea dintâi și cea de pe urmă ni-o punem în — educație.

Am fost crescuți în visuri nobile: înstărirea sătenilor și desrobirea fraților. Cele mai duiioase nume din vocabularul de zile mari, au fost: Pământ țăranilor și — Transilvania, Basarabia, Maramureșul, Crișana și Bucovina, și alte două, acoperite încă de jalea obișnuită: Banatul și Macedonia. Idealurile copilăriei noastre stau aievea. Ce nouă țință ar putea da mai bună și plină de rodnicie unitate energiei naționale decât — Educația Neamului?

Dacă sunt idealuri cari pot suferi amânare și pentru care lucru un popor nu poate fi învinovățit de criminală neglijență, pentru România liberă problema educației se pune cu așa de mare tărie, că orice zăbavă aduce în grea cumpănă însăși existența Statului, pregătind pe nevăzute și cu neașteptată iuțeală, ireparabile dezastre. Strajă sigură contra vremurilor de durere, plângere și scrâșnirea dinților, putem avea numai în sufletul muncitorilor din târguri și dela sate prinși cu trainice legături de pământul și sufletul țării, prin educație, care până acuma li-a lipsit și care fără întârziere trebuie să vie.

¹⁾ John Henry Cardinal Newman, *The Idea of a University*, p. 209-211.

Așa că, pentru zilele noastre, problema-ideal a educației se înfățișează ca o problemă de viață, — ca problema problemelor, și — acum ca nici când în cursul istoriei neamului, ca problemă de: «acum ori niciodată!».

Dacă pentru realizarea unității politice am mobilizat toate forțele naționale, jertfind a șaptea parte din populație și jumătate dacă nu mai mult din munca strânsă de veacuri, — *pentru înfăptuirea unității sufletești, fără de care cea politică e doar mai mult o faimă, — trebuie să mobilizăm nu numai statul major și ostașii dela Ministerul Instrucției ci toată rezerva națională, din care să facă parte orice intelectual: plugar cu carte, preot, medic, ofițer, avocat, funcționar, și orice forță capabilă de a sprijini cu mintea, sfatul sau gologanul, învoirea neamului prin «altă educație».*

Și după cum în războiul pentru unitatea politică, care ni-a dat numai condiția de viață normală, noi am jertfit Morții cei mai buni fii și am dat distrugerii bogății imense, — *pentru educația neamului care ne va da însăși viața cea nouă și va reînvia vechea omenie și civilizație românească, trebuie să facem nesfârșite sacrificii: impozite anume pentru educație, colecte naționale pentru școală, timbre speciale pentru sprijinirea culturii; la cari izvoare vor veni cu siguranță și daruri benevole. Să ne deprindem cu ideia, că cu bugetul de la Instrucție nu se poate face nimic, — așa e de mic!*

* * *

În limpezirea problemei de educație, spiritul pedagogic englez, caracterizat printr'un proverbial bun simț, ne ține câteodată par'că anume calea, ieșindu-ne înainte, ca spre ajutor; în fiecare aspect al educației engleze găsim admirabile exemple și așa de potrivite pentru nevoile noastre.

Urmărind cu atențiune însemnările noastre despre colegiile din Oxford, cetitorul va găsi multe răspunsuri în legătură cu cele dintâi probleme pedagogice: locul cel mai prielnic pentru așezarea școlilor. — educația prin mediu și principalele forțe educative care creiază și hrănesc atmosfera potrivită pentru creșterea caracterului și, apoi, condițiile pe care trebuie să le întunească profesorul educator.

În rezumat, Oxfordul, prin școlile lui, ne dă o strălucită pildă de o societate cuminte — poporul englez — care pune

cele mai bune forțe naționale: oameni, știință, artă, și averi imense, în serviciul educației. Și, ca o întregire a exemplului, la Oxford avem tipul dascălului apostol, care cu un devotament care amintește vremea lui Socrate și Platon, își servește nați prin nobila artă a educației.

Dar profesorii dela Oxford nu s'au mulțumit să îndrumez spre virtute numai tinerii aleși — prin intelect sau naștere — din societatea engleză: dela Oxford pornește o credință nouă Universitatea prin profesorii și absolvenții ei, trebuie să răspândească cultura și printre aceia cari nu pot veni la Universitate: lucrători, funcționari, mici negustori și agricultori, oameni cari din cauza sărăciei sau a împrejurărilor au rămas cu educația neisprăvită.

Activitatea extrașcolară, unul din cele mai glorioase aspecte ale universității engleze, și care a adus în părțile sărace și întunecate ale Angliei, profesori ambulanți, biblioteci, școli, cluburi, ligi și asociații culturale, această mișcare dela Oxford a pornit.

Și ca o încoronare și în acelaș timp, un minunat exemplu de adaptare la spiritul vremii, la Oxford, în cetatea boerimei engleze, se află Universitatea lucrătorilor, — e colegiul „Ruskin“, în care muncitorii engleji, au internat complet și admirabila școală pentru științele sociale și economice. Condițiile în care trăesc lucrătorii studenți sunt așa de bune, că întrec și cele mai utopice visuri.

* * *

În societatea și școala românească, avem nevoie de un suflet mult asemănător celui dela Oxford; prin el mediul nostru social, contra căruia, cu sute de glasuri ne plângem, se va purifica, luând în largă măsură din atmosfera cuminte, senină și înălțătoare a școlii acelaș suflet.

„Școala va fi un organ al vieții naționale, având ca funcție specială, consolidarea forței spirituale, menținerea continuității istorice, cheazășuirea marilor biruinți și garantarea viitorului“¹⁾

„Prin asemenea școală, nația ar fi conștientă de forțele permanente, din cari s'au inspirat deardândul cele mai nobile mișcări din viața ei; prin ea, țara ar lua parte la visurile fiilor ei aleși, — s'ar supune de bună voie la o severă critică, — și-ar înnoi idealurile și reîndruma energile“²⁾.

¹⁾ și ²⁾ T. P. Nunn, Education: Ist. Dataand First Principles, p. 202.

EPILOG.

În ziua de 11 Maiu a. c., când ultima coală a acestei cărți era sub tipar, am primit dela Directorul general al Instrucției din Cluj, adresa de mai jos, pe care din parte-mi n'o mai comentez nici printr'un singur cuvânt.

România.

**Ministerul Instrucțiunii
Directorul general, Cluj.**

Cluj, la 28 Aprilie 1922.

Nr. 9510/1922, S. III.

Domnule Profesor!

La adresele Dvoastră din 8 și 10 Aprilie a. c., înregistrate la noi sub Nr. 9509/922 și 9510/922, avem onoare a Vă aduce la cunoștință că din partea noastră am făcut toți pașii necesari ca să împăcăm conflictul ivit între Dvoastră și Direcțiunea Casei Învățătorilor. E acum rândul Dvoastră ca, luând contact cu Direcțiunea Casei Învățătorilor și satisfăcând obligamentelor Dvoastră de chiriaș, să găsiți în dispozițiile nouiei legi a chiriilor, baza pentru împăcarea definitivă a conflictului.

La amenințarea Dvoastră că dați în judecată Statul pentru abuz de putere și anarhie, Vă comunicăm că din partea noastră nu s'a făcut nici abuz de putere, nici anarhie, — dimpotrivă, la intervenția noastră, Directorul Casei Învățătorilor a declarat că Vă pune la dispoziție camera de lemne, podul și spălătoria.

Director general
Mateiu.

Această carte s'a tipărit cu banii strânși de autorul ei la 1918, pentru ziarul „România Nouă“ din Chișinău (Basarabia), dela Românii ardeleni emigrați în Crimeea. S'a terminat tipărirea la 13 Maiu 1922.
